

VAS GOVCE – UJETI SPOMINI VASI, KI JE VEČ NI

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorica:
Špela Klopčič, 9.b

Mentorica:
Jasmina Oblak, prof. soc. in nem.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

April 2022

VAS GOVCE – UJETI SPOMINI VASI, KI JE VEČ NI

RAZISKOVALNA NALOGA

Etnologija

Avtorica:
Špela Klopčič, 9.b

Mentorica:
Jasmina Oblak, prof. soc. in nem.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

April 2022

Zahvala

Te raziskovalne naloge mi ne bi uspelo narediti brez moje mentorice Jasmine Oblak, ki me je vodila skozi celoten proces izdelave naloge, za kar se ji zahvaljujem.

Hvala g. Jožetu Rataju za seznanitev z zbranim gradivom v Govcah.

Hvala g. Klemnu Jagru, ki mi je omogočil ogled govškega zvona v cerkvi v Rečici ter vpogled v krstne, poročne in mrliške cerkvene knjige.

Hvala osebju domoznanskega oddelka Knjižnice Laško, ki so priporočali nekaj gradiva o raziskovani temi.

Hvala osebju domoznanskega oddelka Osrednje knjižnice Celje, posebej ge. Alenki Hren Medved, za pomoč pri iskanju literature v njihovi knjižnici.

Hvala g. Majcnu, kustosu v Muzeju Laško, ki mi je pokazal razpoložljivo muzejsko gradivo.

Hvala ge. Boženi Hostnik, ki mi je povedala nekaj o projektih v Govcah iz preteklih let.

Hvala vsem mojim intervjuvancem (Francu Napretu, Ljudmili Napret, Mariji Nemeč, Stanku Nemeču, Evi Učakar), ki so bili pripravljeni sodelovati in mi zaupati del svojega življenja, povezanega z življenjem v Govcah oz. v okolici.

Hvala tudi vsem ostalim, ki so kakorkoli pripomogli pri izdelavi raziskovalne naloge.

Povzetek

Vas Govce, ki je dobila svoje ime po bližnjem hribu Golec in so jo sprva imenovali Golce, je bila po drugi svetovni vojni preimenovana v Govce. Vas se po ustnih virih omenja že leta 1265. To je bilo naselje sedmih kmetij – štiri so nastale v središču okrog cerkve, tri na obrobju. Ukvarjali so se izključno s kmetijstvom. Poleg obdelovanja zemlje, jim je dohodek prinašalo tudi vino iz vinogradov na južni strani Trnovega hriba. Gojili so govedo in drobnico. Ko je na prelomu 19. v 20. stoletje trtna uš uničila vinograde, so gričevje zasadili z jablanami in hruškami ter poskrbeli, da so pridelek dobro vnovčili rudarjem iz bližnjih premogovnikov, s prodajo jabolčnika, hruškovca in suhega sadja. Gozd pa so imeli za najboljšo naložbo v hudih časih. Vas je bila samooskrbna, saj so znotraj vasi reševali tudi obrtno dejavnost.

Verni Govčani so svojo cerkev po napadu turške vojske obnovili in jo leta 1545 imenovali po sv. Mariji Magdaleni. Redno so zahajali v cerkev in veljali za visoko moralne ljudi, ki so živeli v strpnem medsebojnem odnosu in si pomagali.

V drugi polovici 18. stoletja so lastniki zemljišč pridobili premogokopne pravice in začeli odkopavati energetsko kvaliteten rjavi premog. Lastniki premogovnika so se dolgo izogibali dejanj, s katerimi bi lahko zaradi rudarjenja ogrozili varnost vasi. V 60-ih letih 20. stoletja so v Rudniku Laško odločili odkop ocenjenih 60.000 ton premoga. S tem je bila zapečaten usoda vasi. Tla so se začela posedati, hiše in cerkev rušiti, prebivalci pa seliti. Selitev je bila zanje boleča, zato so se še 15 let vračali in družili na Magdalenskih nedeljah.

Ključne besede: Govce, Rudnik Laško, rudarjenje, pogrezanje vasi, razselitev vaščanov

Kazalo vsebine

1 UVOD.....	8
1.1 Cilji raziskovalne naloge	8
1.2 Potek in metode dela	9
2 Družbeno-zgodovinski in upravni oris vasi Govce z okolico	11
2.1 Geografska opredelitev vasi Govce	11
2.1.1 Geološka sestava površja Govc	12
2.1.2 Rastlinstvo na območju Govc.....	13
2.2 O vasi Govce	14
2.2.1 Prve omembe vasi	15
2.2.3 Kratka zgodovina vasi Govce z okolico.....	15
2.2.4 Rudarjenje v okolici Govc	20
4.1 Razvoj kmetijskega gospodarstva	25
3 STAVBNA DEDIŠČINA	29
3.1 Cerkev sv. Marije Magdalene.....	29
3.2 Pastirska Kapelica.....	33
3.4 Domačije.....	34
4. PREBIVALCI GOVC	37
4.1 Rodbina KURNIK (po domače KURNIK)	38
4.2 Rodbina ŽOHAR (po domače BERGOMAŽ)	44
4.3 Rodbina PETEK (po domače JESIH)	49
4.4 Rodbina NAPRET (po domače GOVŠEK).....	52
4.5 Rodbina VELIGOŠEK.....	55
4.6 Rodbina DOLINŠEK (po domače PIRC)	59
4.7 Rodbina PETEK (po domače ZAKOTNIK)	62
4.8 Rodbina LAPORNIK	64
5 ŽIVLJENJE V VASI GOVCE.....	65
5.1 Vsakdanji utrip	65
5.2. Odnosi med vaščani	67
5.3 Prehrana	69
5.4 Vsakdanjik otrok	72
5.4.1 Šolanje.....	74
5.4.2 Otroške igre.....	75
5.5 Odnosi v družini	80
5.6 Verovanje	82

5.6.1 Magdalenska nedelja.....	83
6 POSLEDICE RUDARJENJA ZA VAS GOVCE	87
6.1. Prebivalci pred odkupom vasi.....	93
7 OHRANJANJE SPOMINA NA VAS GOVCE.....	96
7. 1 Rekreatijske možnosti.....	96
7.2 Rekreatijsko izobraževalne možnosti	97
2.2.1 Projekt Govce – šola v naravi.....	97
2.2.2 Geološka učna pot na Govce	97
7.3 Aktivnosti in projekti na kulturnem področju	99
7.3.1 Kulturni dogodki v spomin na vas Govce	99
7.4 Načrti in cilji za oživljanje spomina na vas Govce	103
8 ZAKLJUČEK	104
9 LITERATURA.....	108
10 PRILOGE	110
A INTERVJU Z EVO UČAKAR.....	110
B INTERVJU S FRANCEM NAPRETOM.....	113
C INTERVJU Z LJUDMILO NAPRET.....	131
D INTERVJU Z MARIJO IN STANKOM NEMCEM	136

Kazalo slik

Slika 1: Govce na katastrski mapi Habsburškega ozemlja iz 19. stoletja	11
Slika 2: Zob morskega psa, najden v okolici Govc.	12
Slika 3: Govce iz severne strani.	14
Slika 4: Kopija zapisa o vpadu Turkov.	16
Slika 5: Govce leta 1933.	17
Slika 6: Vas Govce z rudarskimi deli leta 1847.	20
Slika 7: Pogled na vozičke pri Liša jašku, v ozadju vas Govce.	24
Slika 8: Žanjice na njivi “rovanca”, od katere so dobili 5 ali 6 vozov pšenice letno.	29
Slika 9: Gajškova skica iz 18. Stoletja.	30
Slika 10: Cerkev okoli l. 1938-39	30
Slika 11: Pogled na cerkev sv. Marije Magdalene v Govcah z vzhodne strani.	31
Slika 12: sv. Urban, zavetnik vinogradnikov, Sveta Barbara, zavetnica rudarjev, Glavni oltar z Marijo Magdaleno in Marijino oznanjenje	32
Slika 13: Glavni oltar v cerkvi	33
Slika 14: Govškov čebelnjak.	34
Slika 15: Kurnikova hiša okoli l. 1966 in Kurnikova stanovanjska hiša z vzhodne strani	35

Slika 16: Petkova domačija, Petkov hlev in Petkova kašča okoli leta 1962	36
Slika 17: Domačija Napret - Govšek in Domačija Napret – Govšek iz južne strani	36
Slika 18: Družina Kurnik okoli l. 1932-35.	38
Slika 19: Rodbina Kurnik.	39
Slika 20: Rodbina Žohar.	44
Slika 21: Rodbina Petek.	49
Slika 22: Zgoraj levo: Franc in Ana Napret leta 1944-45 levo: Govšekova družina leta 1933, Zgoraj desno: Družinski večer na peči pri Govšekovih, v sredini: Govšekovi pred domačo hi	52
Slika 23: Rodbina Weligošek.	55
Slika 24: Rodbina Dolinšek	59
Slika 25: Rodbina Petek	62
Slika 26: Zapis študenta o Govcah.	68
Slika 27: Kulturno udejstvovanje vaščanov pri igrah pri sv. Jedert.	69
Slika 28: Recept za goveji golaž iz leta 1926 iz kuharskega tečaja na Dolu pri Hrastniku	70
Slika 29: Koline pri Govšekovih	71
Slika 30: Paša ovc. (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv)	73
Slika 31: Malica po trdem delu na polju okoli leta 1945	73
Slika 32: Ivan in Jože Napret z doma narejenim vozičkom leta 1936	79
Slika 33: Janez Medved - zadnji župnik, ki je maševal v Govcah.	84
Slika 34: Zgoraj: Zadnji praznik sv. Magdalene leta 1964, spodaj: Procesija na magdalensko nedeljo	84
Slika 35: Prevoz govškega zvona v Rečico.	86
Slika 36: Govški zvon danes v cerkvi v Rečici.	86
Slika 37: Oglasa za javno prodajo gradbenega in drugega materiala v Govcah	89
Slika 38: Cerkev sv. Marije Magdalene okoli leta 1970, Razrušena in opuščena Govškova kapelica, Cerkev in Govšekov kozolec, Pred razstreljevanjem cerkvenega zvonika, Franc Žohar ob rojstni hiši.	91
Slika 39: Prostor, kjer je nekoč stala vas Govce.	92
Slika 40: Zasilni oltar, ko je bila cerkev že skoraj čisto izpraznjena.	94
Slika 41: Razdiranje gospodarskega objekta leta 1963.	94
Slika 42: Območje, kjer je nekoč stala vas Govce, leta 2000.	95
Slika 43: Tabla za Geološko učno pot na Govce	99
Slika 44: Delavnica izdelave opek, Delavnica sitotiska majic in Pravljični svet - del Echo festivala pred strojnico	100
Slika 45: Nastop Rudarske godbe Hrastnik na Echo festivalu.	101
Slika 46: Snemanje videoposnetka Jureta Torija v Strojnici in njegov koncert pred strojnico.	101
Slika 47: Koncert MoPZ Sedraž v Strojnici in razstava Milojke Drobne.	101
Slika 48: Odprtje razstave Sence in odprtje razstave Ph.	101

1 UVOD

V bližini moje rojstne vasi je širjava travnikov, ki jim mimoidoči ne bi pripisal posebnega pomena. Jaz pa vem, da so v zemlji pod njimi ostanki vasi Govce, kjer so skoraj tisoč let živele generacije delavnih ljudi in se preživljale s kmetovanjem. Nekdanji prebivalci so se odselili, zato imam malo možnosti, da od redkih še živečih krajanov Sedraža in okolice izvem, kako so živeli. Slišala sem različne zgodbe o občutkih nemoči tistih, ki so kot izgnanci s svoje zemlje odhajali drugam, zapustili svoje imetje in se kasneje vračali preverit ali njihov dom še stoji, so stene hiš morda popokale, so se strehe ukrivile in zgradbe posedle.

Odločila sem se, da z raziskovalno nalogo o vasi Govce odstrem tančico skrivnosti o njenem obstajanju s pomočjo obstoječih dokumentov in zgodb starejših prebivalcev sedraškega območja in še živečih razseljenih krajanov Govc.

Pohodniki, ki se slučajno znajdejo na tem območju, gredo nevedni mimo, saj ni nobene table, znaka, ki bi jih opozoril na bližnjo preteklost, ki jim je zaradi rudarskih posegov v prostor tako spremenila življenje. Občasne prireditve v spomin na vas prijaznih ljudi privabijo le lokalne prebivalce in potomce družin, ki so tu živele. Fotografsko in drugo materialno gradivo hranijo le redki starejši prebivalci. Zato se mi zdi potrebno zapisati spomine generacije, ki je tu živela, vedenja povezati in ohraniti za naslednje generacije, ker se s prenašanjem zgodb od ust do ust resnica rada izkrivi.

1.1 Cilji raziskovalne naloge

Pri raziskovanju sem sledila naslednjim ciljem:

- raziskati zgodovino vasi Govce;
- spoznati vsakdan Govčanov pred več kot pol stoletja;
- spoznati medosebne odnose med Govčani;
- opisati načine povezovanja med kmeti v vasi in krajanji Sedraža z okolico;
- opisati posamezne družine in njihov odziv na kopanje premoga pod vasjo.

1.2 Potek in metode dela

Delo z viri in literaturo

V preteklem šolskem letu sem z raziskovanjem življenja rudarjev v raziskovalni nalogi spoznala, kako pomembno je poiskati dovolj pisnih virov, ki bi mi pomagali najti prave podatke.

Da bi pridobila ustrezne pisne vire, skozi katere bi spoznala življenje v vasi Govce skozi čas, sva z mentorico:

- poslali pisno elektronsko povpraševanje Zasavskemu muzeju Trbovlje, a so v odgovoru navedli, da ne hranijo nobenih pisnih virov, ki bi jih lahko uporabila;
- stopili v stik s Pokrajinskim muzejem Celje in osebno z g. Jožetom Ratajem;
- telefonirali Župnijskemu uradu Svibno;
- kontaktirali go. Stanko Drnovšek, ki je zaposlena na SAZU – ju. Sporočila je, da nimajo nobenih gradiv;
- poslali elektronsko sporočilo v Slovenski etnografski muzej g. Mihu Špičku, ki je odgovoril, da ustreznega gradiva nimajo;
- iskali pisne informacije o Govcah in življenju na spletu, predvsem na spletnih straneh COBISS, SIstory in dLib. Največ literature govori o rudarjenju v Govcah, pogrezanju vasi ter o cerkvi svete Marije Magdalene. Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice je leta 2006 izdala brošuro Govce, skriti zaklad, ki je bila moj osnovni pisni vir.
- na spletnem naslovu <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/> in <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/sv-jedrt-nad-laskim/> sva našli krstne, poročne in mrliške knjige za cerkev sv. Jedert nad Laškim.

Terensko delo

Z mentorico sva kontaktirali ustanove, ki sva jih želeli 17. septembra 2021 obiskati:

- v cerkvi blaženega Antona Martina Slomška (Rečica), ki jo upravlja g. Klemen Jager, sva si ogledali zvon iz cerkve v Govcah;
- obiskali sva domoznanski oddelek Knjižnice Laško, kjer sva si izposodili nekaj knjig po priporočilu osebja;
- v Muzeju Laško nama je kustos g. Majcen pokazal razpoložljivo gradivo o Govcah ter nama predlagal razgovor z informantom, g. Napretom;
- obiskali sva Zgodovinski arhiv Celje, kjer sva fotografirali veliko zanimivih zapisov in fotografij iz obdobja, ko je vas Govce še stala;
- v domoznanskem oddelku Knjižnice Celje sva z go. Alenko Hren Medved pregledali gradiva, ki bi bila v pomoč pri raziskovanju zgodovine vasi in življenja vaščanov;

- na Zavodu za kulturno dediščino Celje sva se z go. Boženo Hostnik pogovorili o projektih iz preteklih let, ki so bili opravljeni na področju Govc;
- 27. septembra 2021 sva z mentorico obiskali Pokrajinski muzej Celje, kjer naju je g. Jože Rataj seznanil z zbranimi informacijami o Govcah, ki jih drži muzej;
- v cerkvi sv. Jedert v Sedražu me je sprejel župnik g. Klemen Jager in mi dovolil fotografirati župnijsko kroniko.

Intervjuji

Intervjuje sem opravila z nekdanjimi prebivalci vasi Govce ter ljudmi, ki so v vasico radi zahajali. Želela sem pridobiti informacije za čas po drugi svetovni vojni do danes (kako se ohranja spomin na vas v sedanjosti).

Na mojo prošnjo so se pozitivno odzvali Franc Napret, Ljudmila Napret, Marija Nemeč, Stanko

Nemeč in Eva Učakar.

Vprašanja v intervjujih sem razdelila na naslednje sklope: rojstvo otrok, družinski člani, poklici, šolanje, vsakdanjik otrok, otroške igre, vsakdanjik odraslih, gospodarske dejavnosti, zemljišča, samooskrba, odnosi med prebivalci, pomoč med prebivalci, orodja in stroji, pridelki, živina, verovanje, cerkveni prazniki, oblačila, kultura, prazniki in druženje, hrana in pijača, stavbišča - hiše in gospodarska poslopja, prodaja izdelkov, povezovanje Govčanov z okoliškimi prebivalci, partizani v Govcah, obdobje pred in med kopanjem premoga v Govcah - nesreče, kopanje premoga v Govcah, obveščanje prebivalcev, odziv prebivalcev, selitev, odškodnine in prodaja, obdobje po kopanju premoga ter drugi posebni dogodki.

Vse intervjuje sem izvedla v živo ob upoštevanju vseh ukrepov NIJZ za preprečitev covid-19.

Informacije o intervjuvancih (kronološka razporeditev opravljenih intervjujev):

- § Franc Napret, rojen 31. 1. 1939 v Govcah, v času intervjuja star 83 let, je v Govcah živel do svojega 26. leta. Po odhodu iz vasi si je svoj dom ustvaril v Spodnji Rečici 71, Laško. Zadnji dve leti pred upokojitvijo je bil svetovalec direktorja v TIM-u Laško, pred tem pa je delal še v finančnem sektorju Rudnika Laško, v komerciali TIM-a Laško, 2 mandatni dobi je vodil tovarno, delal pa je tudi na razvoju tehnologije za vzhod (Rusija, Kitajska). Delil je veliko lastnih izkušenj z življenjem v samooskrbni vasi na kmetiji pri Govškovih. Poleg tega je v času, ko je Rudnik rjavega premoga Laško odkupoval kmetije v vasi, delal v finančnem sektorju tega rudnika, tako da je videl prodajo s strani vaščanov in Rudnika. Ta intervju je bil najbolj izčrpen in tudi najdaljši, trajal je namreč tri ure in pol. Podatke sem uporabila kot podlago za kasnejše intervjuje. Intervju je bil izveden 3. 3. 2022.
- § Marija Nemeč, po domače Kručeva Mici, rojena 26. 1. 1942, v času intervjuja stara 80 let, je rada zahajala v vas Govce, poleg tega pa je njena tašča, Marija Nemeč, roj. Kurnik živela v Govcah približno 35 let. Intervjuvanka je od poroke naprej delala na moževi kmetiji, skrbela za gospodinjstvo in tri sinove. Na tej kmetiji (Sedraž 3, Laško) živi še danes. Intervju sem izvedla 7. 3. 2022.

- § Stanko Nemeč, sin Kručeve Mici, rojen 19. 6. 1965, v času intervjuja star 56 let, je od otroštva naprej rad zahajal v Govce in ima s svojo družino v najemu 10 ha govških površin. Pred upokojitvijo je delal kot rudar v Rudniku Trbovlje-Hrastnik in na svoji kmetiji (Sedraž 3, Laško), kjer dela še danes. Intervju sem izvedla 7. 3. 2022.
- § Ljudmila Napret, po domače Govškova Milka, sestra Franca Napreta, rojena 14. 10. 1947, v času intervjuja stara 75 let, je v Govcah živelja od rojstva do približno 18. leta. Po odhodu iz Govc se je preselila na Cankarjevo 5, Rimske Toplice. Pred upokojitvijo je bila strokovna učiteljica na Srednji gostinski šoli v Celju. Intervju sem izvedla 8. 3. 2022.
- § Eva Učakar, rojena 17. 9. 1950, v času intervjuja stara 71 let, je rada zahajala v Govce ter pomagala krasiti vas za Magdalensko nedeljo. Bila je šivilja, zdaj pa je gospodinja na domačem naslovu Klenovo 10, Laško. Intervju sem izvedla 8. 3. 2022.
- § Ena oseba, ki sem jo prosila za intervju, je sodelovanje zavrnila.

2 Družbeno-zgodovinski in upravni oris vasi Govce z okolico

2.1 Geografska opredelitev vasi Govce

Občina Laško spada med srednje velike slovenske občine, ki jo sestavlja 9 krajevnih skupnosti in 85 naselij (Kladnik, 2007, str. 95). Območje Govc spada skoraj v celoti v katastrsko občino Sedraž, le JZ del je katastrska občina Belovo (Hostnik, 1992). Vas Govce je ležala v Krajevni skupnosti Sedraž, 8 km zahodno od Laškega in približno 2 km nad Sedražem na planoti pod Govškim brdom, a se je v 70-ih letih 20. stoletja zaradi rudarjenja pogreznila pod zemeljsko površino.

Slika 1: Govce na katastrski mapi Habsburškega ozemlja iz 19. stoletja
(Vir:

<https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?layers=3%2C4&bbox=1687415.1339719556%2C5804604.858601632%2C1690432.007932086%2C5805839.794339864>)

2.1.1 Geološka sestava površja Govc

Geološka sestava kamnin na območju občine Laško je zelo raznolika, saj so prisotne vse tri vrste kamnin: magmatske, sedimentne in metamorfne. Med njimi sta govški peščenjak in laški lapor, ki sta dobila ime po mestu Laško in vasi Govce, kjer so ju najprej odkrili. Govški peščenjak vsebuje veliko rastlinskih ostankov, fosile z odtisi školjk, ogrodja rakcev, zobe morskega psa in druge ostanke iz časa, ko je to območje prekrivalo panonsko morje. Pri kužnem znamenju na poti v Govce so odkrili krhko sedimentno kamnino sivorjave barve sivica iz obdobja triasa (Majcen, Jošt in Štor, 1994; Kovačič in Privšek, 1998, str. 6-7).

Največji del ozemlja zavzemajo miocenske plasti, ki se razprostirajo na področju med Laškim in Brezami ter vzhodno od Rimskih Toplic. Spodnji del miocena je razvit v obliki govških plasti (apnenčev peščenjak, apnenčevo-kremenov peščenjak, peščeni lapor). V njem so številni fosilni ostanki.

Na Oddelku za geologijo UN Ljubljana so sredi maja 2013 prejeli v določitev več miocenskih vzorcev. Med številnimi ostanki mehkužcev in ribjih zob je bil tudi kos sivega sljudnega govškega peščenjaka, ponekod konglomerata z zanimivim okroglo-ploskim razlomljenim fosilnim ostankom. Ugotovili so, da gre za ribje vretence. Na istem kosu je ohranjen še manjši zob morskega psa. (Mikuž, Bartol in Ulaga, 2014). Najdba iz Govc je zanimiva in zaenkrat za naše kraje prva, zato so jo predstavili strokovni in ljubiteljski javnosti. V prispevku sta obravnavana vretence in manjši zob morskega psa v kosu miocenskega govškega peščenjaka najdenega v okolici Govc, zahodno od Laškega v osrednji Sloveniji. Vretence pripada morskem psu iz nadreda Galeomorphii, natančnejša določitev ni bila mogoča. Majhen zob je pripisan obliki *Carcharias cf. taurus* Rafinesque, 1810 (Mikuž idr., 2014).

Slika 2: Zob morskega psa, najden v okolici Govc. (Vir: Muzej Laško)

Rjavi premog pa je bil tisti, ki je najbolj vplival na usodo vasi. Njegova kalorična vrednost je bila, v primerjavi s premogom v drugih delih zasavskega premogovnega bazena (Zagorje, Trbovlje, Hrastnik in Laško), najboljša. Želja po čim večjem zaslužku je povečala izkop premoga in tako pretehtala nad »zdravo pametjo« pred skrbjo za varnost prebivalcev vasi (Kovačič in Privšek, 1998, str. 6-7).

Vplivi premogovnikov na vodotoke

Premogovniki so sčasoma skoraj vsi začeli uporabljati mokro separacijo premoga, ki so jo običajno zgradili ob najbližjih vodotokih, v katerih so prali manjše delce premoga. Tako so v vodo uhajali majhni delci premoga, ki so ji dajali črn videz. Separacije so se nahajale ob reki Rečici pri Laškem (ta se nato kmalu izliva v Savinjo), premogovnik v Hrastniku je imel sredi 19. st. svojo mokro separacijo ob potoku Bobnu. O tej separaciji govori tudi pritožba prebivalcev tedanjemu okraju, ker niso mogli več uporabljati potoške vode. V pritožbi pravijo, da je družba napravila ob potoku pralnico za droben premog, ne da bi bila koga vprašala. Vodo so prej uporabljali za pranje in napajanje živine. »Bila je zelo čista, zdaj pa je umazana, kot v kakem londonskem odvodnem kanalu. Voda goni mlinska, žagna in kovaška kolesa, toda dovodne struge so zdaj polne umazanega blata, ki se oprijemlje koles in jih ovira.« Podpisniki pritožbe so od družbe zahtevali ukinitve t. i. pralnice premoga in pravico do odškodnine. Vendar danes ne vemo, ali je bila njihova pritožba upoštevana (Hren, 2009, str. 13).

2.1.2 Rastlinstvo na območju Govc

Področje Govc in Govškega brda je prostor z zanimivimi in raznolikimi naravnimi danostmi, zaznamovan s posebno zgodovinsko usodo. Nekoč cvetoča vas s svojim notranjim ustrojem in povezanostjo z naravo je za razliko od drugih vasi, ki so se počasi urbanizirale in spreminjale, v sedemdesetih letih 20. stoletja nehala obstajati. Ohranila se je v spominu domačinov in v spominu narave, ki je na območju spet prevzela pobudo. S svojo usodo in raznolikimi naravnimi danostmi so Govce bogat vir informacij in podlaga za razvoj aktivnosti (npr. za vzgojno-izobraževalno delo šole skozi ekskurzije, naravoslovne in druge dneve dejavnosti). Del tega potenciala predstavljajo tudi rastlinstvo in rastlinske združbe tega območja.

Tukaj najdemo popolnoma naravne habitate mešanega gozda, gozdnega roba in mlake (ribnika), ki se prepletajo z intenzivno gojenimi travniki. Pomemben del predstavlja tudi adventivni gozd kot posledica zaraščanja obdelovalnih površin. Okolje omogoča veliko biotsko raznolikost rastlin in živali. Gojeni travnik z gozdnim robom in pasovi grmičja dajejo veliko možnosti za primerjavo razlik med posameznimi združbami rastlin. Kot pomemben dejavnik nastopa tudi varovalna naloga gozda.

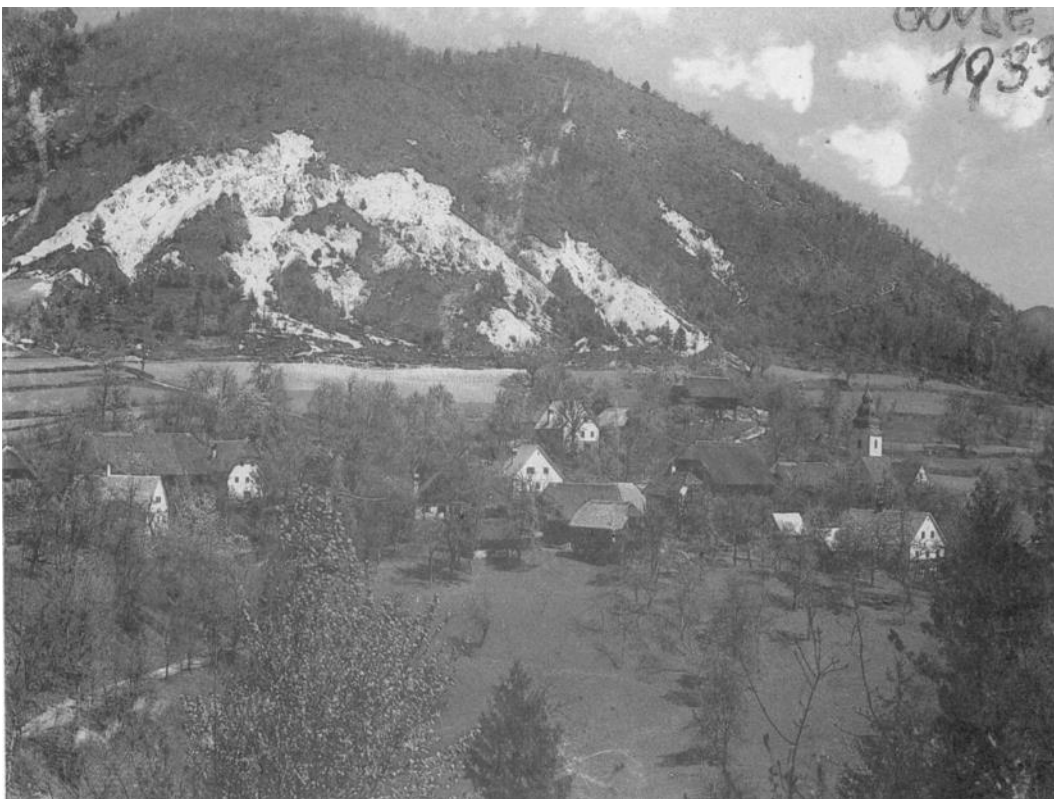
Edinstven tip rastlinske združbe, ki ga težko najdemo drugje, je značilen primer zaraščanja gozda. Prej obdelane in poseljene površine je prerasel adventivni gozd. Kakšne spremembe povzroči v okolju prenehanje človekovih aktivnosti. Tako spoznamo pomen kmetovanja za vzdrževanje kulturne krajine in nevarnosti zaraščanja površin (Barič, 2006, str. 50 - 54).

Ob koncu zadnjega desetletja 20. stoletja avtorja Kovačič in Privšek zapišeta, da na strmih in osojnih pobočjih prebivalci gozda niso posekali. Gozd danes sestavlja 40 % listavcev, ostalo so iglavci. Najbolj razširjene vrste listavcev so: kostanj, črni in beli gaber, breza, jesen in mokovec. Med iglavci najdemo smreke, nekaj jelk, rdeči bor, ob vznožju hribov pa tudi črno jelšo. Prebivalci so zasadili tudi črni bor, a se ga je v zadnjih desetih letih zaradi neugodnih razmer tri četrtine posušilo (Kovačič in Privšek, 1998, str. 15-18).

Posebno zanimivi so vodni habitati, ki jih najdemo na Govcah: ribnik (mlaka) in potok. Oba pogojujeta svoj tip okolja, ki daje možnost razvoju raznoterih rastlin in tudi živali. Primerjave suhih in vlažnih biotopov so zanimive in pomembne za razumevanje pomena vode za življenje (Hostnik, 1992).

2.2 O vasi Govce

Še dobrih 40 let nazaj je kakih 8 km zahodno od Laškega in 2 km nad Sedražem na planoti pod Govškim Brdom (811 m) na nadmorski višini okrog 550 m stal takrat že počasi se ugrezajoči središčni del vasi Govce. Območje Govc obsega 128 ha površine. Še pred nekaj leti so bile vidne razvaline hiš nekdanje vasi, ki je dobila svoje ime po hribu Govško Brdo nad njo, neporaščenem hribu zaradi večkratnih požarov. Na kartah je mogoče najti hrib, imenovan Golec. Predvideno naj bi se zaradi hriba tudi vas pod njim imenovala v Golce. Preimenovanje vasi naj bi se zgodilo šele po 2. svetovni vojni z moderno izgovorjavo (Po pripovedovanju Napret F.). Izginil je tudi zaselek Brune, nekaj ljudi danes živi le še v zaselku Prahe (Adamič Orožen, 1995, str. 150). Vas je kljubovala vsemu dobremu in slabemu polnih 700 in več let, vse do svojega žalostnega konca v letu 1965 (Barič, 2006, str. 5).

Slika 3: Vas Govce. (Vir: Muzej Laško)

2.2.1 Prve omembe vasi

Točen čas, kdaj je vas nastala, ni znan. Prvič naj bi se vas Govce omenila med letoma 1265 in 1267 kot Goltz (Zadnikar, 1982). Obstajajo domneve, da je vas Govce nastala v času, ko so na to območje prišli zidarji, graditelji cerkva. Prišli naj bi iz Bergama. Eden od njih je tu ostal, zato tudi domače ime ene od domačij v Govcah - pri Bergomaževih (Po pripovedovanju Napret F.).

Po odhodu starih Rimljanov iz naših krajev o dogajanju več stoletij ni nobenih podatkov. Šele, ko se pojavijo uradne listine in zgodovinske kronike, naletimo na omembo Laškega. Naši kraji so medtem prišli pod nemško nadoblast in novi gospodarji so uvedli fevdalni red in krščansko vero. Govce so spadale v laško gospostvo. Po urbarju deželnega kneza iz leta 1265-1267 so bili šefonatu s sedežem v Belovem, ki ga je vodil Juricla, podrejeni kraji: Senožeče, Marno, Govce z Breznom, Brdce, Brezovo, Klenovo, Kristandol, Udmat in Unično (Mavri, 2011, str. 15; Rybár, 1976).

Po ustnih virih je vas Govce (ali Golce) nastala pred letom 1400, v pisnih virih pa se kraj Goltz omenja leta 1529.

Kot že omenjeno naj bo vas domnevno dobila ime po bližnjem neporaslem hribu Golec, ki je v preteklosti kar nekajkrat pogorel, zato je bila tam goličava. Na južnem pobočju tega hriba so se pasle ovce. Te so podrast držale na distanci, kar je bil še en razlog za "gol" hrib. Po pripovedovanju Napret F.) Prvotno ime Goltz se je spremenilo v Golce in bilo v uporabi do druge svetovne vojne (Hren, 2009, str. 15). Preimenovanje se je zgodilo zaradi napak pri prepisovanju kart. Hrib Golec je dobil ime Govško brdo, vas pa Govce (Kladnik, 2007, str. 100). Nedoslednost pri zapisovanju imena vasi se najbolje vidi pri pregledu različne literature in v različnem časovnem obdobju.

2.2.3 Kratka zgodovina vasi Govce z okolico

Prvi ohranjeni pisni vir je zapis v cerkveni kroniki župnije sv. Jedert, ki govori o tem, kako so jo 14. oktobra 1529 napadli Turki. Turki naj bi domnevno že leta 1485 ali v začetku leta 1486 opustošili in porušili cerkev sv. Jedert v Sedražu (Orožen, 2009, str. 214). Naslednje leto naj bi Turki napadli Laško in požgali trg, v okolici pa napadli in onečastili cerkev blažene Device Marije na Svetini (Orožen, 2009, str. 26-27).

14. oktobra 1529 naj bi oddelek turških roparjev najprej napadel Rimske Toplice, nadaljeval ropanje na Dolu, se vrnil na Marno in Brdce, jih požgal ter nadaljeval v Govce. Tam so se prebivalci skrili v cerkev, ki so jo brezbožniki razdejali. Legenda pripoveduje, da so cerkev našli zaprto, »vseka neki bošnjak s handžarom po vratih, pri tem odleti ven in se mu zapiči v oko. Prestrašen krikne: "Odlazimo bračo, Svetac je kod kuče!" (Mavri, 2011, str. 21). Naslednji dan je Turke pri Tremerjah »dobro naklestil« Viljem Herberstein.

Leta 1529. dne 14. oktobra,

je en vedelec turških roparjev vrgel toplivo. Potem so šli na Dol. Ko so tam nekaj ljudi in povelji dobili, so se vrnili; ter so Marja in Petri porigali. Vtlačil so šli v Javce, kjer so ljudje pr. zbirali; in jekov so Marije Magdalene ropali; je neki Turcik zbiral za vrata; sekati; pa trska mu je padla voko. Utvaril se je in je rekel svojim tovarišem naj zberija ka turkej; je sootnik zama. Drugi dan jek je pri Trnovec Vitim. Herberstein dobro naklehtil.

Isto leto je bila krajtev jaka, palastna. V vsaki družini so porigiali kariga svojca. Uka ga niso grozanti Turki omarihi; so ga odpujali s seboj v mirnost. Njihovica je bila, da se jek je porigijano stivila puaskuba v gorde.

Slika 4: Kopija zapisa o vpadu Turkov. (Vir: Gvido Jeran-osebni arhiv)

Obnovljena cerkev se v pisnih virih prvič omenja kot cerkev svete Marije Magdalene leta 1545 (Barič, 2006, str. 5). V cerkveni kroniki omenjena cerkev je bila prvotno romanska, nato so jo leta 1747 barokizirali (Hren, 2009, str. 15). Na Govškem brdu so imeli vaščani še majhno kapelico, prav tako posvečeno Mariji Magdaleni. Verjeli so namreč v prikazovanje svetnice na tem kraju.

V letih 1646/47 je na desnem bregu laškega okoliša razsajala huda epidemija kuge. Okužena so bila naselja: Ladna raven, Slivno, Volavec (v rečiški dolini), Kuretno, Udmat, Trnovo, Ogeče, Senožete, Brezno, Belovo, Klenovo, Sedraž, Govce, Marno, Dol, Brnca, Brdce, Klek, Gabrsko, Svinje, Rovte, Studence in Trbovlje. Umrlo je 706 ljudi. Zaradi pomanjkanja delovne sile na poljih je žito ostalo nepožeto. Škoda je bila ocenjena na 1491 goldinarjev ali 213 škafov pšenice, 100 škafov rži in 591 škafov ovsa (Maček, 2002; Mavri, 2011, str. 9).

Cerkveno območje je do 1751 pripadalo oglejskim patriarhom, nato do 1787 goriški nadškofiji in poslej lavantinski škofiji. Iz te prafare so nastale vse današnje župnije v laški dekaniji (Mavri, 2011, str. 8). Leta 1788 je bila pri sv. Jederti ustanovljena fara, ki je poleg občin Gornja Rečica, Zagreben, Bukovica, Trnovo, Trnov hrib, Sedraž, Gorica s Kozjico, Klenovo, Belo loko, Brezno in Prahe, vključevala tudi Govce (Orožen, 2009, str. 2014). Cerkev sv. Magdalene v Govcah je postala podružnica cerkve sv. Jedert.

Korenite družbeno ekonomske in politične spremembe po revoluciji leta 1848/49 so privedle do nove državno politične in upravne ureditve države. Nastala je občina kot najmanjša upravna enota. V Laškem so bile naslednje občine: Laško, Sveti Krištof, Trbovlje, Dol, Lešje, Sveti Lenart, Paneče, Sveti Rupert In Loka. Občino Sveti Krištof so sestavljale naslednje katastrske občine: Sveti Krištof, Tremerje, Slivno, Rečica, Marno, Sveta Jedert, Belovo, Sveti Štefan in Sveti Jurij (Mavri, 2011, str. 11). Vas Govce je spadala k vasi Trnov Hrib v občini Sveti Krištof (Zupan, 1937, str. 294).

Matija Žohar je bil Maistrov borec. Rudolf Maister se je v prvi vojni boril za Koroško. Ko je bila končana prva vojna, je bil en general Maister, zbral je prostovoljne vojake. »Gremo, da bomo osvobodil ta del Koroške«. (Po pripovedovanju Napret F.)

Pod pritiskom hude gospodarske krize na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ki je povzročilo propad številnih kmetij in sprožilo množično izseljevanje in preseljevanje ljudi, je zadružno gibanje dobilo močno socialno vlogo. Dokumentov, ki bi dokazovali obstoj ali organiziranost kmečke zadruge v občini Sveti Krištof, ni. Kljub temu lahko v prispevku časopisa Slovenski gospodar, datiranega 1. januarja 1931 razberemo poziv posestnikom te občine, da plačajo članarino za Kmetijsko podružnico v višini 20 dinarjev. Prav tako vabi posestnike, da se včlanijo in plačajo članarino do 15. 1. 1931 pri svojih zaupnikih. Med njimi je bil tudi Blaž Kurnik iz Govc (Mavri, 2011, str. 33).

Leta 1929 je bil pri Kurniku v Govcah tabor Krekove mladine. V vasi so imeli po maši kulturni program, kjer so poleg govorcev nastopili pevci in tamburaši. Kot dobri gostitelji so dobili tudi organizacijo nekaterih drugih delovnih sestankov sekcij in odborov krščanskih socialistov.

Slika 5: Delavski tabor (leto 1928/1932) in Govce leta 1933. (Vir: Muzej Laško)

1. 8. 1937 so gostili delavski tabor z mašo, govori in kulturnim programom. Prav tako je bil v Kurnikovi zidanici 6. 7. 1941 ilegalni sestanek, na katerem je bil ustanovljen odbor OF za celjski okraj. V tem času je bilo v Govcah in bližnjih Prahah več ilegalnih sestankov za vzpostavitev odporniškega gibanja (Mavri, 2011, str. 292-294).

2.2.3.1 II. svetovna vojna na območju vasi Govce

Upor in mreža Osvobodilne fronte

Na vzhodnem območju revirjev, v hudojamskem rudniku in njegovem pol delavskem in pol kmečkem okolju, tik pred vojno ni bilo komunistov, vendar je Komunistični partiji uspelo preko osebnih zvez in Jugoslovanske strokovne zveze vplivati na krščanske socialiste, ki so na tem območju usmerjali politično dogajanje.

Ustanovni sestanek Pokrajinskega odbora OF za Štajersko je potekal na bližnji Kojzici 22. 5. 1941. Odbor, ustanovljen v Kojzici, je organiziral sestanke po vaseh, ki so že začeli z zbiranjem denarja, hrane, orožja in pripravljali tovariše za aktivno borbo (Tičar, 1954, str. 13). Širši sestanek na temo organiziranja OF je bil 6. 7. 1941 pri kmetu Blažu Kurniku v Govcah. Pri njem je bil 20. 7. 1941 ustanovljen celjski okrajni odbor OF (Kovačič in Privšek, 1998, str. 1113).

5. 11. 1941 so se borci Štajerskega bataljona ustavili in odpočili v Prahah, nato pa se v Govcah pred nadaljevanjem poti po vojaško postrojili. Sredi novembra 1941 je Revirska četa začela prezimovanje v premikih in v manjših skupinah. Za prehranjevanje borcev pri sv. Juriju so skrbele tudi bolj oddaljene organizacije OF z Dola, Hrastnika in sv. Jederti. Med številnimi prizadevnimi sodelavci so bili tudi: Blaž Kurnik in Miha Napret iz Govc; trgovec Ivan Primon in gostilničar Peter Kozole s hčerko Mileno z Breznega.

Rudarji na Breznem in v Hudi Jami, pa tudi kmetje in drugi, ki so jih maja in junija 1941 v organizacijo OF povezali aktivisti iz kroga organizatorjev Lojzeta Lešnika in Lojzeta Diaccija so s svojimi družinami sestavljali eno najtrdnjših oporišč narodnoosvobodilnega gibanja v najbolj vzhodnem delu revirskega okrožja (Mavri, 2011, str. 125, 134-135).

Med vojno je bila v Govcah stalna kurirska javka, točka na poti kurirjev in partizanskih enot Revirjev in Savinjske doline na Kozjansko, kjer so naklonjeni domačini vedno poskrbeli za prehrano (Mavri, 2011, str. 292-294).

V spomin na začetek vstaje proti okupatorju na območju občine Laško je bil objavljen sestavek Alojza Diaccija s Sevc, nekdanjega aktivista NOB, ki je sodeloval v številnih akcijah za razmah boja proti nemškemu agresorju (Hribar, 1966, str. 5).

Zaradi odmaknjenosti vasi so v času druge svetovne vojne v njej zimovali partizani. Vas je bila skrita mnogim občanom in sovražniku Nemcu, zato mnogi niso vedeli za sestankovanja. V Kojzici je bila ustanovljena OF za Štajersko, pri Kurnikovih pa OF za celjsko okrožje. V knjigi Rimske Toplice v borbi in svobodi, je opisano, kako so aktiviste po maši v Šmarjeti peljali po stezi gor med »škale« v Kojzico, kjer so člani OF sestankovali. Mnogo takih sestankov je bilo tudi v vasi Govce. V vasi je stalno delovala skupina kulturnikov, ki so pri mežnariji tiskali razne propagandne stvari. *»V Šmarjeti je bil en gimnazijec, ki so ga ustaši frnihtal zadnji dan pred koncem vojne. Partizani so imeli v tem okolišju dobro urejeno kurirsko službo. Če so prišli Nemci iz Laškega, je prletu kurir iz Kuretnega, iz Trnovega Hriba »Bejžte, grejo Nemci.« Če so šli iz Šmarjete gor, je iz Sedraža prletu kurir v Govce. Potem so se partizani skrili. Nekajkrat so se pošteno spopadli z nemškimi skupinami.«* (Po pripovedovanju Napret F.).

Velika sovražna hajka

Nemci so se trdno odločili uničiti močno osvobodilno gibanje v Rečiški dolini. Popoldne 23. 11. 1944 so zasedli Kuretno, Govce, Brezno, Kal, Mrzlico, Šmohor in Malič nad Laškim. V hajki je sodelovalo okrog 3000 nemških vojakov in policistov iz Trbovelj, Hrastnika, Dola, Laškega in Celja. Razdelili so se tako, da je k vsaki hiši prišla patrolja 10 do 15 mož. Močna patrolja je prišla do Marinkovega posestva, kjer je decembra 1941 prezimil del Revirske čete

(Mavri, 2011, str. 250). Gospodarska komisija OF si je na posestvu z vhodom pod jasli v hlevu naredila bunker za bivanje terenskih aktivistov. Nemški vojaki so požgali sosedovo gospodarsko poslopje, ker jim je izdajalec označil za požig Marinkovo poslopje. Tako so vedeli za partizane. Požgali so hlev, v katerem je bilo takrat 5 partizanov in 2 partizanki. Iz gorečega hleva se je uspelo umakniti samo Juliju Gorenjcu s Kala, trije so bili mrtvi, tri ranjene so Nemci zajeli. Nemci so požgali 7 gospodarskih poslopij, odpeljali 54 glav goveje živine in 12 prašičev. Po hišah so plenili sadje, cigarete, kokoši, denar, vse kar so našli.

Časovno in krajevno sovпада tudi »partizanska jaga« na Govškem brdu. Ludvik Lapornik iz sv. Jederti je bil lovec že pred vojno in 23. 11. 1944 je po dolgem času partizanstva s še štirimi prijatelji odšel loviti zajce na Govško brdo. Ob desetih dopoldne so z enim psom začeli pogon na divjad, ki pa se je hitro končal. V naglici, a previdno so se jim začeli približevati partizanski tovariši in nekaj drugih. Presenetili so jih Švabi. 11 jih je bilo obkoljenih. *»Tovariši, tu se bomo branili, dokler se nam ne ponudi prilika, da z jurišem razbijemo švabski obroč,«* je med grmičevjem na vrhu Govškega Brda tovariše spodbujal Ludvik. Švabi so bili v ogromni premoči, zato so drznejše napadali. Večerilo se je in Nemci so se oprezno približevali. Uspelo jim je prebiti že sklenjen obroč, vendar brez nekaterih soborcev. Nemci so ujeli hudo ranjenega Lapornika in Posineka, sicer pa so ta dan požgali sedem domačij, odgnali 40 civilistov in vso živino. Tudi Nemci so imeli sedem mrtvih in več ranjenih (Mavri, 2011, str. 225-228).

Okrog božiča leta 1944 je na tem območju sveže zapadel sneg. Nemci so odkrili stopinje v Šmarjeti, ki jih je ustvarila večja skupina ljudi v smeri proti sv. Jederti in v Govce. Nemci so sledili stopinjam v vas Govce. V Govcah so imeli partizani postavljeno stražo. Stražar je opazil, da prihajajo iz sv. Jederti Nemci in dal opozorilni strel. Po njem so Nemci začeli sklepati obroč okrog vasi. *./...To je pokal .../* Takrat so s svetlečimi naboji zažgali veliko leseno štalo pri Kurnikovih. *./...Tisti, ki so bili takrat pri Marnski kapeli so povedali, da, ko je gorela štala, je bila sredi noči taka svetloba tam, da si vidu cajtnge brat .../* To se je dogajalo pozimi, bilo je okoli 15 centimetrov snega (Po pripovedovanju Napret F.).

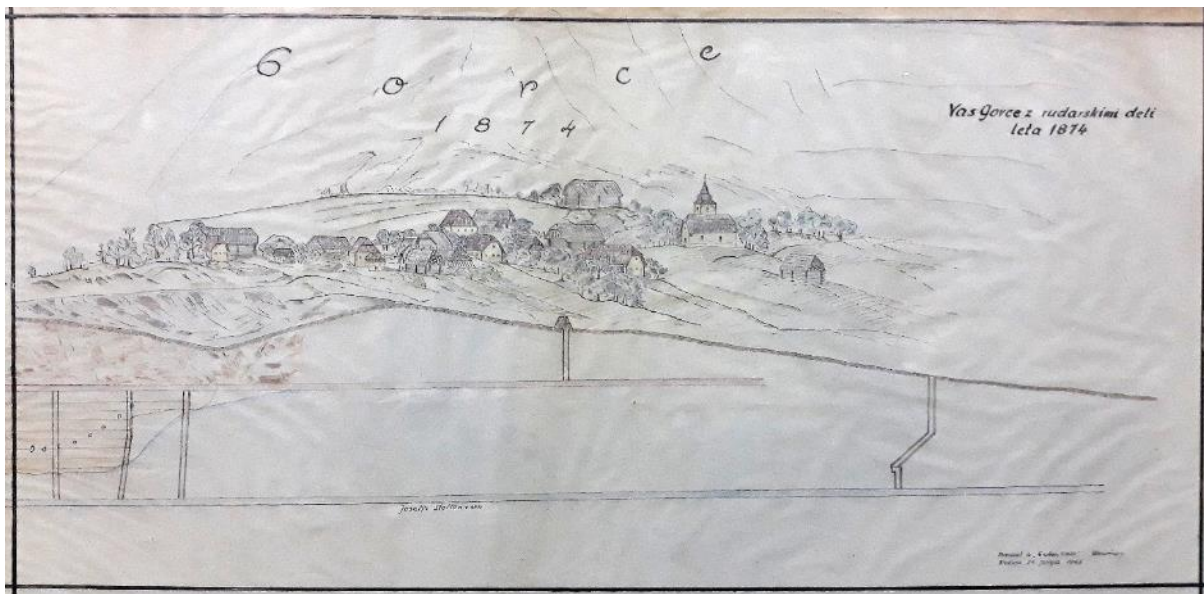
Seveda vsa doživetja niso bila tako prijetna. Leta 1944 je vas doživela bombni napad in ubitih je bilo kar nekaj prebivalcev iz vasi. *./... star oče je umrl od tega napada, Petek Matija, ki je bil zaposlen kot rudar je bil tako hudo rajen in je za posledicami tega umrl. Petek Anton je bil pa pr kovcah, ga je pa vrgl tam enih 50 metrov kje v en grabn .../* (Po pripovedovanju Napret F.). Stari oče je bil pri orači, gospodar Matija pri volih. Ko je priletela bomba, je stari oče umrl na kraju dogodka, Matija je dobil »špliterje« v glavo in umrl čez nekaj dni. Napad se je zgodil slab kilometer od vasi. To je bilo nasproti sedanje kros proge oz. na levi strani poti iz Sedraža proti Govcam (Po pripovedovanju Napret F.).

Zaradi jetike je umrla žena Matija Petka, Uršula Petek, ki je bila doma iz Breznega – Zdovčova.

Med drugo vojno so bile trije Govčani aktivni udeleženci v NOB – Miha Napret, Žohar Franc, Žohar Anton (Po pripovedovanju Napret F.). »Na Zavratih nad Rečico smo malo pred polnočjo potrkali na okno pri Fermetu. Sprejeli so nas in nam nudili zavetje /.../ Gospodar, ki se je bal za nas in seveda tudi zase, je medtem ostal na preži. Davno pred svitom nas je že prebudil. Krenili smo dalje proti Govcam, do Blažeka Kurnika, od tod pa proti Jederti in Gorici do javke 4 TV 24 – do kurirke Zdenke, Lojzke Vizoviškove« (Tičar, 1954, str. 36-37).

»Vaščani so hrano s partizani bratovsko delili, da so bili vsi prehranjeni«. (Po pripovedovanju Napret F.). »Z zahvalo za to pomembno akcijo so nas hrastniški terenci lepo sprejeli ter nam pripravili dobrega kruha in piva. Veseli uspeha smo se s težko pričakovanim bremenom vrnili na svoje zbirno mesto v Govce.« (K. A., 1954, str. 3).

2. 2. 4 Rudarjenje v okolici Govc

Slika 6: Vas Govce z rudarskimi deli leta 1874. (Vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Govce>)

Rudarstvo in začetki odkopavanja rjavega premoga na območju KS Sedraž, v okviru Rudnika Laško je segalo že v leto 1780. Po gradnji Južne železnice Dunaj-Trst so se potrebe po premogu zelo povečale. Največji razvoj v naših krajih je imelo rudarstvo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Veliki odjemalec je bila Železarna Štore, ki je tudi vzpostavila železnico Brezno Rimske Toplice. Vzhodno in zahodno od Govc so kopali premog. Vsi, ki so takrat imeli kopne pravice, so čuvali vas, da se spodaj nikakor ne bi rovarilo. Posebna klima je na tem kotičku zemlje omogočala lepe pridelke.

“Vaščani so že pred stoletji pri obdelovanju zemlje izkopavali premog, načrtno izkopavanje premoga pa se je začelo leta 1820, ko so si lastniki parcel okrog vasi pridobili odkopne pravice. Sredi devetnajstega stoletja so začeli s površinskim kopom premoga. Rudarji so takrat premog ročno čistili, ga vozili na Brezno in tam po železnici v Rimske Toplice. Ko je proti koncu devetnajstega stoletja rudnik prevzela Trboveljska premogokopna družba, je premog iz Govc in z Breznega preusmerila v Rečico pri Laškem. Zaradi rudarjenja je bila leta 1863 iz vasi preseljena prva domačija Zakotnik, leta 1915 domačija Šešak, v tridesetih letih 20. stoletja pa se je morala preseliti iz vasi še družina Pirc. Ostale so trpele škodo, a so vztrajale pod Govškim brdom vse do leta 1963,” razlaga Franc Napret, po domače Govškov Franček, ki je prvih 26 let preživel v Govcah (Govce - vas, ki je ni več (odlomek iz časopisa); Barič, 2006, str. 23).

V Govcah nad sv. Jedrtjo pri Laškem je Tadej Hefelega kopal že v začetku 18. stoletja. V 50-ih letih sta bila tam dva rudnika. Eden je bil v lasti podjetnikov Steyrerja in Dulniga, ki sta ustanovila Premogovno družbo Karlovega rova; drugi pa Putzerja, lastnika štorskega rudnika in železarne. Rudnik družbe Karlovega rova je bil na posestvu kmetov Jurija Pirca in Matije Petka iz Govc. Ta rudnik je leta 1852 nakopal 110 ton premoga, leta 1861 21.430 ton, leta 1867 samo 10.000 ton.

Načrtnejšega sledenja premoga se je lotil Montan-erar že leta 1801, ki je v obdobju 1835 do 1855 pridobil prve jamske mere na Breznem, v Hudi Jami in na Šmihelu. Okrog 1850 je bil že ves teren prepreden z raziskovalnimi deli, ki so se razvila v prva rudarska odkopna dela. Zaradi tankega sloja premoga v Šmihelu so odkopavanje preusmerili na Brezno in Hudo Jamo. Putzer, lastnik drugega rudnika, je hotel leta 1855 zgraditi rudniško progo za prevoz premoga iz Hude Jame na železniško postajo v Laško, a zaradi interesov zdravilišča ni dobil soglasja.

Torej se je preusmeril na kopanje premoga na Breznem in speljal rudniško progo do železniške postaje v Rimskih Toplicah, ki je obratovala do leta 1893, ko so začasno opustili proizvodnjo na Breznem (Strgar, 2003, str. 142)

Od leta 1883 do 1890 je bil lastnik rudnika Edvard Geipel, graščak iz Jurkloštra, ki je v glavnem nadaljeval z izkoriščanjem že pripravljenih zalog premoga. Konec leta 1890 je rudnik Laško kupila Trboveljska premogokopna družba (TPD), ki je praktično ustavila proizvodnjo premoga (Strgar, 2003, str. 142).

Z rudniki v okolici Laškega je tesno povezan tudi Heinrich Drasche, rudarski podjetnik z Dunaja, ki je 25. 11. 1868 kupil kar dva rudnika: prvega v Govcah, drugega pri Šmihelu blizu Laškega. Od železarne Štore je 2. 11. 1870 kupil pet premogovnikov za 300.000 forintov: pri Laškem, v Hudi Jami, na Breznem in dva v Trobnem Dolu. Unično je pridobil leta 1871, naslednje leto še Laško in 1875 na dražbi še Hum pri Laškem. Od navedenih 10 premogovnikov jih je sedem opustil in vrnil rudarskemu sodišču 4. 2. 1878. Takrat je zaprl omenjene premogovnike in se osredotočil na premogovnik Brezno – Huda Jama, kjer je dosegel najvišjo proizvodnjo leta 1871 z nakopanimi 52.140 tonami premoga. S Tržaško premogokopno družbo iz Hrastnika se je dogovoril, da je črta skozi Unično in Marno postala meja med obema rudarskima področjema (Strgar, 2003, str. 142-143).

Po letu 1878 so obratovali na Breznem in v Hudi Jami, kjer so oblikovali prva odkopna polja. Zahodno od Breznega so odkopavali v poljih Frančiška, Jedrt, Terezija, Klara in Tomaž; vzhodno od Breznega pa na območju polja Jožefa. Preiskovalni rovi iz polja Jožefa so pod Govcami dosegli celo polje Liša. Da bi odkopali globlji del kadunje, so skozi krovne plasti na Breznem poglobili 90 m globok Wartinbergov jašek, iz katerega so prodrli do premogovnega sloja. V načrtu so imeli tudi jašek med Jedertjo in Sevcami, da bi na ta objekt s prebojem vezali ves premog izpod Govc in Hude Jame. Načrtovali so, da bi do polja Šmihel prodrli z rovom iz Spodnje Rečice in, da bi na južni strani zgradili jašek za globlje odpiranje tega dela kadunje. Lastnik Drasche je leta 1879 sklenil opustiti svoj obsežni obrat zaradi padanja cen premoga. Po njegovi smrti 18. 1. 1881 je ves kompleks pridobil graščak Geipel iz Jurkloštra, vendar brez uspehov na področju izkopa in raziskovalnih del.

Decembra 1889 je premogovnik kupila Trboveljska premogokopna družba (TPD), a je že 4 leta kasneje, leta 1893 ustavila vsa dela na Breznem zaradi previsokih proizvodnih stroškov in ukinila ozkotirno železniško progo Brezno – Rimske Toplice. Povečala pa je proizvodnjo v Hudi Jami, a le za dve leti, ko so nadaljevali samo še s podiranjem Glavnega rova, vzdrževalnimi deli in odkopom premoga vzhodnega polja Šmihel do leta 1902.

Glavni rov so v letih 1898-1899 spojili po jašku Barbara blizu Hude Jame z okrog 100 m višje ležečim rovom Barbara. Leta 1904 so vsa dela v tem premogovniku ustavili. Ponovno so začeli z odkopom v polju Šmihel leta 1917. V Hudi Jami so začeli obratovati leta 1919. Glavni rov in rov Barbara sta ostala do konca obratovanja premogovnika glavna obzora jame.

Za jaškom Barbara so nadaljevali s prodiranjem obeh rovov proti zahodu. Medtem so iznad obzorja Barbara od dotedanjih starih jamskih dek od zgornjih slojev odkopali premog etažno od zgoraj navzdol. Tak način odpiralnega raziskovanja se je odtlej in tudi kasneje ustalil. Od površine navzdol, a še vedno nad obzorjem rova Barbara, so v času do leta 1944 odkopavali še polje Liša in vzhodno polje Jožefa. Med obema poljema so zaradi vasi Govce kot varnostni steber pustili neodkopani sloj polje Govce (Mavri, 2011, str. 37).

Leta 1928 je 607 zaposlenih izkopal največjo količino premoga – 101.200 ton. Kasneje se je zaradi gospodarske krize in zmanjšanja števila zaposlenih do leta 1940 količina nakopanega premoga znižala na 43.950 ton letno. Za investicijska dela v jami TPD ni dodeljevala dovolj sredstev.

Med okupacijo pa je premogovnik deloval z zmanjšano zmogljivostjo, dokler ga maja 1944 ni okupacijska uprava zaprla in opremo odpeljala drugam (Mavri, 2011).

Do ponovnega obratovanja rudnika je prišlo že novembra 1945, ko so potrebe po premogu naraščale. Rudnik se je širil proti zahodu na že prej zastavljenih nivojih (Majcen, 1999, str. 1). Septembra 1950 je delovni kolektiv prevzel upravljanje podjetja neposredno v svoje roke. V jami so z rovoma Barbara in Glavni rov prodirali še dlje proti zahodu. Z raziskovanjem in za tem odpiralnimi deli so v letu 1949 odprli Govce polje in v letu 1952 Jedrt polje, s čimer so povečali obseg proizvodnje za 80 ton/dan (Arhiv Celje: Problemi rudarjenja na področju Hrastnik - Laško, 1957, str. 5). Leta 1954 so pri prodiranju Glavnega rova za Govce poljem prodrli do zelo vodonosnega triadnega dolomita, zaradi česar je bil rov na več mestih

poplavljen tudi 15 cm nad tračnicami. Tako so ob jašku Barbara zgradili črpališče, da so vodo črpali po jašku Barbara na 100 metrov višje ležeči obzor rova Barbara (Maček, 2002, str. 254).

V območju polja Jožefa so oba rova povezali leta 1962 z novim jaškom Jožefa, ki je komunikacijsko in transportno takoj zamenjal dotedanji jašek Barbara. Še pred tem so leta 1948 iz obzora Barbara navzgor do površine (55 m višine) prebili zračni jašek Brezno. Medtem so odkopavali sloje: Liša in Jožefa ter Jedrt (zahodno od Breznega), kar je prizadelo neustrezno varovano vas Govce, ki jo je moral Rudnik Laško odkupiti leta 1957, da so varnostni steber Govce lahko začeli odkopavati.

Življenje rudarjev

V rečiški dolini so bili premogovni sloji tanjši in zaposljivost domačega kmečkega, bajtarskega prebivalstva še bolj odvisna od nihanj v obsegu izkopavanja premoga. Takrat, ko v premogovniku ni bilo dela, je bilo njihovo preživetje ogroženo.

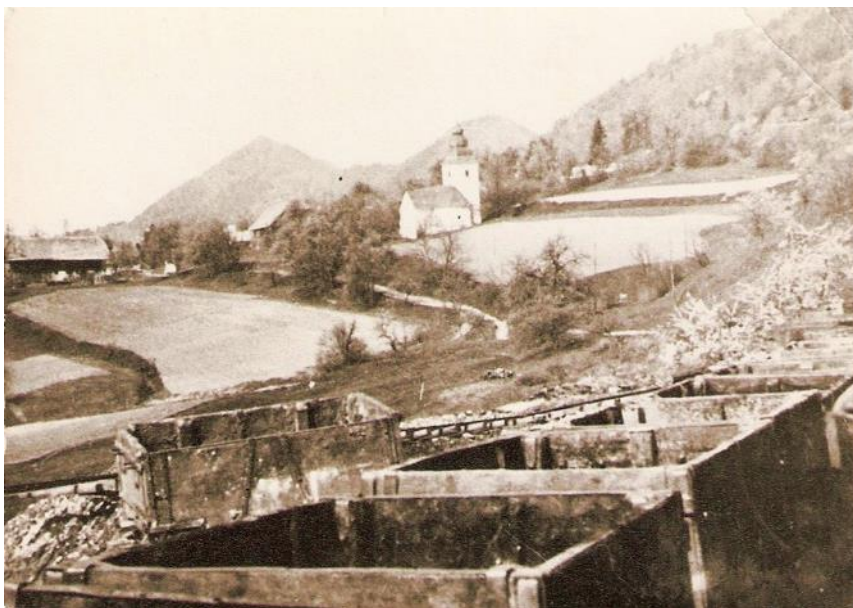
Dokler se delavstvo ni povzpelo do višje razredne zavesti in določene organiziranosti, je bil posamezni delavec v odnosu do delodajalca sam in brez zaščite. Leta 1870 so z zakonom postale stavke delavcev dopustne, 1887 je zakon vpeljal nezgodno zavarovanje delavcev, 1888 pa bolniško zavarovanje. Zakon iz leta 1907 je dal osnovo za sklepanje kolektivnih pogodb, ko mezdna in delovna pogodba ni bila več samo stvar odnosa posameznega delavca in delodajalca. Šele 1.8.1891 je bil za delo v jami uveden 8-urni delavnik v Trbovljah, v Hudi jami je do konca prve svetovne vojne še vedno trajal 10 ur.

Tri-tedenski stavki rudarjev v Revirjih se leta 1889 knapi z Breznega in Hude Jame niso pridružili zaradi strahu pred odpuščanji. Po letu 1900 se je delavstvo organiziralo po panogah. Če so bile socialno demokratske sindikalne zveze v Avstriji petkrat močnejše od krščansko socialnih, je bilo v slovenskem delu monarhije to razmerje 1:3 v korist socialnih demokratov. V socialnodemokratskem taboru so bili železničarji, rudarji v premogovnih revirjih in Idriji, za razliko od hudojamskih rudarjev, ki so bili zaradi kmečko delavskega izvora v veliki meri vključeni v krščansko socialistični tabor.

Trboveljska premogokopna družba je po 1. svetovni vojni tudi v Rečici ustanovila svoja rudniška blagovna skladišča za oskrbo rudarjev in rudarskih uslužbencev. Enkrat tedensko so s konjsko vprego peljali živila delavcem na Brezno, kjer so žene nabavljale (fasale) osnovna živila, milo, petrolej za razsvetljavo in otroška oblačila na konzumno knjigo – kredit. Na plačilni dan so delavcu najprej odtegnili v konzumu zapravljen denar, ostalo pa izplačali. (Mavri, 2011, str. 52-55).

Alojz Diacci s Sevc je bil leta 1923 udeležen v rudarski stavki zaposlenih v TPD, ki je trajala 6 tednov, a se je za delavstvo končala povsem neuspešno, z odpuščanji. Službe so si iskali drugod, nekaj jih je odšlo v tujino (Mavri, 2011, str. 57).

Moja intervjuvanka se spominja Liša jaška, kjer je delal tudi njen oče. Še posebej se ji je vtisnilo v spomin, ko so do Liša jaška odšli s kravjo vprego po »depotat premoga«, ki ga je zaslužil njen oče (po pripovedovanju Učakar E.).

Slika 7: Pogled na vozičke pri Liša jašku, v ozadju vas Govce. (Vir: Muzej Laško)

Glina v Govcah

Na območju polja Govce je pred 2. svetovno vojno tik pod površino Keramična industrija Liboje pridobivala keramično glino. Leta 1961 je Rudnik Laško prevzel izkopavanje keramične gline na Brunah in v Govcah. Tukajšnja glina je bila zelo primerna za splošne keramične namene, za zidne in keramične ploščice ter sanitarno keramiko. Pridobljeno glino v polju Govce nad obzorjem Barbara so plavili v Spodnji Rečici in s tem odstranjevali nečistočo. Letna proizvodnja je nihala med 5.000 in 7.000 ton in je bila prilagojena povpraševanju. Od leta 1964 se je v Spodnji Rečici ob rudniku razvil tudi kamnolom dolomita, ki kot samostojno podjetje deluje še danes (Barič, 2006, str. 24).

Z intenzivnostjo premogovniške dejavnosti, so prazni rudniški rovi, ki so se sesuli sami vase, povzročili pogrezanje zemlje na površju. Poznamo več takšnih primerov, kjer so izginile posamezne hiše, cele vasi, ali pa so na takšnem območju nastala jezera (Velenje) in močvirja. Ta območja zaradi nestabilnega terena niso bila več primerna za poselitev, ljudje, ki so tam bivali, so se morali odseliti (Hren, 2009, str. 15).

4.1 Razvoj kmetijskega gospodarstva

Prvi prebivalci kasnejše vasi Govce so morali skrčiti gozd, da so naredili prostor za svoje domove. Preživljali so se samo s kmetijstvom, zato so morali pridobiti tudi prostor za polja, travnike in pašnike. Terasaste njive in travniki so bili vzhodno in zahodno od vasi, kjer se je leta 1818 pričelo tudi rudariti (Kladnik, 2007, str. 100; Kovačič, Privšek, 1998, str. 11-13). Od svojih prihodkov so morali že vse od začetka plačevati davke. V 16. stoletju so podložniki plačevali deželni davek, ki ga je vladar potreboval za vzdrževanje najemniške vojske. Poleg tega so plačevali še gosposčinski ali urbarialni davek. Povprečna količina je bila sedem mernikov ovs, pa tudi kokoši, jajca, kozlič, svinja, predivo, ... (Mavri, 2011, str. 9). Ko so sestavljali urbar 1524, so podložniki izrabili priložnost in se pritožili pri vladarjevi komisiji, ker je upravnik gospodstva Andrej Brok pobiral višje dajatve, kot bi naj bilo po stari pravdi. Podložniki iz Govc, Brezna in Ladne Ravni so se pritožili, ker jim je Viljem, eden prejšnjih upravnikov, naložil tedensko tovorjenje lesa v Laško. Komisija je znižala vsakemu število tovorov na 10. Podložnikom ni prijalo, da so morali po 3 dni letno sekati les za upravnika.

Leta 1583 so sestavili nov, natančnejši urbar. Najprej so ob tej priložnosti povečali mere za petino. Podložna kmetija je opravljala 3 dni tlake letno, namesto tega so kmetije v Govcah, na Breznem in na Ladni Ravni pri Debru skrbele za les.

Sledil je še davek cerkveni gospodi. 20. 12. 1699 so se prebivalci okoliša sv. Jederti obvezali, da bo vsak kmet, ki je imel pri sv. Jederti vinograd, tamkajšnjemu dušnemu pastirju letno oddal 7 mer pšenice, 7 mer vinskega mošta, 1 funt prediva, 1½ kr namesto sira in 1 maseljc topljenega masla. Razen tega se je vsak zemljiški posestnik v Sedražu, z izjemo Rataja, obvezal, da bo dušnemu pastirju dal letno dva voza drv in da ga bodo po potrebi oskrbovali z zeljem in repo (Orožen, 2009, str. 219; Koropec, 1976, str. 244-276).

Živinorejo, poljedelstvo, sadjarstvo in vinogradništvo je omogočala predvsem pestra sestava tal, saj prevladuje srednje težka ilovnata prst, ponekod so tudi peščena in kamnita tla. Ugodno so vplivale tudi primerne temperature, zadostna količina padavin, relief in pravnja lega.

V vasi Govce je bil obdelan vsak košček zemlje, na večjih njivah s pomočjo volovske vprege, na manjših površinah z ročnim orodjem. Fizično delo na zemlji je veljalo za vse družinske člane (Barič, 2006, str. 9 - 11). Vsi prebivalci vasi so se preživljali s kmetijstvom. Vse, kar so potrebovali, so pridelali doma (žita, okopavine ...) Včasih so je ajdo sejala takoj, ko so žanjice požele pšenico. Ajdo so uporabljali za moko, slabše dele pa za *kurji fujter*. Pridelovali so tudi proso, en kos njive se je vedno namenil zanj. Bilo je pomemben vir za prehrano, ki ga je mlinar obdelal v kašo. Večina prebivalcev ni hodila v službo. Po 2. svetovni vojni se je eden od Petkovih zaposlil v rudniku. (Po pripovedovanju Napret F.) Ker je bila vas samooskrbna (kupili so samo sol v laških štrcnarijih), so hrano pridelali doma. Sejali so lan in ga trli. To je bil poseben postopek, ki ga je dobro znal eden od Kurnikovih in je znal sušiti lan, da so ga potem terice obdelale (Po pripovedovanju Napret F.).

Vseh sedem domačij je razpolagalo s približno 250 ha kmetijskih površin. Ukvarjali so se s poljedelstvom, gojenjem drobnice, govedorejo, konjerejo in vinogradništvom, ki so ga po prvi svetovni vojni nadomestili s sadjarstvom.

Vse govške posesti so imele svoje vinograde (potekali so od Trnovega Hriba, čez Prahe do pobočja Breznega). Pri vsakem vinogradu je bila zidanica, v kateri so shranjevali orodje in sode. Imeli so nekaj zlahtnih sort grozdja - rizling, žametna črnina, gutedel ... Trte so v govških vinogradih zadnjič rodile okoli leta 1905. V te kraje je namreč prišla ameriška trtna uš ali filoksera, ki je povzročila sušenje trte in posledično propad vinogradov. Pa vendar Govčani niso obupali in območje nekdanjih vinogradov zasadili s sadnim drevjem. Pri tem so jim svetovali in pomagali učitelji, ki so na šolskih vrtovih gojili sadike in jim jih nudili. – Šeligo pri sv. Jederti. Vsi govški kmetje so bili radoznali, napredni in so sadili sadno drevje. Če se jim je zdelo, da je določena jabolčna sorta dobra, so jo posadili. Ta sistem razmnoževanja sadnih dreves so imenovali vegetativni par na semenjaku (divjaku). (Po pripovedovanju Napret F.)

V zidanice pa so se vselili rudarji, ki so delali v bližnjem premogovniku (Hren, 2009, str. 17).

Med drugim so ročno prešali tudi jabolka ter hrastniškim in hudojamskim rudarjem prodajali jabolčnik. Pri Govškovih so v povprečju pridelali 15.000 litrov jabolčnika (Hostnik, 1992). Pri Govškovih so imeli 2 preši v kleti. Ko je sadje začelo zoreti, so ga nabrali tekom dneva, potem pa prešali, naslednji dan spraznili preše in to nadaljevali do pozne jeseni. Ob nedeljah so pri govških kletih stale vprege s sodom, kjer so gostilničarji kupovali vino. (Po pripovedovanju Napret F.)

Jabolka so prodajali v Laškem, iz jabolk iztisnjen jabolčnik pa največ rudarjem bližnjega premogovnika. Hrastniški rudarji so najbolj cenili njihov hruškovec iz vinskih mošnic (Barič, 2006, str. 6; Kovačič in Privšek, 1998, str. 15-18).

Del sadja so posušili za zimo v svojih sušilnicah sadja, frjačah. Jabolka so stiskali v jabolčnik in ga prodajali rudarjem. Napret dodaja: *“Vaščani so imeli s sadjarstvom veliko veselje. Takšnih hrušk in jabolk ter drugega sadja, kot je bilo v Govcah, ni bilo nikjer. Sadje smo sušili, precej pa smo ga stisnili tudi v jabolčnik. Pri nas doma, na primer, smo ga na leto naprešali tudi po 50 polovnjakov.”*

Na ravninskem predelu ozemlja so ustvarili terasaste njive, na katerih so vzgajali poljščine kot pomemben vir dohodka: poleg pšenice tudi rž, ajdo, lan. Peščena zemlja je bila ugodna zlasti za krompir in lan, iz katerega so izdelovali platno, rjuhe, brisače in ostale lanene izdelke. Poleg njiv so imeli tudi travnike, kjer so kosili in sušili travo, pašnike, kjer so pasli govedo in drobnico, na obrobju vasi pa vrtove za gojenje vrtnin.

Žene rudarjev so govškim kmetom pomagale pri delu na poljih, v zameno so dobile nekaj pridelkov ali košček zemlje v najem za lastne pridelke.

Najbolj razširjena je bila živinoreja. Govedo in drobnico so imeli predvsem zaradi mleka, ki je bilo eno od osnovnih živil, konje pa so vzrejali za opravljanje kmečkih del. Drobnica se je pasla na bližnjem hribu Govško brdo, kjer je bilo pašnih površin za približno 300 ha. Ker je bilo drobnice zelo veliko (100-150 ovac na 4-ih kmetijah), je le-ta popasla hrib do golega. V Govcah so imeli goveda, ovce, kokoši, prašiče, pri Govškovih pa tudi konje. Če so ovce z vseh kmetij prignali skupaj, jih je bilo okoli 100. Goveda so pasli odrasli, ovce pa otroci. V bližini njiv, kjer so rastle pomembne kulture so obhodne poti omejili z živimi mejami. /... *Ta je varovala, da ni mogla živalit v škodo .../ (Po pripovedovanju Napret F.). Kurji podmladek (mlade petelinčke) so prodali laškim gospem, da so iz njih naredile jedi. /... *Dans tega nobena gospodinja ne bi znala več naredit .../ (Po pripovedovanju Napret F.)**

Drobnico so pasli predvsem otroci, ki so pri svojih pastirskih igricah vedno znova postavljali in podirali kapelico pod skalco, kjer naj bi bil nekoliko mističen kraj. Kapelico je potem v spomin na tiste čase pozidal Franc Napret- Govškov Franček, da je ohranil spomin na svoje otroštvo in otroštvo takratnih govških otrok. (Napret, b.d., str. 1). Po letu 1960 je pašnike začel zaraščati gozd.

Lastniki gozdov so sekali les za gradnjo novih poslopij, vendar zelo premišljeno, saj so gozd čuvali za hude čase. Kurili so le odpadni les. Pri oranju so izkopavali tudi premog. “ Bil je na površini in ko smo orali, smo ga izruvali ven.”. Z njim bi lahko kurili, a so se temu vsaj v začetku odrekli, ker so menili, da “premog neznansko smrdi” (Napret).

V primeru, da zaslužka s kmetijstvom ni bilo dovolj, so kmetje žgali apno, kuhali žganje, gospodinje pa so predle volno (Majcen idr., 1994, str. 37 – 40; Kovačič in Privšek, 1998, str. 15-18).

Živino so hranili s senom, deteljo, pšenično in ajdovo slamo. Po prvi svetovni vojni so Govčani na kmetijah začeli uporabljati slamoreznice. To so bile naprave, ki so slamo rezale na določeno dolžino. Mešanici slame in mrve, ki so jo dodali slami, so rekli rezanca. Rezanca je bila prehrana goveje živine preko zime, ki je zadostovala za njeno preživetje. Pred zimo so dopitano živino prodali, nekaj pa so jo obdržali za naslednje leto.

Vsak vaščan je bil izurjen v kakem rokodelstvu. Imeli so kolarja, kovača, predice, tkalke, štrikarice, celo fotografa. Skupaj so znali narediti vse (Napret, b.d., str. 1). Iz gline so izdelovali posodo, pletli koše in košare, se ukvarjali s čebelarstvom (Moljk, b.d., str. 22). Tako so dobili denar za sol, olje in sladkor, z vsem drugim so se oskrbovali sami. Pri Žoharjevih in Govškovih so sami delali betonsko opeko. Preden so opeko dali na objekt, je trajalo približno 2 leti, da so jo sploh naredili. Pri Govškovih so imeli napravo za izdelavo opeke imenovano folcelj oz. zareznik. Opeka je bila po mnenju vprašanega precej zahtevna za izdelavo, potrebovali so poseben papir, na katerega so razgrnili cementno malto in to s papirjem vred dali sušit. (Po pripovedovanju Napret F.)

V Govcah so imeli priučenega čevljarja Žoharja, ki je enostavnejše stvari obdelal sam. Jože Napret je znal narediti nove čevlje in potemplane podplate. Govčani si namreč niso mogli vedno privoščiti čevljarja. Ko so si čevljarja lahko privoščili, je ta prišel na dom. Ponavadi je

moral popraviti nekaj čevljev, včasih, pa tudi narediti kakšne nove /...za to je pa mogu met že dnar.../ (Napret F.).

Večkrat so prišli na dom zotlerji oz. sedlarji, ki so izdelovali konjsko opremo . /...Tega se jaz spomnim, da je bil dvakrat pr hiš).../.(Napret F.) Sedlar je ponavadi prišel iz Dola pri Hrastniku in ostal kakšen teden pri družini in delal, dobil hrano ter spal. /... mu je ate prinesel usnje, on je pa vložil delo.../ (Napret F.)

V vasi se je veliko ukvarjalo s kovaštvom. Pri Govškovich so imeli svojo kovačnico. Najprej je bil kovač Ljudmilin stric, potem pa še njen brat. Jože Napret se je ukvarjal z mizarstvom. Z obrtni so se ukvarjali pozimi. Vsi vaščani so imeli mline, tako da so tudi od drugod včasih prišli k njim zmlat. (Po pripovedovanju Napret L.)

Govčani so pridelovali industrijsko konopljo in tobak, ki ni uspel vsako leto, konoplja pa je. Liste tobaka so kadili, konopljina stebela pa posušili in jih prodali v Varaždin za štrike. (Po pripovedovanju Nemeč S.)

Elektriko so dobili po drugi svetovni vojni. »Elektrika je bila blizu vasi že dolgo - pri Liša šahtu približno leta '53, '55 je vas dobila elektriko. Najprej za luč, čez nekaj let pa še za motor.« (Po pripovedovanju Napret F.). Na kmetijah so uporabljali konjske vprege in govejo živino, orače, slamoreznice, mlatilnice, geple, mlin za sadje ... V Govcah niso imeli pluga (oranje le ene brazde), ampak orače (zemljo meče v eno smer). Pred mlatilnicami, ki so jih kupili nekaj pred drugo svetovno vojno, so žita mlatili s cepci. Mlatilnice so takrat štirje možje ročno vrteli, po drugi svetovni vojni so kupili geple - posebno napravo, ki jo je vlekla goveja živina (to je nadomestilo 4 može pri vrtenju). Pri Govškovich so imeli mlin za sadje, narejen na gepl.

Vse travnike so kosili s koso. V času košnje se je zbralo 10-15 koscev. Nobene kosilnice, s koso. Deset, petnajst koscev. Okoli leta '63 je eden od vaščanov kupil kosilnico. Ključna je bila medsebojna pomoč. Obračanje in sušenje krme je bilo prepuščeno družinam. Seno so naložili na voz, ki so ga vlekli konji ali pa voli in ga odpeljali do doma. »Zatem so zmetal. Kadar seno ni bilo suho, so ga dali med late v štant, da se je tam do kraja posušil«. Za območje Govc so bili značilni kozolci toplarji (Po pripovedovanju Napret F.)

Na kozolcu so se dosušila žita (pšenica, ječmen, oves, ajda). Žita so na poseben način zlagali med late, ki ga danes zna le še redko kdo. /... Jaz sem prepričan, od teh generacij, ki ste danes, nihče več ne zna ajdovega snopa dat med late. To je bil en poseben prijem, ko ga je bilo treba obvladat in se je zlagal tako, da je bil snop iz ene strani pa z druge z zrnjem skup povezan.../ (Po pripovedovanju Napret F.)

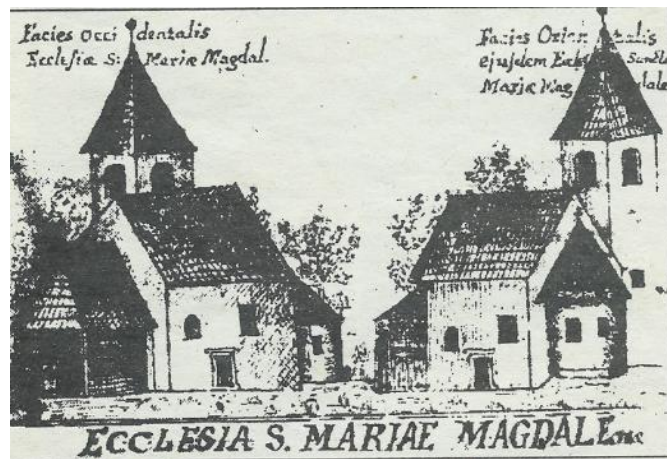
Slika 8: Žanjice na njivi "rovanca", od katere so dobili 5 ali 6 vozov pšenice letno. (Vir: Muzej Laško.)

3 STAVBNA DEDIŠČINA

3.1 Cerkev sv. Marije Magdalene

Cerkev sv. Magdalene se v pisnih in ustnih virih prvič omenja že leta 1529, ko naj bi se vanjo zatekli vaščani pred turškimi vpadi. Kot že omenjeno se je ohranil zanimiv opis, da so Turki oropali Toplice, Dol, Marno in Brdce, nato pa pridrveli v Govce. Vaščani so se 14. oktobra 1529 zaprli v cerkev. Neki Turek je poskušal s sabljo razsekati vrata, pri tem mu je lesna trska padla v oko in ga poškodovala. Prestrašil se je in rekel tovarišem, naj zbežijo, ker je tukaj svetnik doma (Klančar, 2005, str. 26).

V seznamu cerkva iz leta 1545 najdemo prvič omenjeno Magdaleno v Govcah (Koropec, 1976,). V seznamu cerkva iz leta 1545 najdemo prvič omenjeno Magdaleno v Govcah (Jože Koropec, Laško gospostvo v srednjem veku, str. 244-276). Glavni vir informacij sta opis in dve risbi v kroniki laškega zgodovinarja Gajšnika, ki kažeta podobo cerkve v začetku 18. stoletja. V letih 1747 do 1762 so cerkev, ki je imela prvotno značilnosti romanske arhitekture s polkrožno apsido, temeljito prenovili in postavili prezbitarij. Kronika omenja, da so takrat tudi dvignili zvonik, vendar se Curk (Curk, 1967), s tem ne strinja, saj naj bi bila streha zvonika tipsko starejša. Zakristija je bila zgrajena leta 1898 (Hostnik, 1992).

Slika 9: Gajškova skica cerkve iz 18. stoletja. (Vir: Muzej Laško)

Kuret (1993, str. 160) zapiše, da o nastanku in zidavi župnijske cerkve sv. Marije Magdalene ni nič znanega, da so oltarji leseni, na njih pa nič posebnega, samo en kamnit stranski oltar, ki predstavlja Kristusovo snemanje s križa in bi utegnil imeti umetniško vrednost. V zvoniku podružnične cerkve sta dva nepomembna zvonova.

Cerkev stoji na južnem pobočju Govc na nadmorski višini 554 m, je brez obzidja in zidana v breg tako, da je proti severu eskarpirana (Curk, 1967). Sestavljajo jo pravokotna ladja, enako širok in visok, na ogljih prirezan prezbiterij, na jugu k njemu prislonjena zakristija z oratorijem in čokat zvonik. Gradnja je kamnita, ometana.

Kor te cerkve je polkrožno zaključen, ladja je poznejši dodatek. Nad glavnim vhomom je letnica 1747 in na ločilnem loku 1762. Cerkev ima leseno preddverje. Razen glavnega oltarja sv. Marije Magdalene v koru ima še dva stranska oltarja v ladji, desno sv. Janeza Evangelista in levo sv. Urbana. V zvoniku visijo trije zvonovi.

Slika 10: Cerkev okoli l. 1938-39 (Vir: Gvido Jeran) in leta 1962. (Vir: Muzej Laško)

Zunanost cerkve je preprosta, brez talnega zidca, razen pri zvoniku, ki obteka pristrešen talni zidec. Je brez členitev in ima maltast, žlebast venčni zidec. Na fasadi je pravokoten portal s preprosto profilacijo in letnico 1747, nad njim v osi pa lunetasto okno s satastim steklom in poševnim ostenjem. Zakristija je nezanimiva. Prezbiterij ima po eno pravokotno okno v vsaki podolžnici, v zaključnici pa okroglo lino. Severna ladjina podolžnica ima eno pravokotno okno. Zvonik členijo maltaste lizene in zidci v dve nadstropji. Vhod v zvonik je v nadstropju. V zvonovnici so 4 polkrožno zaključene line, okrašene z maltastimi okviri z lambrekini. Na steni proti vasi je urna številčnica. Venčni zidec je raven, profiliran (Curk, 1967).

V notranjosti je tlak kamnit. Ladjo členita 2 para pilastrov, ki nosita oproge ter banjo s pari sovodnic. Slavolok je polkrožno zaključen ter precej nizek. Prezbiterij pokriva kupola na diagonalnih progah s slikarijo iz leta 1947 (Curk, 1967).

Slika 11: Pogled na cerkev sv. Marije Magdalene v Govcah z vzhodne strani. (Vir: Zavod za kulturno dediščino Celje)

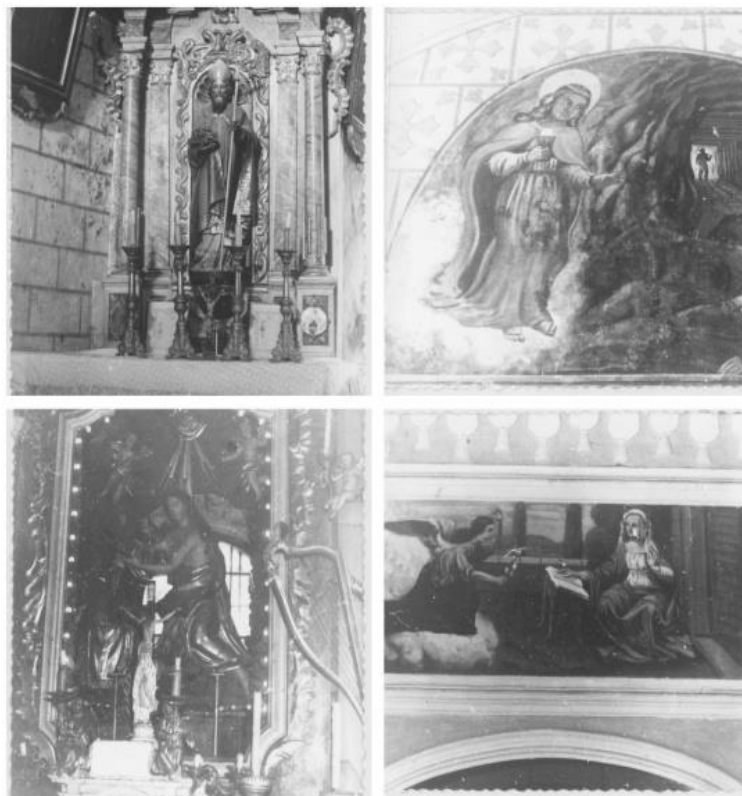
Notranjo opremo cerkve predstavljajo:

- Veliki oltar, baročno delo iz sredine 18. stoletja, ki zavzema vso širino prezbiterija, tako da sta obhodna loka vanj vdelana. Ves oltar je bogato okrašen s školjkovino in deloma z nesimetričnimi kartušami. Po farni kroniki je oltar izdelal neki I. A. iz Krškega leta 1821, vendar ga je lahko samo obnovil, ker je oltar iz 18. stoletja.
- Stranska oltarja sv. Urbana in Janeza Evangelista sta preprosti baroni, deli iz druge tretjine 18. stol. z novejšima plastikama. Po tradiciji ju je izdelal učenec mojstra velikega oltarja.
- Plastike: zgoraj angel- Marjeta Kortonska-Dizma-angel, spodaj Lazar-Peter-Magdalen-David-Marta. V atiki je slika, o.pl., razgiban okvir, Kristus in Magdalena, dama v bogatem oblačilu.
- Orgle so zelo majhne, a z akantastim jermenjem okrašeno delo prve četrtine 18. stol. Sem so jih prinesli leta 1866 iz farne cerkve.
- Križev pot je zanimivo delo iz začetka 19. stol., ki so ga prinesli iz kapucinskega samostana v Celju. Je kvalitetno delo, ki spominja na Layerjevo delavnico v Kranju.

- V prezbiteriju je klop, katere sprednjica je poslikana s slikarijo srednje kvalitete iz sredine 18. stol. Predstavlja v sredini kartušo z Magdaleno, ob straneh vazi s cvetjem, vse pa uokvirja lepa baročna bordura (Curk, 1967).

Curk med opremo omenja dve sliki sv. Magdalene za velikim oltarjem (Curk, 1967). V zakristiji je lep poznobaročen kelih iz druge tretjine 18. stol., v oratoriju pa sliko sv. Barbare, zaščitnice človeštva, sliko Janeza Evangelista ter kipe neke svetnice in dveh angelov iz 18. stoletja, vsi potrebni restavriranja (Curk, 1967).

V cerkvi so opravljali maše, obhajila, poroke in druge cerkvene obrede tudi za prebivalce drugih okoliških vasi, zato je bilo ob koncu tedna v vasi vedno veliko ljudi. Ob velikih praznikih so vaščani pred oz. po sveti maši imeli še procesijo. To je bila tudi priložnost, ko so se ljudje družili, saj je nedelja veljala za dan počitka (Kovačič in Privšek, 1998, str. 19-38).

Slika 12: sv. Urban, zavetnik vinogradnikov, Sveta Barbara, zavetnica rudarjev, Glavni oltar z Marijo Magdaleno in Marijino oznanjenje. (Vir: Zavod za kulturno dediščino Celje)

Slika 13: Glavni oltar v cerkvi. (Vir: Zavod za kulturno dediščino Celje)

3.2 Pastirska kapelica

Legenda o pastirski kapelici pripoveduje, da je nekoč gluhonem pastirček nad Govcami pasel ovce. Ko ga je ujela nevihta, se je pred dežjem skrnil pod skalo, kjer je čez čas zaspal. Prebudilo ga je zvonjenje in blejanje ovc. Začuden je splezal izpod skale in zagledal svetlobo. Prikazala se mu je sama devica Marija in ga ozdravila gluhotе.

Na tem mestu so hoteli postaviti cerkev, vendar so jo zaradi težko dostopnega terena zgradili v vasi in jo posvetili Mariji Magdaleni. Na skalo, pod katero se je skrnil pastirček, so postavili majhno kapelico, za katero so skozi stoletja skrbeli govški pastirji. Danes je to najmanjša prostostoječa kapelica na Slovenskem. Je pa prav poseben kraj, kjer so se v preteklosti vsako jutro pred pašo zbirali govški otroci. To je bil kraj druženja, a tudi kraj samote (Klančar, 2005, str. 13).

Slika 14: Pastirska kapelica v Govcah. (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv)

3.4 Domačije

Po izjavah informatorjev je bilo v vasi Govce:

- 5 stanovanjskih hiš
- 5 gospodarskih poslopj - štal
- 4 svinjske štale
- 4 kozolci (do leta 1941 5 kozolcev, eden je pogorel)
- 4 kašče

Vsi kmetje so imeli še zidanice na Trnovem hribu, na Doleh ali na Prahah.

Sogovornik Napret pravi, da je veljalo posebno pravilo. Vse hiše v Govcah, so bile postavljene v smeri sever-jug. Zelo značilna strešna prvina je bila čop, krajevno imenovan šop ali šopl. Vhod je bil iz bočne strani, veža naravnost, naprej kuhinja. Levo velika hiša, iz nje naprej štible, to je manjša soba, na desno je bila pa običajno še manjša soba – tamala hiša. Izhod iz kuhinje je bila pa špajza – kuhinjska kašča, da se je stvari iz kuhinje shranjevalo. Pri Napretovih so imeli tri izhode iz hiše. *»Imeli smo tri izhode iz hiše. Namesto špajze je bila klet, potem je bil direkten izhod iz kuhinje, eden je bil pa vhod v hišo.«* (Po pripovedovanju Napret F.).

Vsaka hiša je imela krušno peč, pa tudi čebelnjak za oskrbo družine z medom. Vedno je nekdo pri hiši znal ravnati s čebelami.

Slika 15: Govškov čebelnjak. (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv)

Stavbe so bile večinoma podkletene in pritlične. Nekatere med njimi (npr. Kurnikova) so bile lepo okrašene z arhitekturnimi detajli. Strehe na stanovanjskih hišah so bile vse krite z bobrovcem. */... Če bi ta vas danes obstajala v takem stanju, kot pred likvidacijo vasi, bi bila to ena najlepših turističnih vasi na področju Laške občine. Hiše, gospodarska poslopja, slamna kritina, to je divota .../* (Po pripovedovanju Napret F.).

Sredi vasi je bilo napajalno mesto, imenovano rupa. Tam so kmetje vsak dan napajali živino in se pogovorili o vsakdanjih stvareh (Kovačič in Privšek, 1998, str. 11-13).

Hotela sem izvedeti več o gospodarskih poslopih, ki so jih imele kmetije in g. Napret je povedal, da so imele kmetije od 3 do 4 gospodarska poslopja: štal, kozolec, klet (včasih je bila v hiši, drugič samostojen objekt), svinjska štala in kašča, ki je bila namenjena zorenju mesnin in za shranjevanje žita.

Vsaka hiša je imela krušno peč. Vsaka hiša je imela čebelnjak za oskrbo z medom in nekoga, da je obvladal ravnanje s čebelam. »Pri vseh je bil čebelnjak, samo pri Kurnikovih ga nisem zasledil.« (Po pripovedovanju Napret Franc).

Kurnikova domačija je obsegala 2 stanovanjski hiši, 2 staji za govejo živino, ovčjo in konjsko štal, svinjsko štal, 2 kozolca in 2 kašči. Hiša pri Kurniku iz leta 1849-51 je bogato maltasto dekorirana s postbaročnim vitičevjem (Hostnik, 1992). Posebno lep je portal, nad polkrožno zaključenim vhodom v obokano klet pa je napis: MIHA KURNIK – JAKOB PETK STEIN in letnica 1849 (Curk, 1967).

Slika 16: (a) Kurnikova hiša okoli l. 1966 (Vir: Muzej Laško) in (b) Kurnikova stanovanjska hiša z vzhodne strani (Vir: Gvido Jeran)

Pozimi leta 1944 je en kozolec pogorel. Zažgali so ga Nemci, ker so se partizani skrivali v vasi. Vsi gospodarski objekti so bili kriti s slamo, zato bi lahko zgorela cela vas, a so imeli srečo, da je bila zima. Pri Kurnikovih so imeli tudi napajalnik za živali, rekli so mu korito (Barič, 2006, str. 9 - 11).

Domačija Žoharjevih je kot zadnja v vasi stala pod hribom nad cerkvijo. Obsegala je stanovanjsko hišo, gospodarsko poslopje s štal, kozolec, hram in svinjsko štal. Imeli so 25 ha zemlje, približno 15 do 20 ovac in govejo živino. Na Trnovem hribu so imeli pristavo s štal (Trnov hrib 34) in v njej najemnike ter zidanico v Doleh.

Domačija družine Petek (po domače Jesih) je obsegala stanovanjsko hišo, štal, svinjsko štal, hram s kletjo in zidanico na Doleh s podnajemnikom.

Slika 17: (zgoraj) Petkova domačija, (spodaj levo) Petkov hlev (Muzej Laško) in (spodaj desno) Petkova kašča okoli leta 1962. (Franc Napret-osebni arhiv)

Rodbina Napret (po domače Govšek) je imela v lasti stanovanjsko hišo, gospodarsko poslopje, svinjsko štal, v kateri je bilo 12-14 glav živine, 20 ovac, prašiči in perutnina, kozolec pod cerkvijo in posebej zidanico – klet ob hiši. Imeli so še zidanico v Doleh in Sedražu.

Slika 18: (a) Domačija Napret - Govšek (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv) in (b) Domačija Napret – Govšek iz južne strani. (Vir: Arhiv Laško)

Domačija Dolinškovih je obsegala stanovanjsko hišo, štal, kozolec, svinjsko štal, na Prahah pa še hišo, štal in kozolec (Hostnik, 1992).

Laporniki so bili mali kmetje. Imeli so par glav živine, 2,5 ha zemlje, oče je delal v rudniku. Imeli so stanovanjsko hišo, štal in zidanico (Hostnik, 1992).

Kmetije so imele lasten vodovod - od izvira, do napeljave. *Pri Kurnikovich so imeli štepih na pumpo.* Govškovi in Žoharjevi so si vodovod delili. Večinoma so vodo v rupi - manjšem rezervoarju, ki je imela prostornino približno 1,5 m³, dobili od izvira pod hribom. Tam so jo zajemali z »žehtarjem« za rabo v kuhinji in za napajanje. H Govškom je do betoniranega korita, ki je držal približno 1.000 litrov vode, vodila odtočna cev. Petkovi so prišli do Govškovega rezervoarja z brento. Redko so vaščani šli do vodnega vira, ki je bil iz vasi usmerjen proti Breznem. »*Tam so imeli prejšnja domačija Pirčevih hidravličnega ovna oz. klepača, ki je pumpu vodo od rezervoarja k njim domov*«. Vode jim ni nikoli zmanjkalo, saj so Govčani "izkoriščali" dva izvira - enkrat so si pomagali z enim, drugič pa z drugim (Po pripovedovanju Napret F.).

4. PREBIVALCI GOVC¹

Teren na območju Govc je položen. Na njem je nastalo strnjeno naselje 4 mogočnih kmetij, na obrobju vasi še 3, katerih opis je ohranjen le na fotografijah in opisu informatorjev (Hostnik, 1992). V Govcah so živele naslednje rodbine: Govšek, Kurnik, Jesih, Bergomaž, Pirc, Šešak, Zakutnik (Zakotnik). Veljali so za bogate kmete, saj je imel Kurnik 60 ha zemlje, najmanj pa Petek, ki je imel 15 ha zemlje (Hostnik, 1992). Tudi Govško brdo je bilo razdeljeno med več kmetij: najbolj zahodno je bil Jesihov vrh, nato Pirčev, pa Govškov, Šešakov, Bergomažev in najbolj vzhodno Kurnikov, katerega vznožje je bilo v Hudi jami (Napret, b. d., str. 1).

Imeli so številčne družine, saj je bilo za delo na zemlji potrebnih veliko pridnih rok vseh družinskih članov. Zaposlovali so tudi deklet in hlapce, med letom sprejemali celo študente, ki jih je privlačilo življenje na deželi (Kovačič in Privšek, 1998, str. 24). Na kmetijah so živeli tudi preužitkarji – ostareli člani kmečke družine ter ostareli in izčrpani hlapci in deklet (Kladnik, 2007, str. 100; Obrovnik, Likar in Kobale, 2018, str. 5). Vse, kar so potrebovali za življenje, so pridelali na kmetijah in celo za prodajo v dolino je ostalo. Sprva je v vasi živelo okrog 100 prebivalcev, okrog leta 1900² približno 60 ljudi (Po pripovedovanju Napret F.). Leta 1963 so 25 še naseljenih vaščanov Govc razselili, vas pa porušili.

¹ Podatke o rojstvih, porokah in smrtih sem pridobila iz krstnih, poročnih in mrliških knjig cerkve sv. Jedert nad Laškim. V digitalizirani obliki so knjige dostopne na spletu <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/sv-jedrt-nad-laskim/>

Krstna knjiga za leta 1826-1900

Mrliška knjiga 1836-1916

Poročna knjiga 1837-1869

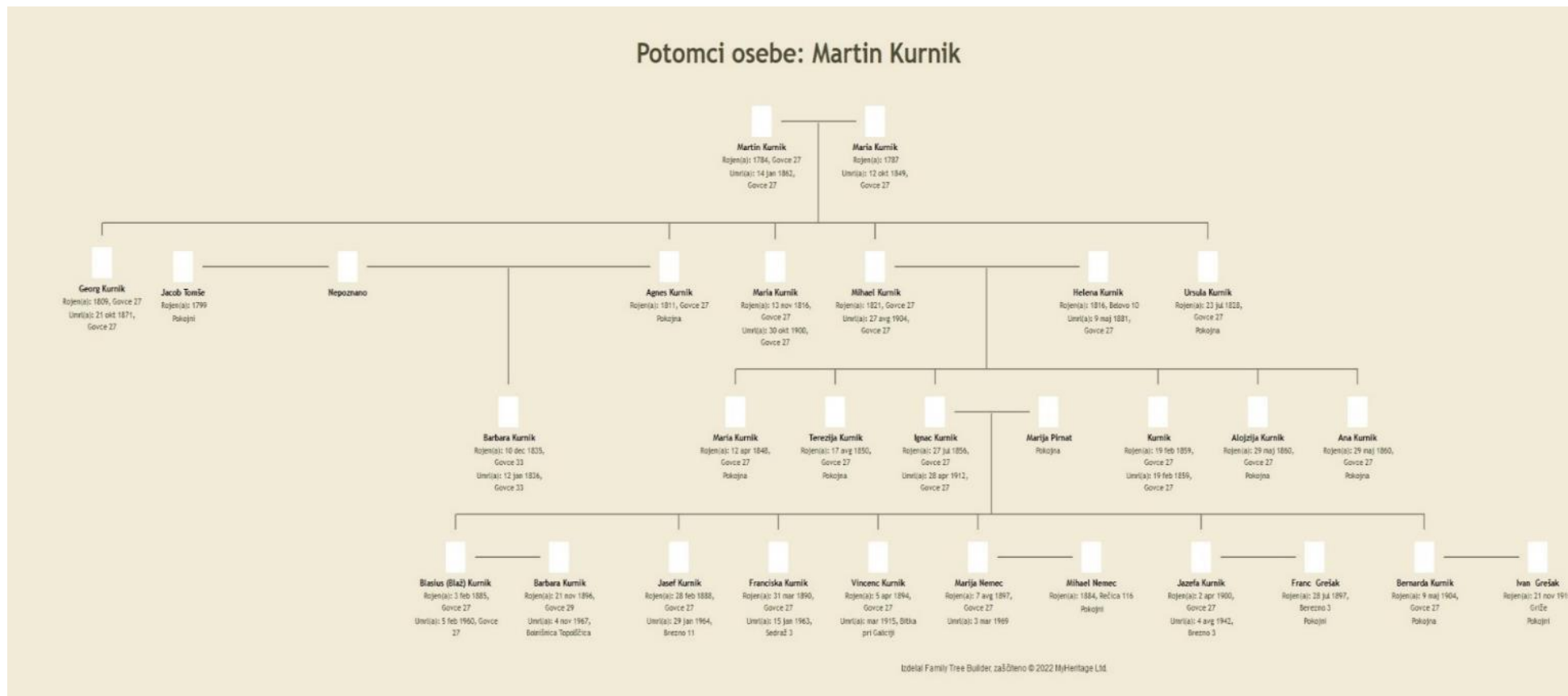
² Leta 1880 naj bi bilo v vasi Govce 8 hiš, v vsi pa je prebivalo 44 ljudi, 23 moških in 21 žensk (Special- Orts-repertorien, 1883, str. 37). Ob štetju prebivalstva leta 1890, naj bi bilo v vasi Govce 11 hiš v katerih je prebivalo 56 ljudi, 28 moških in 28 žensk (Special-Orts-repertorien, 1983, str. 59)

4.1 Rodbina KURNIK (po domače KURNIK)

Slika 19: Družina Kurnik okoli l. 1932-35. (Vir: Muzej Laško)

Domačija Kurnik v Govcah 27 je stala na južnem delu vasi.

Slika 20: Slika 20: Rodbina Kurnik (Lasten vir)³

³ Družinsko deblo sem naredila s pomočjo MyHeritage, brezplačnim spletnim rodoslovnim programom.

V Govcah 27 se je leta 1784 rodil Martin Kurnik, ki se je poročil z Marijo Košica. Ker je Rojstna knjiga dosegljiva za rojstva od leta 1826 dalje, so rojstni datumi približek, preračun podatkov na podlagi knjige porok. Martinu in Mariji so se rodili otroci:

- sin Georg leta 1809, hči Agnes leta 1811, hči Marija 11. novembra 1816 (domnevna hči Martina in Marije, ker podatek ni zanesljiv), hči Ursula 23. julija 1828⁴, sin Mihael leta 1821.

Za sina Georga izvemo samo, da je na domačem naslovu tudi umrl 21. oktobra 1871⁵.

Hči Agnes je bila dekla v Govcah 33, kjer je 10. decembra 1835 rodila nezakonsko hčer Barbaro⁶, ki je umrla 12. januarja 1836, stara 6 tednov⁷. Kasneje, 9. 2. 1846, se je Agnes poročila z Jakobom Tam(o)šetom – Bergamaš, 47-letnim kmetom⁸. Oba starša Agnes Kurnik sta bila ob njeni poroki še živa.

Hči Marija je živela kot samska preužitkarica na naslovu Govce 27, kjer je 30. oktobra 1900 umrla v starosti 84 let⁹.

Sin Mihael Kurnik se je 25-leten poročil 1. februarja 1847 z 31-letno Heleno Knez¹⁰, kmečko hčerjo, stanujočo v Belovem 10. V zakonu so se jima rodili otroci:

- hči Marija 12. aprila 1848¹¹ v Govcah 27, dve leti kasneje, 17. avgusta 1850, hči Terezija¹², sin Ignac 27. julija 1856¹³, četrti otrok je bil mrtvorojeni deček 19. februarja 1859¹⁴ in naslednje leto 29. maja še dvojčici Alojzija in Ana Kurnik¹⁵. Krstni botri so bili: Matias in Marija Weligošek, Mihael Dornik in Marija Oblak ter Mihael Dornik in Helena Rebusu.

Ignac Kurnik se je poročil z Marijo Pirnat. V zakonu so se jima rodili otroci:

prvi sin Blaž Kurnik se je rodil 3. februarja 1885¹⁶, sin Jožef 28. februarja 1888¹⁷, hči Franciska 31. marca 1890¹⁸, sin Vincenc 5. aprila 1894¹⁹, hči Marija 7. avgusta 1897²⁰, hči Jožefa 2. maja 1900²¹, čez 4 leta se je kot sedmi otrok rodila 9. maja 1904 hči Bernarda. Vsi otroci so bili

⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 6.

⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 189.

⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 28.

⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 1.

⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 28.

⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 204.

¹⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 31.

¹¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 92.

¹² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 113.

¹³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 139.

¹⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 154.

¹⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 162.

¹⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 26.

¹⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 58.

¹⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 80.

¹⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 120.

²⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 152.

²¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 179.

krščeni naslednji dan po rojstvu. Krstna botra otrokom sta bila: Mihael in Ana Knez z Belovega 10.

Sin Blaž Kurnik se je poročil 25. 11. 1940 z Barbaro Žohar, roj. 22. 11. 1896²². Živela sta v Govcah. Otrok nista imela. Blaž je umrl 5. 2. 1960 zaradi srčne hibe in operacije slepiča. Kmetijo je prevzel Barbarin nečak Stanko Žohar. Kmalu po letu 1960 so se kmetije začele zaradi rudarjenja posedati. Z denarjem od prodane kmetije si je novi lastnik Stanko Žohar kupil posest na Frankolovem. Teta Barbara je odšla z njim na Stražico 8, Frankolovo, umrla pa je 4. 11. 1967 zaradi razkroja pljuč v bolnišnici v Topolšici.

Drugi otrok Ignaca in Marije Kurnik je bil Jožef Kurnik, ki se je rodil 28.2.1888²³. Umrl je 29. 1. 1964 na Breznem 11.

Hči Marija Kurnik se je poročila 7.2. 1932 z Mihaelom Nemcem, rudarjem, kmetom in vdovcem, rojenim leta 1884 v Rečici 116²⁴, živečim na naslovu Sedraž 39. Umrla je 3. 3. 1969 v Sedražu.

Hči Jožefa se je poročila 25. maja 1936 s Francem Grešakom. Umrla je 4.8.1942 na Breznem. Hči Bernarda Kurnik se je poročila z Ivanom Grešakom, rudarjem, rojenim 21. 11. 1916 v Grižah, ki pa je že od leta 1922 živel v Govcah 27. Poročila sta se konec novembra 1939.

Pri iskanju podatkov potomcev družine Kurnik smo se osredotočili na tisto vejo družinskega debla, ki ga predstavljajo moški potomci zaradi prenosa priimka na naslednjo generacijo in naslova bivanja posameznikov.

Na naslovu Govce 27 je živela tudi Gertraut Kurnik, najverjetneje Martinova samska sestra, ki je umrla 14. 2. 1836 zaradi vodenice²⁵.

Marija Kurnik, žena Martina Kurnika je umrla 12. oktobra 1849 zaradi vodenice²⁶, v starosti 62 let.

Martin Kurnik je umrl 14. januarja 1862²⁷. Vincenc Kurnik je umrl marca 1915 v Galiciji²⁸, med I. svetovno vojno.

Helena Kurnik, žena Mihaela Kurnika, roj. Knez, je umrla 9. maja 1881 zaradi pljučne paralize v starosti 83 let²⁹. Njen mož Mihael, kmet vdovec na preužitku, je umrl 27. 8. 1904 v starosti 83 let³⁰.

²² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 145.

²³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 58.

²⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 20.

²⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 1.

²⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 55.

²⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 114.

²⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1882-1916, str. 281.

²⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1882-1916, str. 70.

³⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1882-1916, str. 228.

Ignac Kurnik je umrl 28. aprila 1912 zaradi vodenice, star 56 let³¹.

Jožefa, hči Ignaca Kurnika, je umrla 4. avgusta 1942 na Breznem.

Franciska Kurnik je umrla 15. januarja 1963 v Sedražu 3.

Jožef, sin Ignaca in Marije Kurnik, je umrl 29. januarja 1964 na Breznem 11. Prebivalci Govc skozi več generacij (izpis iz rojstnih, poročnih in mrliških knjig župnije Sedraž).

Med prvo svetovno vojno se je družina Kurnik sorodstveno povezala z družino Šešok in kmetiji združila, da je obsegala 60 ha.

Pri Kurnikovich so bila vrata vedno odprta obiskovalcem. Pred II. svetovno vojno so k njim zahajali laški študentje (Grešak, Vlasko, Fajdiga, ...). Stanovali so v manjši hiši, za hrano pa so pomagali pri delu. Drugače pa so hodili na izlete ali se pripravljali na izpite (Hostnik, 1992). V času med obema vojnoma so prihajali tudi drugi obiskovalci, saj se je Blaž Kurnik tudi politično angažiral (Barič, 2006, str. 5).

Med vojno je bilo tu zbirališče partizanov. O tem priča tudi napis na bližnjem Lovskem domu, kjer je spominska plošča, ki govori o tem, da je bil v hiši Blaža Kurnika 6. 7. 1941 ustanovni sestanek OF za celjsko območje.

Kurnikov Blaž, že starejši moški, je bil najbolj len človek v Govcah. Iz korita je lovil žabe, jih nosil v veliko lužo in vedno govoril: "Viš - viš, uboge živalce." Največ se je ukvarjal z žabami pa pri vsaki besedi je rekel viš - viš (Barič, 2006, str. 9-11).

Blaž in Barbara Kurnik nista imela potomcev, zato je kmetijo v začetku 60-ih let prejšnjega stoletja, po Blaževi smrti, kmetijo prevzel Barbarin nečak Stanko Žohar. Ko je Rudnik Laško leta 1963 kmetijo odkupil zaradi ugrezjanja tal kot posledice rudarjenja, je Žohar kupil domačijo na Frankolovem pri Vojniku in s seboj povabil teto Barbaro (Hostnik, 1992). Teren, kjer je stala Kurnikova domačija, se je zaradi pogrezanja spremenil. Zaraslo ga je grmovje in danes o kmetiji ni več nobene sledi (Mavri, 2011, str. 262-263).

Blaž Kurnik iz Govc

Kurnikova domačija je bila največja v Govcah. Imeli so deset otrok. Na začetku prejšnjega stoletja je začel gospodariti najstarejši sin Blaž, ki se je poročil s sosedo Barbko Žohar. Ker nista imela otrok, sta za pomoč pri delu na kmetiji najemala hlapce in deklet. Pomagali so jim tudi rudarji in njihove žene iz Hude jame in Breznega, da so si zaslužili hrano in pijačo. Ob nedeljah in praznikih so se pri njih ustavljali pomembneži iz Laškega in Hrastnika: lastniki podjetij, sodniki, župani, učitelji, duhovniki.

³¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga 1882-1916, str. 268.

Kot velik ljubitelj narave je bil Blaž tudi strasten lovec. Z laškim županom dr. Rošem, ki je bil zakupnik lovišča, se je dogovoril in postal lovski čuvaj za lovišče Govškega Brda, Prah in Presečnika. S temi znanstvi in uspešnim kmetovanjem si je ustvaril ugled vaškega veljaka. Sodeloval je tudi pri gradnji cerkve v Rečici kot član gradbenega odbora in poskrbel, da je bilo vedno dovolj odstreljenega gramoza za gradnjo cerkve.

V Govcah na Kurnikovi domačiji je imela leta 1929 Krekova mladina tabor, ko se je seznanil z idejami krščanskih socialistov in se izkazal kot odličen gostitelj.

Z rudarjem Lojzeto Lešnikom iz Hude Jame sta se dogovorila, da je bil 6. 7. 1941 v njegovi zidanici sestanek, na katerem so ustanovili Okrajni odbor OF Celje. Dobro je poznal usmeritve osvobodilnega gibanja, ki ga je vsa leta vojne podpiral.

Pri Kurnikovich je bila vsa leta druge svetovne vojne tudi partizanska javka, kjer so se srečevali kurirji in aktivisti. Naklonjeni domačini so jih vedno prijazno sprejeli in poskrbeli za prehrano (Mavri, 2011, str. 292-294).

Na volitvah prvega krajevnega ljudskega odbora sv. Jederti so 26. 8. 1945 izvolili Blaža Kurnika kot predstavnika vasi Govce. V odboru je bil referent za gradnjo, ki je skrbel za obnovo med vojno poškodovanih cest in poti, potem za obnovo šole.

Leta 1946 je postal tudi prvi starešina lovske družine sv. Krištof, ki se je leta 1954 preimenovala v lovsko družino Rečica pri Laškem. Poleg lovskih tovarišev so ga po vojni obiskovali tudi ljudje, ki jim je med vojno nudil zatočišče.

Kmalu po njegovi smrti leta 1960 je Kurnikova kmetija skupaj z ostalimi kmetijami in cerkvijo v Govcah zaradi rudarjenja začela izginjati s površja zemlje.

Rudnik je odkupil vse kmetije in začel odkopavati steber premoga, ki so se ga dotlej izogibali. Po Blaževi smrti je kmetijo prevzel Barbkin nečak Stanko Žohar, ki je z denarjem od prodane Kurnikove kmetije kupil posest na Frankolovem.

Na naslovu Govce 29 je živel družina Bergamaš, ki je dobila ime po kraju Bergamo v Italiji, od koder je prišel prvi gospodar kot zidar, ki je pomagal pri zidavi cerkve v Govcah. In ostal. Dogodki segajo v čas okrog leta 1550. Poročil se je z domačinko in domačija je prevzela njegov priimek, ki so ga naslednje generacije kot hišno ime uporabljale, a na različne načine preimenovali. Zadnji lastniki kmetije so bili Žoharji.

Pisnih podatkov pred letom 1800 nismo našli. Je pa na tem naslovu živel zakonski par Andreas Žohar, rojen leta 1805 in Marija Petek (Zakotnik), rojena leta 1810 in rodili so se jima otroci: hči Agnes (Neža) Žohar 12. januarja 1830³² (o njej smo našli samo datum rojstva), hči Agata 3. februarja 1832³³, hči Apolonija 8. februarja 1835³⁴, sin Franc Saleš 25. januarja 1837³⁵, sin Joseph, 17. marca 1840³⁶, sin Georg 30. marca 1845³⁷ in hči Terezija 9. oktobra 1848³⁸, ki je zaradi telesne šibkosti umrla 28. oktobra 1848³⁹, stara komaj tri tedne. Babice pri porodih otrok so bile: Gertraut Žohar, Margareta Petek in Helena Pirc. Vlogo krstnih botrov so prevzeli: Jožef Weligošek in Gertraut Rebusu in zakonca Paul in Gertraut Rebusu.

Joseph Žohar, četrti otrok Andreasa in Marije je ostal na kmetiji in se ni nikoli poročil. Umrl je 17. avgusta 1916⁴⁰ zaradi vodenice, star 76 let.

Andreasov sin Georg Žohar se je poročil s Francisko Jakopič. Živela sta v Rečici 43, kjer so se jima rodili otroci:

- sin Georg Žohar mlajši 25. aprila 1871⁴¹, Mihael 26. avgusta 1875⁴², Ignaz 29. julija 1877⁴³, Peter 25. junija 1879⁴⁴, dvojčici Helena in Johanna Žohar 13. avgusta 1881⁴⁵. Otroci so bili krščeni naslednji dan po rojstvu, krstna botra sta bila Jožef Šešak in njegova žena. Mihael je umrl 26. marca 1893 v Celju, Ignaz pa 3. aprila 1955 v Zagorju ob Savi.

Agata Žohar (hči Andreasa in Marije) je rodila nezakonsko hčer Terezijo 13. septembra 1853⁴⁶, ki je bila krščena naslednji dan. Njuna botra sta bila Georg Petek in Marija Dornik. Nato se je Agata poročila z Matiasom Weligoškom (Šešek) 14. februarja 1858⁴⁷ in se preselila k možu v Govce 31, kjer sta si ustvarila družino (glej družino Weligošek).

³² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 9.

³³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 15.

³⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 24.

³⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 34.

³⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 49.

³⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 77.

³⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 96.

³⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 50.

⁴⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 284.

⁴¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 68.

⁴² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 122.

⁴³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 146.

⁴⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 164.

⁴⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 179.

⁴⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 129.

⁴⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 76.

Apolonija Žohar je 11. decembra 1858⁴⁸ rodila nezakonsko hčer Agnes. Babica pri porodu je bila Agnes Petek. Na naslovu Govce 42 je Apolonija rodila še nezakonskega sina Alojzija 11. junija 1862⁴⁹. V Rečici 43 je zunaj zakona rodila še hčer Marijo 14. novembra 1866⁵⁰ in hčer Antonijo 13. junija 1869⁵¹. Hčeri Antonijo, roj. 13. junija 1869 in hčer Heleno, roj. 11. aprila 1871⁵² je oče Johann Dermal, rudniški delavec na Breznem, tudi uradno priznal.

Franz Žohar se je pri 28-ih letih poročil s Heleno Pirc, staro 21 let, hčerjo samske matere Elizabete Pirc iz Bukovce 58. Poročila sta se 12. junija 1865⁵³ in ostala na njegovem domu v Govcah 29, kjer so se jima rodili otroci:

- sin Bartolomeus (Jernej) 16. avgusta 1866⁵⁴, sin Josef 8. marca 1868⁵⁵, sin Mihael 8. septembra 1872⁵⁶ (o katerem ni drugih podatkov) in sin Johann 22. avgusta 1876⁵⁷, ki je umrl 3. aprila 1882⁵⁸ za vodenico, star 6 let. Pri vseh rojstvih je pomagala babica Elizabeta Dornik. Krstna botra vsem otrokom v družini sta bila zakonca Georg in Helena Rebosu.

Josef je umrl 23. maja 1892⁵⁹ od izčrpanosti, star 24 let.

Bartolomeus Žohar je ostal doma v Govcah 29 in se poročil s Francisko Orožen. Rodili so se jima otroci: Barbara Žohar 22. novembra 1896⁶⁰ (poročila se je z Blažem Kurnikom – glej družino Kurnik), sin Matias Žohar 18. februarja 1898⁶¹, sin Peter 18. oktobra 1899⁶², hči Marija Žohar, 13. avgusta 1903, hči Jerica 10. novembra 1905 in sin Anton Žohar 14. januarja 1912. Bartolomeusov sin Matias se je poročil 9. junija 1930 z Angelo Golouh, doma v Govcah 29. Preselila sta se v Rečico 41. Našli smo samo podatek v Mrliški knjigi, da je umrl na tem naslovu 26. julija 1980.

Peter Žohar se je 6. junija 1927 poročil z Antonijo Golouh v Celju. Iz razpoložljivih podatkov vemo, da sta se jima rodila hči Stanislava 30. aprila 1929 na Trnovem hribu ter sin Franc, rojen 31. julija 1931 v Prahah 37.

⁴⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 153.

⁴⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 180.

⁵⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 12.

⁵¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 39.

⁵² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 67.

⁵³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 97.

⁵⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 9.

⁵⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 26.

⁵⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 85.

⁵⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 137.

⁵⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 75.

⁵⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 147.

⁶⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 145.

⁶¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 156.

⁶² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 172.

Stanislava Žohar hišna pomočnica, se je maja 1953 poročila z Jožetom Lapornikom, rudarjem, rojenim 13. aprila 1929 in živečim v Sedražu 40. (Krstna knjiga vodi zapise do leta 1900, za kasneje ni podatkov).

Franc Žohar mlajši pa je bil rojen 20. junija 1963 v Sedražu 19 b, krščen 10 dni kasneje. Poročil se je z Dragico Kovačič septembra 2009 v sv. Lenartu nad Laškim.

Bartolomeusova hči Marija Žohar se je 24. oktobra 1904 poročila s Karlom Deželakom v Stopce 5.

Jerica Žohar se je konec maja 1928 poročila z Jožetom Napretom, roj. 1897 v Govcah 30. Poročni priči sta bila Martin Grešak, kmet na Breznem in Andrej Knez, kmet v Belovem 10.

Anton Žohar je bil rudar in se je poročil avgusta 1938 s šiviljo Alojzijo Resnik, rojeno 5. marca 1916 v Nemčiji, a je v času poroke živela v Loki 5. Rodila sta se jima sin Anton, ml. 1. julija 1942 in hči Magdalena Žohar 17. julija 1943.

V Mrliški knjigi sem zasledila zapis, da je Marija Žohar, rojena Petek, umrla 11. aprila 1881⁶³ v starosti 71 let na naslovu Dornberg 9 (Govce).

Andreas Žohar je umrl 30. junija 1884⁶⁴ zaradi hemofilije na naslovu Dornberg 9, v 79. letu starosti.

Franz Žohar je umrl 24. julija 1895⁶⁵ zaradi izčrpanosti.

Bartolomeus Žohar je umrl 15. aprila 1945 zaradi starostne onemoglosti, star 79 let.

Peter Žohar, njegov sin, pa je umrl zaradi astme 28. oktobra 1972 v Govcah 3 (Prahe). Prebivalci Govc skozi več generacij (izpis iz rojstnih, poročnih in mrliških knjig župnije Sedraž).

Iz pogovora z go. Rafaelo Vengust, rojeno Žohar (po domače Bergomaš) sem izvedela, da je bil njen oče Matija Žohar, eden od devetih otrok, ki je prevzel domačijo. Njegov oče Jernej (Bartolomeus) si je pri notarju izgovoril preužitek. Letno je zahteval tudi eno ovco, a je moral ponoviti, ker notar narečne besede »brevka« ni razumel. Rafkin bratranec Matija je imel pet sinov. Povedala je, da je bila njena stara mama Franciska Orožen iz Turja, ki se je poročila v Govce k Žoharjevim. »Bila je zelo dobra. Vse nas je imela rada in med otroki ni delala razlik, samo delati smo morali.« (Po pripovedovanju Rafaele Vengust).

Jerica Žohar, (Rafkina teta) se je poročila k Napretovim (po domače Govškovim). Rafkina druga teta Barbara Žohar pa se je poročila z Blažem Kurnikom. Rafka in njene sestre so se

⁶³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 69.

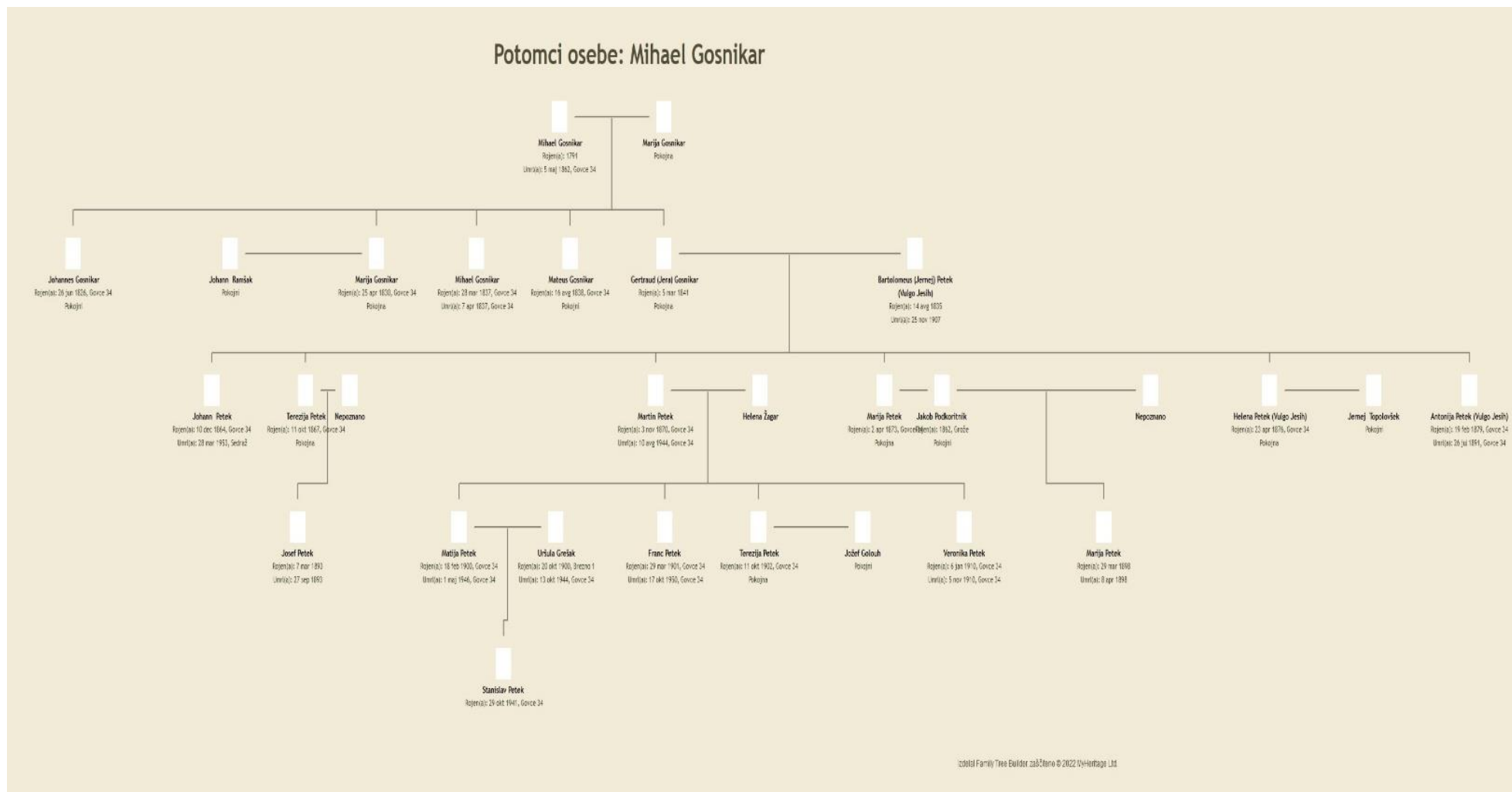
⁶⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 88.

⁶⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 168.

vedno zadrževale v Govcah, čeprav so živeli v majhnem stanovanju na Trnovem Hribu (Barič, 2006, str. 9 - 11).

Jeričin brat Anton Žohar (Rafkin stric), rojen 1912 v Govcah je bil rudar v Hudi jami. Bil je tudi navdušen lovec in aktiven gasilec. Že od leta 1942 je delal v odporniškem gibanju in zaradi zadolžitev v zaledju postal borec Šlandrove brigade šele 14. avgusta 1944. Padel je kot mitraljezec 28. decembra 1944 v spopadu na področju Moravče - Laze (Mavri, 2011, str. 301). Ob izselitvi leta 1965 je živelo na domačiji 8 ljudi. Nadomestno domačijo so si kupili v Rečici (Hostnik, 1992).

4. 3 Rodbina PETEK (po domače JESIH)

Slika 22: Rodbina Petek. (Lasten vir)

Domačija Petek, po domače Jesih, je bila najmanjša v vasi. Imeli so 15 ha zemlje, vendar je bila neplodna. Ukvarjali so se s kmetijstvom, vendar sta se morala zadnji in predzadnji lastnik zaposliti v rudniku kot rudarja (Barič, 2006, str. 9-11).

Zapisovalec v Krstno knjigo, ki jo uvede leta 1826, vpiše na naslov Govce 34 hišni priimek Jesih.

Na naslovu Govce 34 je živela kmečka družina Goznikar (hišni priimek Jesih).

Mihael Goznikar se je rodil leta 1791. Kot kmečki sin se je poročil z Marijo Kapun. V zakonu se jima je rodilo pet otrok: sin Johanes, 26. 6. 1826⁶⁶, hči Marija štiri leta kasneje, 25. 4. 1830⁶⁷, sin Mihael 28. 3. 1837⁶⁸, ki je zaradi telesne slabotnosti že po 14-ih dneh umrl, sin Mattheus 16. 8. 1838⁶⁹ in tri leta kasneje še hči Gertraut, 5. 3. 1841⁷⁰. Prvima dvema otrokoma sta bila krstna botra Gregor Napret in Helena Petek (oba kmeta), ostalim pa Gregor Napret in Marija Marinko. Babici pri porodih otrok sta bili Helena Weber in Helena Pirc.

V Krstni knjigi je kot kraj rojstva vpisan Dornberg in ne Govce. V Mrliški knjigi (1836 do 1872 na str. 169) najdemo zapis, da je oče Mihael Goznikar umrl 5. 5. 1862⁷¹ v starosti 71 let. Sedem let kasneje je umrla Marija Goznikar, kmečka vdova v 58. letu starosti. Ali lahko iz tega podatka sklepamo, da se je mama Mihaela Goznikarja pisala Jesih in se je njegov oče Goznikar priselil v Govce 34?

Na kmetiji v Govcah 34 je ostal sin Martin Petek, ki se je poročil s Heleno Žagar. V zakonu so se jima rodili štiri otroci: Matija 18. februarja 1900⁷², Franc 29. marca 1901, Terezija 11. oktobra 1902 in Veronika 6. januarja 1910, ki je zaradi kapi umrla že kot dojenček 5. novembra 1910⁷³.

Na naslovu Govce 34 je ostala tudi Martinova sestra Terezija, ki je 7. marca 1893 rodila nezakonskega sina Josefa⁷⁴. Krstni boter mu je bil Franc Pikl, rudar iz Sedraža. Josef je umrl še kot dojenček, star šest mesecev.

Martin Petek je delal na domačem posestvu in podpiral osvobodilno gibanje med 2. svetovno vojno. 10. avgusta 1944 je sovražnik med letalskim napadom bombardiral vas Govce. Takrat je Martin delal na njivi in bombni izstrelek ga je hudo ranil. Za posledicami ran je umrl (Mavri, 2011, str. 301).

⁶⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 2.

⁶⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 10.

⁶⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 35.

⁶⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 42.

⁷⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 53.

⁷¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 111.

⁷² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 176.

⁷³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 259.

⁷⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 106.

Doma je ostala tudi neporočena sestra Marija Petek, ki je 29. marca 1898⁷⁵ rodila hčer Marijo, ki je že po 10-ih dneh umrla. Njena mama Marija se je čez 7 mesecev, 5. novembra 1898, poročila z Jakobom Podkoritnikom, vdovcem iz Dolske fare. Poročni pričiči sta bila posestnik Janez Petek iz Sedraža 32 in posestnik Anton Golouh s Kala 12.

Sestra Helena Petek se je 18. januarja 1902 poročila z Jernejem Topolovškom iz Kupče vasi 49, Dol. Na poroki sta bila tudi nevestina starša, poročni pričiči sta bili Anton Slabšak, cerkovnik pri sv. Jederti 44 in Jernej Petek, kmet iz Sedraža.

Antonija, šesti otrok Gertraut in Mihaela Goznikarja, je umrla od izčrpanosti 26. julija 1891, stara 12 let.

Matija, sin Martina in Helene Petek, je bil rudar. Poročil se je 19. januarja 1931 z Uršulo Grešak iz Govc 34, roj. 20. 10. 1900 na Breznem 1. Njegova poročna pričica je bila babica Gertraut Petek, preužitkarica. Matiju in Uršuli se je 29. oktobra 1941 rodil sin Stanislav. Krstna botra sta bila Jožef Golouh, posestnik iz Rečice in Katarina Švarc z Breznega.

Matijeva žena Uršula je umrla 13. oktobra 1944 za pljučno tuberkulozo, njen mož Matija pa dve leti kasneje, 1. maja 1946, zaradi raka na požiralniku kot njegov brat Franc. Prebivalci Govc skozi več generacij (izpis iz rojstnih, poročnih in mrliških knjig župnije Sedraž).

Naslednji Martinov sin Franc se ni nikoli poročil, ostal je doma kot poljski delavec. 17. oktobra 1950 je umrl zaradi želodčnega raka.

Francova sestra Terezija pa se je novembra 1929 poročila z Jožefom Golouhom iz Rečice 114.

⁷⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 158.

4. 4 Rodbina NAPRET (po domače GOVŠEK)

Slika 23: (zgoraj levo): Franc in Ana Napret leta 1944-45 (Vir: Muzej Laško), (spodaj levo): Govškova družina leta 1933 (Vir: Muzej Laško), Zgoraj desno: Družinski večer na peči pri Govškovih v sredini: Govškovi pred domačo hišo. (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv)

Napreti so se priselili v Govce 30 okoli leta 1880. Stara mati Ivana Napreta je dobila za doto domačijo, kupljeno od družine Veligošek (prejšnja ostarela lastnika sta šla živet k hčerki).

Domačija je stala v vasi v zgornjem delu ob domačiji Žohar – Bergamaž. Skupno so imeli 35 ha zemlje, od tega 7 ha obdelovalne zemlje in približno toliko gozdov. Ostalo so bili travniki in neplodna zemlja. Spadali so med bogatejše kmete. Ukvarjali so se s kmetijstvom, prodajo živine in hruškovca.

V Poročni knjigi župnije Sedraž preberemo, da sta se poročila Georg Napret, kmet, rojen leta 1824 v Rečici 97 in Terezija, roj. Petek, 18. 7. 1832. Nevesta se je priselila k ženinu. Rodil se jima je sin Mihael 10. 9. 1860⁷⁶.

Ob koncu 80-ih let se je Mihael poročil z Barbaro Grešak, roj. 27. 11. 1858 v Vresnem 3 staršema Antonu Grešaku, kmetu in mami Tereziji. Na naslovu Govce 30 so se Mihaelu in Barbari rodili štirje otroci:

Prvi otrok hči Marija Napret se je rodila 9. 4. 1890⁷⁷ v Govcah 30 in bila naslednji dan krščena. Aprila 1920 se je poročila z Ivanom Zupanom, kmečkim sinom iz Prapretna 9. Oba nevestina starša sta bila takrat še živa. Marija je umrla 8. 10. 1976 v Trbovljah, Rudarska cesta 7.

Drugi otrok hči Johana se je rodila 26. 12. 1892⁷⁸ in bila istega dne tudi krščena. Pri obeh hčerah je bila porodna babica Ana Knez iz Belovega 10, krstna botra pa Jožef Simončič, kmet z ženo Kristino iz sv. Gertraut 46 (Sedraž). Umrla je 7. 1. 1983 v Rimskih Toplicah.

Tretji otrok hči Julijana se je rodila 7. 4. 1895⁷⁹. Njena porodna babica je bila Marija Rahle iz Govc 33. Krstna botra sta bila ista kot za Johano. Umrla je še kot dojenček za škrlatinko 24. 1. 1896.

Četrti otrok sin Jožef se je rodil 4. 3. 1897⁸⁰, krščen naslednji dan, botra sta bila Jožef in Kristina Simončič. Poročil se je maja 1928 z Jerico Žohar (Bergamaš) iz Govc, ki se je rodila 10. 11. 1905 staršema Jerneju Žoharju in Franciski Orožen. Poročni priči sta bila Martin Grešak, kmet na Breznem in Andrej Knez, kmet v Belovem 10. Starša ženina in neveste sta bila ob poroki še živa. Jožef je umrl 20. 12. 1988 v Rimskih Toplicah.

Mihael Napret, vdovec in preužitkar, je umrl 11. 10. 1942 zaradi starosti. Pokopali so ga dva dni kasneje.

Na naslovu Govce 30 je zaradi starostne onemoglosti 9. 12. 1912⁸¹ umrl tudi Jurij Napret v starosti 89 let. Rodil se je 8. 4. 1824. Iz uradnih zapisov ni mogoče najti več podatkov o njegovem življenju.

⁷⁶ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 162.

⁷⁷ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 81.

⁷⁸ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 103.

⁷⁹ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 131.

⁸⁰ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 148.

⁸¹ Nadškofjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 270.

Na naslovu Govce 30 je živel tudi Georg Oselšek, ki je umrl 17. 1. 1885⁸² v starosti 60 let zaradi izčrpanosti. Rodil se je najbrž leta 1824, vendar se Rojstna knjiga začne pisati šele leta 1826.

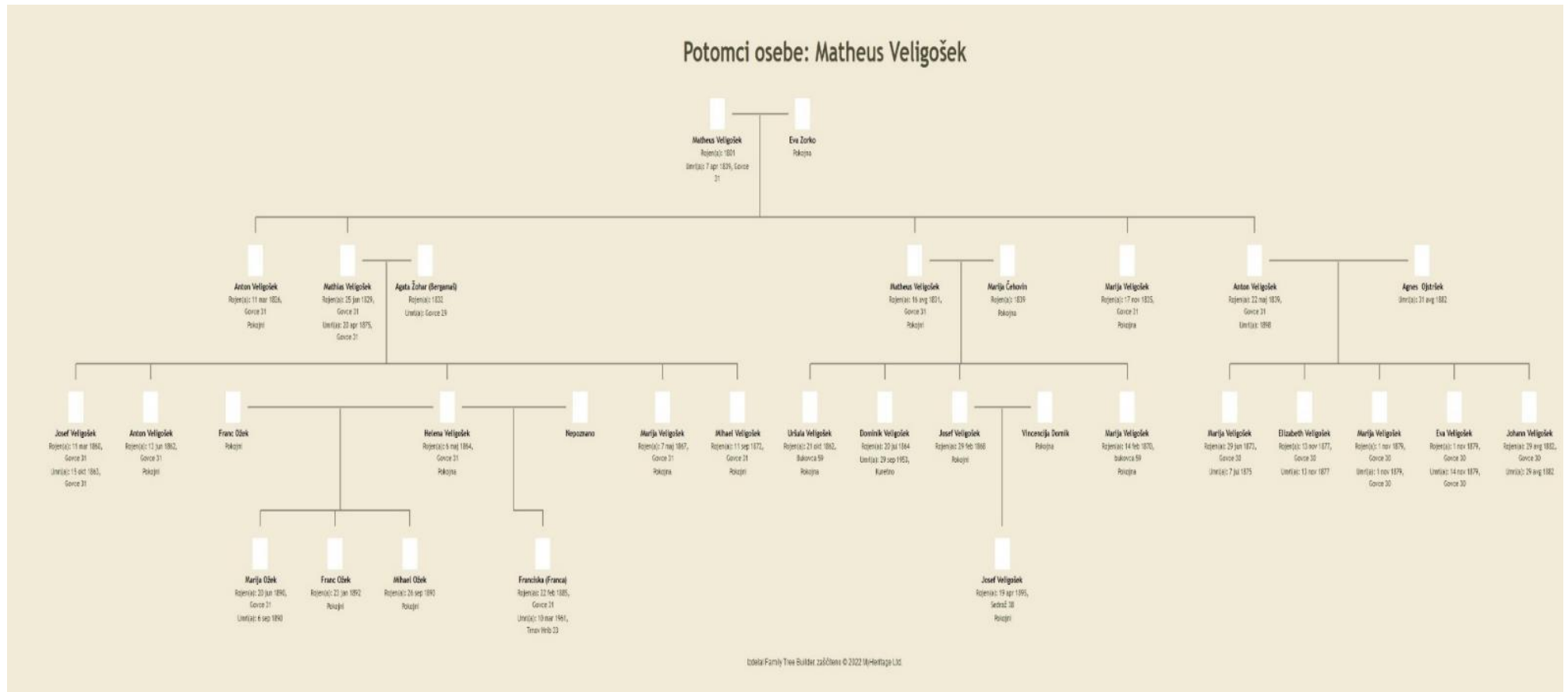
Franc Napret, rojen 1939 v Govcah, zdaj stanujoč v Spodnji Rečici 71, se je že v otroštvu ukvarjal s fotografijo. Fotografskega znanja in veščin se je učil od njegovega strica, navdušenega fotografa. Leta 1960 se je zaposlil pri Rudniku. Ker je dobro poznal ljudi in razmere v vasi, ga je vodstvo Rudnika vključilo v aktivnosti pri odkupu kmetij. Hkrati je sistematično fotografiral stavbne objekte v vasi. Nastala je edinstvena serija fotografij, ki so edini vir rekonstrukcije stanja in postavitve stavbnih objektov nekdanje vasi Govce. Hostnik leta 1992 zapiše, da je Franc Napret zaposlen kot svetovalec direktorja v TIM Laško in bo naslednje leto 1993 odšel v pokoj. Po upokojitvi naj bi uredil zbirko fotografij in jih morda izdal v kakšni brošuri ali publikaciji (Hostnik, 1992).

Ljudmila Požun, rojena Napret je znana kot odlična kuharica vsem planincem od Litije do Brežic, po dobri kuhi slovita tudi Ida in njen sin Janez.

Priznani profesor violine in citrar Peter Napret je bil tudi pobudnik citrarskih srečanj na Kopitniku. Z etno skupino Stari časi je v programu sodelovala tudi Ljudmila Požun (Moljk, 2010, str. 17).

⁸² Nadškofjjski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1900, str. 91.

4.5 Rodbina VELIGOŠEK

Slika 24: Rodbina Veligošek. (Lasten vir)

Na naslovu Govce 31 je bil v veljavi hišni priimek Šešek. Tam sta živelata zakonca Mateus Weligošek in Eva Zorko. Rodila so se jima otroci:

- sin Anton Weligošek 11. 3. 1826⁸³, (otrok je najbrž umrl, ker sta otroku, rojenemu leta 1839 znova dala ime Anton), sin Matias 25. 1. 1829⁸⁴, sin Mateus Weligošek 16. 8. 1831⁸⁵, hči Marija Weligošek 7. 11. 1835⁸⁶ (edini podatek o njej), sin Anton, 22. 5. 1839⁸⁷. Kasneje se je poročil z Agnes Ojsteršek na Govce 30.

Babice pri porodih otrok so bile: Marija Weligošek, Helena Pirc. Vlogo krstnih botrov novorojencev so prevzeli: Martin Grešak in Marija Racman, Matija Grešak.

Oče Mateus Weligošek je umrl 7. 4. 1839⁸⁸ v starosti 38 let zaradi vodenih koz, torej med ženino nosečnostjo sina Antona.

Babice pri porodih otrok so bile Gertraut Petek in Marija Žohar; krstni botri pa Josef Čulk in Elizabeta Hribšek ter Marija Žohar.

Tako je sin Matias pri 10-ih letih postal prvi moški predstavnik družine.

Matias Weligošek je bil pri 29-ih letih, ko se je poročil 14. februarja 1858⁸⁹, veleposestnik v Govcah 31. Njegova nevesta je postala 26-letna Agata Žohar (Bergamaš iz Govc 29), hči kmeta Andreasa in mame Marije, roj. Petek iz Govc 29. Poročni priči sta bila Georg Weligošek in Mihael Kurnik. Rodila so se jima naslednji otroci:

sin Josef Weligošek 11. marca 1860⁹⁰ in je umrl 15. oktobra 1863 za vodenico, star 3 leta in pol, sin Anton Weligošek 13. junija 1862⁹¹, hči Helena 6. maja 1864⁹², hči Marija 7. maja 1867⁹³, sin Mihael 11. septembra 1872⁹⁴, krščen naslednji dan.

Helena Weligošek je ostala doma v Govcah 31. Rodila je nezakonsko hčer Franco 2. februarja 1885⁹⁵, babica pri porodu je bila Helena Žohar.

Kasneje se je Helena Weligošek poročila s Francem Ožekom in so se jima rodili:

- hči Marija 20. junija 1890 v Govcah 31. Deklica je umrla zaradi parazitov (glist) 6. septembra 1890, stara manj kot tri mesece, sin Franc 23. januarja 1892, krščen dva dni kasneje, sin Mihael 26. 9. 1893. Babice pri porodih otrok so bile: Elizabeta Hribšek iz Sedraža 36, Helena Kačič,

⁸³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 2.

⁸⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 7.

⁸⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 9.

⁸⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 18.

⁸⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 46.

⁸⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 14.

⁸⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 67.

⁹⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 160.

⁹¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 181.

⁹² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 213.

⁹³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 17.

⁹⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 85.

⁹⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 26.

žena rudarja iz Govc 31, Marija Rahle, preužitkarica iz Govc 33. Krstna botra vsem otrokom sta bila Miha Zidar, kmet in njegova žena Agnes iz Gorice 29.

Mateus Weligošek mlajši se je 4. februarja 1861⁹⁶ poročil z 22-letno Marijo Čehovin, hčerjo kočarja Martina Čehovina in mame Helene. Po poroki sta se vselila na Bukovco 59. Rodili so se jima otroci :

Uršula 21. oktobra 1862⁹⁷, Dominik 20. julija 1864⁹⁸, Josef 29. februarja 1868⁹⁹, Marija 14. februarja 1870¹⁰⁰. Babici pri porodih sta bili Elizabeta Dornik in Ana Vezovišek, krstna botra pa Josef in Ana Vezovišek (veleposestnika).

Josef Weligošek se je priženil 9. 8. 1896 v Sedraž 38 k Vincenciji Dornik. Še pred poroko se jima je rodil sin Josef mlajši, 19. 4. 1895, zato je v Krstni knjigi napisano: »Jaz, Jožef Weligošek, zakonski sin Matevža Weligošek in Mice, roj. Čehovin, v Bukovci 59, rudar v Štorah, priznam s tem lastnoročnim podpisom vpricho dveh naprošenih prič, da sem oče Jožefa Dornik, z Vincencijo Dornik in želim, naj tudi tako v krstnih bukvah se zapiše.«¹⁰¹

Anton Weligošek se je poročil z Agnes Ojsteršek in sta se preselila na naslov Govce 30.

V knjigi umrlih preberemo, da je:

- Martin Knez umrl 19. aprila 1857 na naslovu Govce 31, v starosti 61 let zaradi gangrene.
- Matias Weligošek mlajši je umrl 20. aprila 1875¹⁰² zaradi tifusa, star 46 let.
- Na naslovu Govce 31 je ob porodu 30. oktobra 1862 umrla hči deklice Marije Rifel. Poročena je bila z Markusom Markuškom in se jima je rodila hči Marija, ki je umrla 1. oktobra 1869 zaradi gangrene.
- Na istem naslovu je umrl tudi Josef Kokotec¹⁰³ 13. januarja 1875 zaradi vodenice, star 64 let.
- Na naslovu Govce 31 je umrla 24. januarja 1889¹⁰⁴ ovdovela preužitkarica Gertraut Kurnik, stara 85 let.
- Dominik Weligošek je umrl 29. septembra 1953 v Kuretne.
- Franca Weligošek je umrla 10. marca 1961 na Trnovem hribu 33.

Weligošek na naslovu Govce 30

Antonu Weligošku iz Govc 31 in Agnes Ojsteršek, ki sta se po poroki vselila na Govce 30, so se rodili otroci:

⁹⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 76.

⁹⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 184.

⁹⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 217.

⁹⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 25.

¹⁰⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 50.

¹⁰¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 132.

¹⁰² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 27.

¹⁰³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 26.

¹⁰⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 122.

hči Marija 29. junija 1873¹⁰⁵, ki je 7. avgusta 1875, stara dve leti umrla, hči Elizabeta 13. novembra 1877¹⁰⁶ in istega dne tudi umrla, dvojčici Eva in Marija 1. novembra 1879¹⁰⁷, od katerih je Marija umrla še istega dne, Eva pa 14 dni kasneje; sin Johan 29. avgusta 1882¹⁰⁸. Njegova mama Agnes Weligošek, roj. Ojsteršek, je umrla tri dni kasneje, 31. avgusta 1882¹⁰⁹, stara 38 let.

V Govcah 30 je umrla Marija Weligošek 12. novembra 1862¹¹⁰, stara 73 let zaradi vodenice. Martin Weligošek (samski kmet) je umrl 10. novembra 1889¹¹¹, star 74 let za vodenico. Anton Veligošek (kronist tukaj priimek prvič zapiše kot Veligošek) je umrl 1898¹¹². *Po enem od virov naj bi Napretovi kupili domačijo od njih oz. naj bi jo stara mati Ivana Napreta dobila za doto.*

¹⁰⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 96.

¹⁰⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 148.

¹⁰⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 167.

¹⁰⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 77.

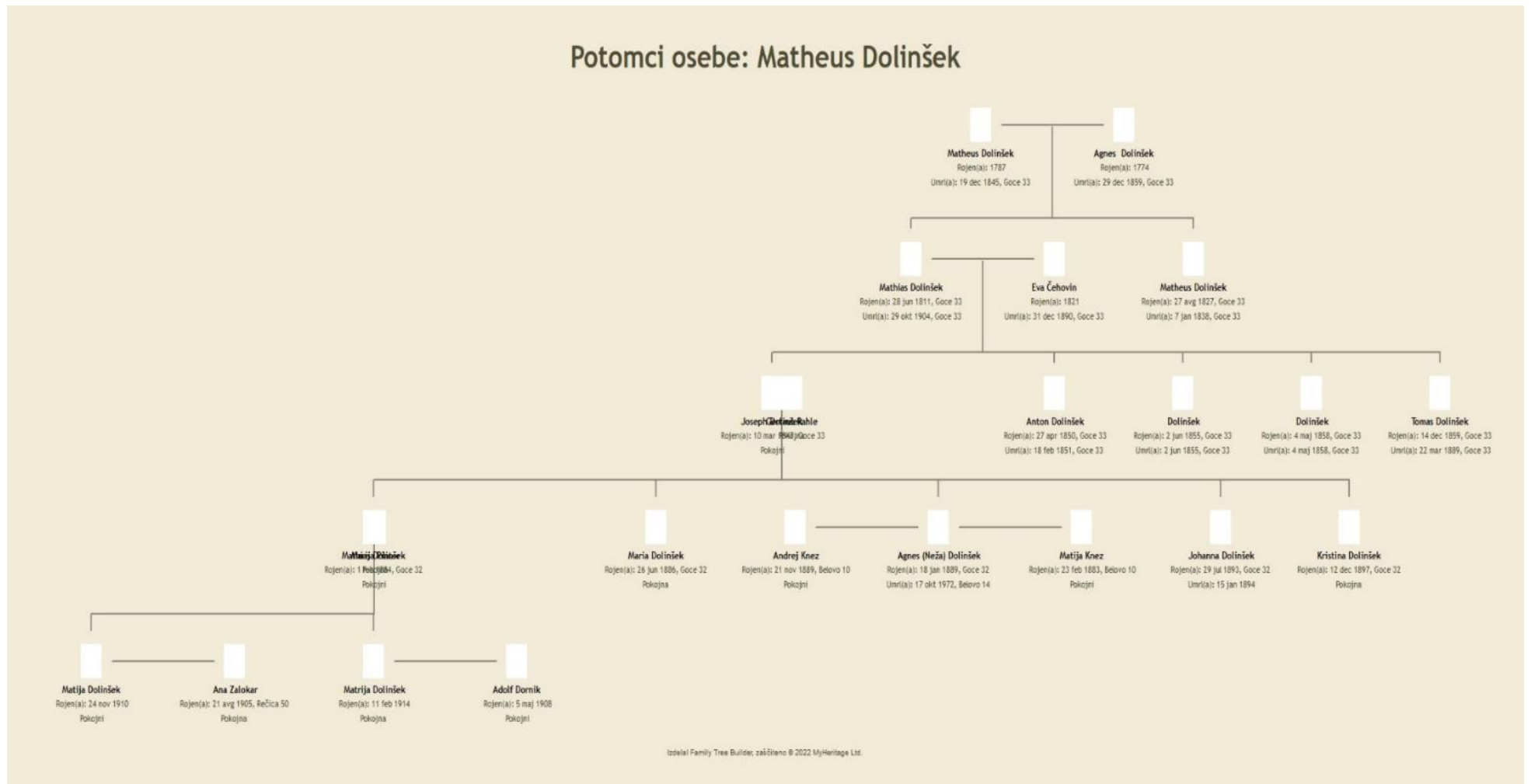
¹⁰⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 78.

¹¹⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 114.

¹¹¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 128.

¹¹² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 184.

4.6 Rodbina DOLINŠEK (po domače PIRC)

Slika 25: Rodbina Dolinšek. (Lasten vir)

V vasi je bila še domačija na naslovu Govce 33, to so bili Pirčevi. O ljudeh s tem priimkom v uradnih cerkvenih knjigah ne najdemo podatkov.

V Govcah 33 sta prebivala zakonca Mateus Dolinšek, rojen leta 1787 in Agnes Pirc, rojena leta 1774. V zakonu so se jima rodili otroci: sin Mateus 27. avgusta 1838¹¹³, ki je umrl v starosti 10 let, 7. januarja 1838¹¹⁴; sin Matias 28. junija 1811.

34-letni Matias se je poročil 27. januarja 1845 s 24-letno Evo Čehovin, rojeno leta 1821. V zakonu so se jima rodili otroci: sin Joseph 10. marca 1847¹¹⁵, tri leta kasneje sin Anton 27. aprila 1850¹¹⁶, ki je zaradi oslabelosti umrl 18. februarja 1851¹¹⁷, star 10 mesecev. Novo starševsko preizkušnjo sta doživela z mrtvorojenim sinom 2. junija 1855 in rojstvom mrtve hčerke 4. maja 1858. Naslednje leto se je rodil sin Tomas 14. decembra 1859¹¹⁸. Krstna botra sta mu bila Anton Zidar, cerkovnik, in Marija Dornik.

V Poročni knjigi zasledimo, da se je Joseph Dolinšek poročil z Gertraut Rahle. Rodili so se jima: sin Matias 1. februarja 1884¹¹⁹, hči Marija 26. junija 1886¹²⁰, hči Agnes (Neža) 18. januarja 1889¹²¹, hči Johanna 29. julija 1893¹²², ki je umrla 15. januarja 1894¹²³, stara manj kot 6 mesecev zaradi bolezni pljuč in hči Kristina, ki se je rodila 12. decembra 1897¹²⁴.

Pri porodih Dolinškovih otrok so pomagale babice Josefa Lesjak, Marija Rahle. Krstna botra vsem otrokom sta bila Martin Roblič in žena Marija s Kuretnega.

Agnes Dolinšek se je poročila 16. februarja 1914 z Matijo Knezom, roj. 23. 2. 1883, posestnikom z Belovega 10. Po moževi smrti se je Agnes drugič poročila s svojim svakom Andrejem Knezom, kmečkim sinom, roj. 21. 11. 1889. Neža je umrla 17. oktobra 1972 na Belovem 14.

Matias Dolinšek se je poročil z Marijo Pintar. Rodila sta se jima sin Matija 24. novembra 1910 in hči Marija 11. februarja 1914 v Govcah 33.

2. februarja 1941 se je Matija Dolinšek poročil z nevesto Ano Zalokar, posestnico, roj. 21. avgusta 1905, v Rečici 50. Matija Dolinšek je bil eden tistih, ki so se 20. 6. 1941 sestali pod Povšetovo domačijo in ustanovili odbor OF v Zgornji Rečici z namenom zbiranja orožja,

¹¹³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 34.

¹¹⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 8.

¹¹⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 85.

¹¹⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 109.

¹¹⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 65.

¹¹⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 158.

¹¹⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 11.

¹²⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 42.

¹²¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 66.

¹²² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 111.

¹²³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 158.

¹²⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1883-1900, str. 155.

denarja, obleke, obutve in obvestil. Dolinšek je zašel v težave, ko ga je izdal kurir Jelen. Odpeljali so ga na gestapo, kjer se je po enomesečnih zasliševanjih in mučenju zlomil ter začel izdajati člane osvobodilnega boja (Mavri, 2011, str. 148-149).

Matijeva sestra Marija pa se je poročila leta 1934 z Adolfom Dornikom, sedlarskim pomočnikom, roj. 5. maja 1905, živečim na Breznem 24. Poročni priči sta bila Andrej Knez, kmet na Belovem 10 in oče Matija Dolinšek. V Knjigi poročnega izpraševanja župnik zapiše, da hči Marija Dolinšek stanuje s starši na naslovu Govce 26.

Mateus Dolinšek starejši, preužitkar v Govcah 33, je umrl 19. decembra 1845¹²⁵, star 58 let. Na istem naslovu je umrla Agnes Dolinšek, roj. Pirc, 29. decembra 1859¹²⁶ zaradi oslabelosti, stara 85 let. Prav tu je umrla tudi Eva Dolinšek, roj. Čehovin, preužitkarica, 31. decembra 1890¹²⁷, v starosti 70 let. Njen mož Matija Dolinšek je umrl 29. oktobra 1904¹²⁸ v starosti 94 let.

Po podatkih Mrliške knjige so v Govcah 33 umrli še:

Marija Rahle, porodna babica, 8. aprila 1903 zaradi astme v starosti 77 let,

Martin Pirc 17. novembra 1879 v starosti 76 let in Marija Modrian, stara 72 let, služkinja.

Dolinškovi so živeli v dolini Sedrščice. Zaradi ugrezanja tal so se preselili v Rečico že leta 1933. Rudnik, ki je njihovo zemljo odkupil, jo je razdelil med Govške kmete.

¹²⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 35.

¹²⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 99.

¹²⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 138.

¹²⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1872-1916, str. 229.

Petkova domačija v Govcah 32 je stala na mestu, kjer je sedaj bajer pod vasjo. V njeni bližini je bil domnevno dnevni kop premoga do leta 1870 (Hostnik, 1992).

V 18. stoletju je v Govcah 32 živela družina Zakotnik, vendar pred letom 1826 ni uradnih cerkvenih knjig, iz katerih bi bilo mogoče dobiti podatke o prebivalcih na tem naslovu. Obstaja samo hišni priimek Zakotnik, ki je bil v rabi kasnejših generacij.

V Govcah 32 sta verjetno živela Mihael Petek in žena Margareta. V Krstni knjigi najdemo podatke iz katerih lahko sklepamo, da sta se jima rodila sinova Mihael in Jakob (leta 1821).

Na tem naslovu se je 18. julija 1832 poročil Mihael Petek mlajši s Heleno Vučin, roj. leta 1808. V zakonu so se jima rodili: hči Terezija 18. julija 1832, sin Bartolomeus (Jernej) tri leta kasneje 14. avgusta 1835¹²⁹, čez 5 let sin Johann 16. junija 1840¹³⁰ in sin Mateus 17. avgusta 1846¹³¹. Pri porodu Mihaelovih otrok sta pomagali babici Marija Grešak in Helena Pirc. Otroci so bili krščeni na dan rojstva ali dan kasneje. Krstni botri so bili: Marija Čulk, Martin Rebosu z ženo Heleno, Anton Petek in žena Marija. Za botra so največkrat prosili premožnejše kmete.

Mihaelova hči Gertraut se je poročila 9. 2. 1863¹³² z Bartolomeusom (Jernejem) Petkom (hišni priimek Zakotnik) 29-letnim kmetom, rojenim 14. 8. 1835. Živela sta na naslovu Govce 32.

Rodilo se jima je 6 otrok:

- sin Johann Petek 10. decembra 1864¹³³, tri leta kasneje hči Terezija 11.10.1867¹³⁴, Martin 3. novembra 1870¹³⁵, Marija 2. aprila 1873¹³⁶, Helena 23. aprila 1876¹³⁷ in Antonija 19. februarja 1879¹³⁸. Pri rojstvu otrok so pomagale babice: Agnes Petek, Magdalena Žohar in Helena Žohar. Krstna botra prvemu in drugemu otroku sta bila Georg Rebosu in Marija Vodišek, Martinu in Mariji sta bila krstna botra Georg Rebosu in žena Helena, Antoniji in Heleni pa Josef Šopar (gostilničar) in njegova žena Helena. Vsi otroci so bili krščeni na dan rojstva ali naslednji dan.

Jakob Petek se je rodil leta 1821 in se poročil 8. februarja 1852 na naslovu Govce 32 z 31-letno Agnes Tamše v času, ko njegova starša nista bila več živa. Leta 1841 se jima je rodil sin Matias Petek in se 9. februarja 1863, star 22 let poročil s 23 let staro Marijo Marinko. Ker sta bila oba mladoletna, sta jima očeta pri župniku podpisala soglasje za poroko.

¹²⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 25.

¹³⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 50.

¹³¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 82.

¹³² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 83.

¹³³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1826-1866, str. 222.

¹³⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 21.

¹³⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 61.

¹³⁶ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 93.

¹³⁷ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 131.

¹³⁸ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 163.

Terezija Petek, hči Mihaela mlajšega, se je 23. januarja 1854¹³⁹ poročila z Georgom Napretom iz Rečice 97, starim 30 let. Ker je bila Terezija ob poroki stara 21 let in mladoletna, je njen oče pisno privolil v poroko.

Bartolomeus Petek, Mihaelov sin, se je 9. februarja 1863 poročil z Gertraut Goznikar v družino Jesih. Poročna priča jima je bila Marija Dolinšek.

Johann Petek, prav tako sin Mihaela mlajšega, se je rodil 16. junija 1840 in bil istega dne tudi krščen. Ostal je doma na kmetiji v Govcah 32 in se 18. maja 1863¹⁴⁰ v starosti 23 let poročil s pet let mlajšo nevesto Heleno Grešak. Ker sta bila oba mladoletna, sta njuna očeta pri župniku podpisala pisno privolitev za poroko. 29. decembra 1864 se jima je rodil sin Anton¹⁴¹, nato še hči Terezija 12. oktobra 1867¹⁴². Obema je bila babica pri porodu Marija Grešak, krstna botra pa Martin Rebosu z ženo Heleno.

Po navedbi drugega vira naj bi se družina Petek zaradi ugrezjanja tal v Govcah preselila leta 1863, vendar sta Johanova otroka, sin Anton in hči Terezija, roj. leta 1867 v Krstni knjigi vpisana na naslovu Govce 32.

Iz zapisov v Mrliški knjigi je razvidno, da je oče Mihael Petek umrl 11. decembra 1846¹⁴³ v Govcah 32 v starosti 75 let, njegova žena Margareta pa dve leti kasneje, 22. januarja 1848¹⁴⁴, podatkov o smrti njunega sina Mihaela nismo našli. Njegova žena Helena pa je umrla 17. marca 1863¹⁴⁵ v starosti 55 let za vodenico.

Na tem naslovu je živela tudi Marija Vučin, ki je umrla 29. februarja 1863 za vodenico, v starosti 49 let (Prebivalci Govc skozi več generacij: izpis iz rojstnih, poročnih in mrliških knjig župnije Sedraž).

4.8 Rodbina LAPORNIK

Živeli so na področju med Govcami in Prahami. Leta 1949 je Rudnik zaradi plazenja domačijo odkupil, oni pa so se preselili v bližino Kuretnega. Bili so mali kmetje.

¹³⁹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 56.

¹⁴⁰ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, poročna knjiga, 1837-1869, str. 86.

¹⁴¹ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 223.

¹⁴² Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, krstna knjiga, 1866-1882, str. 21.

¹⁴³ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 40.

¹⁴⁴ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 46.

¹⁴⁵ Nadškofijski arhiv Maribor, župnija sv. Jedrt nad Laškim, mrliška knjiga, 1836-1872, str. 117.

5 ŽIVLJENJE V VASI GOVCE

“Vas se mi je zdela zelo lepa.” (Učakar E.)

Eden od mojih intervjuvancev je veliko hodil po svetu in imel možnost spoznati stike z različnimi skupinami ljudi. Meni, da takšne povezave, kot je bila v vasi Govce ni našel nikjer drugje. Vaščani se res nikoli niso sprli. Eden od razlogov za takšno povezanost je bila potreba po medsebojni pomoči. *»Včas ni blo traktorja, je bila samo vprežna živina – voli pa konji, s tem so obdelovali. Ko je bilo pa treba kaj več pripeljati ali pa gnoj navoziti na njive pa to, skoraj ni uspel to en sam narediti, ampak je mogu sosed pomagat, de je pridodal vprego, de se je to lahko opravilo ... Mislim, da je to bila ena taka zelo dobra štimunga vseh.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

5.1 Vsakdanji utrip

Eva Učakar pravi, da je v Govce hodila tudi po premog, njena mama pa je še kot samsko dekle veliko hodila v Govce na »tabrh« h Kurnikom in Govškom. *»Če se prav spomnim, se je dobro razumela s Petkovimi puncami.«*

Govčani so se ukvarjali s številnimi obrtmi – *»Govškov Jože se je ukvarjal z lesom. Nam je naredil ribežn za zelje,«* pripoveduje intervjuvanka Eva Učakar.

Franc Žohar v pogovoru pove, da nihče iz vasi ni hodil v službo. *»Po drugi svetovni vojni se je eden od Petkovih zaposlil v rudniku, vsi drugi so se preživljali izključno s tistim, kar je zemlja dala.«*

»Mehanizacija je bila na kmetiji vprega za konja in govejo živino, orača. Mi nismo mel pluga v Govcah, ki ga imajo zdaj ponekod, ki orje samo eno brazdo, ampak orače, da meče vso zemljo v isto smer. Potem je bila slamoreznica in mašina za mlačvo – mlatilnica. Prej so žita mlatli s cepci. Nekaj pred drugo vojno so kupili mlatilnice. Vendar so te mlatilnice ročno sukali. Štirje možje so jih ročno vrteli in tako je bil že napredek, da so lažje obdelali snopje žita. Nekaj po drugi vojni so kupili geple. To je bila posebna naprava, ki jo je vlekla goveja živina. To so bila taka težaška dela. Pri nas doma smo imeli mlin za sadje. Mi smo imeli tudi tega na gepl narejenega, de se je to mlelo. Ja še druga drobna ročna orodja so bila,« se spominja Franc Napret.

»Za košnjo ni bilo kosilnice, kosili smo s koso. Deset, petnajst koscev. V zadnjih dveh letih, preden so kmetje zapustili vas, so pri eni hiši kupili kosilnico. Drugače se je pa še vse ročno kosilo. Ključna je bila medsebojna pomoč, drug drugemu pomagal. Da so prišli trije, štirje od ene hiše drugi pomagat pa še rudarji, sorodniki razni, tako da se je zbralo po 10, 15 koscev na

eni parceli in to se je potem pokosilo. Obračanje in sušenje je bilo prepuščeno v glavnem družini vsaki. Vožnja – ne traktor, naložil smo na voz ali konja ali na vole, pa se je pelal domov, zmetal. Kadar pa seno ni bilo suho, je tisti kozouc odigral svojo vlogo. Seno, ki ni bilo suho, se je dalo med late, v štant, da se je tam do kraja posušil. No in kozouc je imel še to funkcijo, da so se dosušila tudi žita – od pšenice, ječmena, ovs, ajde. Vse je imelo svoj sistem vlaganja med late. Recimo, jaz sem prepričan, da danes od teh generacij, ki ste danes, nihče več ne zna ajdovega snopa dat med late. To je bil en poseben prijem, ko ga je bilo treba obvladati in se je zlagal tako, da je bil snop iz ene strani pa z druge z zrnjem skupaj povezan. Poseben sistem je bilo vlaganje pšeničnega snopja. Posebne riže so mogle biti narejene«, še modruje sogovornik Napret Franc.

Voda je pomemben vir za življenje vsake družine in živine. V vasi ni bilo nobenega tujega vodovoda. »Vse kmetije so imele v svoji lasti vodovod. Od izvira, do napeljave. Pri Kurnik so imeli štepah, onega na pumpo. Pri nas smo mel skupi z Žoharjem. To je bil izvir čisto gor pod hribom pa kanal narejen do ene posebne rupe so rekl, to je bil manjši rezervoar, ki je približno kubik pa pol vode držal, kjer se je zbirala voda. Tam so jo zajemali z žehtarjem za rabo v kuhinji in za napajanje. Za napajanje je prej moral gospodar, da je nalil vodo v korito. K nam je vodila odtočna cev. Mi smo imel vodo pri kuhinji za kuho. Pri kuhni poseben korit okol 1.000 litrov betoniran, so pa tud ženske zajemale, domačija Petkovi so k nam prihajali z brento po vodo. Redko so vaščani šli do vodnega vira, ki je bil iz vasi usmerjen proti Breznem, kjer so imeli prejšnja domačija Pirčevih hidravličnega ovna ali klepača, ki je pumpu vodo od tistega rezervoarja pa k njim domov. V glavnem pa vode ni nikoli zmanjkalo. Bili so manjši pritoki, ampak smo imeli dva izvira. Enkrat smo si pomagali z enim, drugič pa z drugim,« pove Napret Franc.

V vasi je bilo več obrti, vendar so bili to priučeni čevljarji. Napret pravi, da je njegov ata naredil celo nove čevlje, pa »potemplane« podplate. Čevljarji so prišli v hišo, kadar je bilo treba popraviti več parov čevljev ali narediti nove. Za kaj takega je bilo treba imeti več denarja in pred tem nekaj prodati. Pravi, da so večkrat prišli domov sedlarji, ki so izdelovali konjsko opremo, kar je pomenilo, da je bil tak mojster pri hiši kakšen teden, dobil od gospodarja hrano in prenočišče ter material, sam pa je vložil delo.

Oblačil niso kupovali v trgovinah. V okolici so bili krojači, ki so izdelovali predvsem moška oblačila. Bili sta tudi dve šivilji, ena pri Kurniku, druga je bila s Trnovega Hriba. »Okoliški šnajderji so izdelovali predvsem moška oblačila za vaščane. V vasi so imeli tudi dve muškri.« Ena je živela pri Kurniku, to je bila Bernarda Kurnik. Zanimiv dogodek je vezan ravno na Bernardo in na njeno spominsko knjigo. Vsi zapisi v njeno knjigo so bili vezani na govško vas oziroma dekle, ki ji je bila posvečena ta knjiga. Tak je bil primer dijakov oz. študentov, ki so

počitnice preživljali pri Kurnikovih. Druga muškra je bila iz Trnovega Hriba. Ni imela nobene posebne izobrazbe, imela je samo 2 razreda sedraške osnovne šole.

Eden od njenih verzov:

»O, srečna vasica, mladostni moj raj, na te se spomin mi budi, na te se spominjam še vedno nazaj, spomin si najlepših mi dni. Hitro minil mi mladosti je čas, ko vzela od te sem slovo, z boljo v srcu mi vene obraz in solza rosi mi oko.«

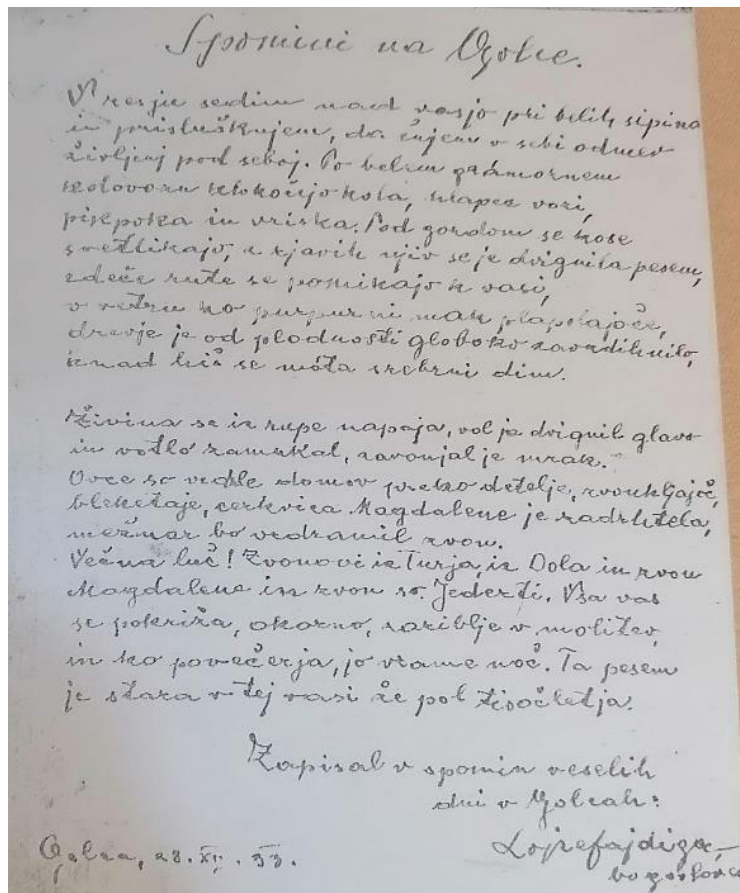
Eden izmed študentov, bogoslovec Lojze Fajdiga, ki je hodil v Govce sedet na sipine, je zapisal *“V spomin veselih dni v Golcah”*. (Po pripovedovanju Napret F.)

5.2. Odnosi med vaščani

Eva Učakar opisuje Govčane kot prijetne in prijazne ljudi, ki so bili ponosni in so se počutili enakopravne ostalim prebivalcem KS Sedraž. *»Tudi gostoljubni so bili, sploh Kurnikov Blaž«*. Franc Napret še pravi, da so bili posestniki rangirani po velikosti kmetij Kurnik, Napret – Govšek, Žohar in Petek, vendar ni bilo bahaštva bogatejših. Višek pridelkov ali dohodka so znali razdeliti med pomoči potrebne.

»Morm rečt, to je vredno, to mnogokrat poudarim, podčrtam, da je kmetija Kurnik kot najpremožnejša imela, to dans ne najdeš takega primera, da so gostili med počitnicami revne študente, ki niso mel kam jet, da so mel hrano, dal so jim cimer. Tam so spal, se učil, seveda in, če se jim je zdelo, so tud prijel za kako delo.« No, tako so študentje preko počitnic preživeli. Nikoli pa Kurnik ni oddajal prenočišč turistom. (Po pripovedovanju Napret F.)

Ohranil se je zapis nekega študenta, ki vas in življenje v njej lepo prikazuje. Zapis je hranjen pri gospodu Napretu. Govce so bile tudi v drugih obdobjih izletniška točka Laščanov pa tudi drugih turistov, ki so hodili peš preko Šmihela in Kuretnega do Govc. Tam so jim kmetje ponudili vino in jabolčnik, domači kruh, salame, ipd. Ta pešpot je še danes, po njej je speljana geološka učna pot na Govce (Kovačič in Privšek, 1998, str. 11-13).

Slika 27: Zapis študenta o Govcah. (Vir: Franc Napret - osebni arhiv)

»Ne, v gostilno nismo hodili, smo se pa ob nedeljah dobili pri eni od hiš, ker je vsaka imela leseno ali kamnito mizo, pa so na njo postavili jabolčnik in hlebec kruha, včasih pa kakšen kos špeha ali suhega mesa«, se spominja sogovornik.

Intervjuvancu se zdi, da Govčani niso bili vedno enakopravni drugim prebivalcem KS Sedraž, ker so bili drugi privilegirani zaradi lege zemljišča. »Mi smo bili hribuci, smo imeli drugačen, težavnejši dostop do posameznih parcel. Nekdo iz Sedraža je lahko vse pripeljal z eno vprego, mi smo morali pa dat dva para živine, da smo pripeljali do kraja ...« (Po pripovedovanju Napret F.).

Cestne povezave so bile makadamske. V Govce so bile pešpoti s sedmih strani. Iz Kuretnega, Trnovega Hriba, Sedraža, Prah, Breznega. Iz Rečice pa iz dveh strani.

Prebivalci Govc in Prah so se kulturno udeleževali pri sv. Jederti. Ne samo mladi, ampak vsi. (Po pripovedovanju Napret F.)

Slika 28: Kulturno udejstvovanje vaščanov pri igrach pri sv. Jedert. (Vir: Muzej Laško)

5.3 Prehrana

Jutro so vaščani začeli s froštekom (zajtrkom) okoli sedme ure, preden se je šlo na delo. Med košnjo so na travnik odšli prej, zato so frostek pojedli na travniku. Ponavadi so zajtrkovali pečena jajca, čaj, kofe, kruh. Okrog desetih dopoldan so se okrepčali z malco, med 13. in 14. uro so pojedli kosilo, 16. oz. 17. ure so jedli drugo malco. Okrog sedmih zvečer so imeli večerjo. *»V poletnem času je bila malca dvakrat na dan, pozimi pa samo enkrat na dan zaradi krajšega dne.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

Vsa hrana je zrasla doma. *»Jedli smo zelo preprosto hrano – od kislega zelja, repe, krompir na vse mogoče načine, fižol, ješprenj, proseno kašo – mlečno ali pa zabeljeno. V sestavi sadnega drevja so bila posebna jabolka, sladka jabolka, ki so bila sposobna, da si jih lahko spekel v pratruru ali pa v peči,«* pravi F. Napret.

Kot sezonsko hrano so pekli kostanj ali ga kuhali. Kadar so zaklali prašiča, so kri porabili za krvavice. Če so zaklali kakšno drugo žival, so kri zamešali v jajca in moko ter mleko in spekli. Spominja se čudovite potice. Odličen je bil tudi šmorn, ki je bil pečen v posebni posodi v peči. Kruh so gospodinje vedno pekle doma, 6 do 8 hlebov. Dale so jih v klet na posebno desko, da ni kruha našla kakšna žival. *»Pojedlo se je do slednjega koščka, tudi če je bil kruh trd.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

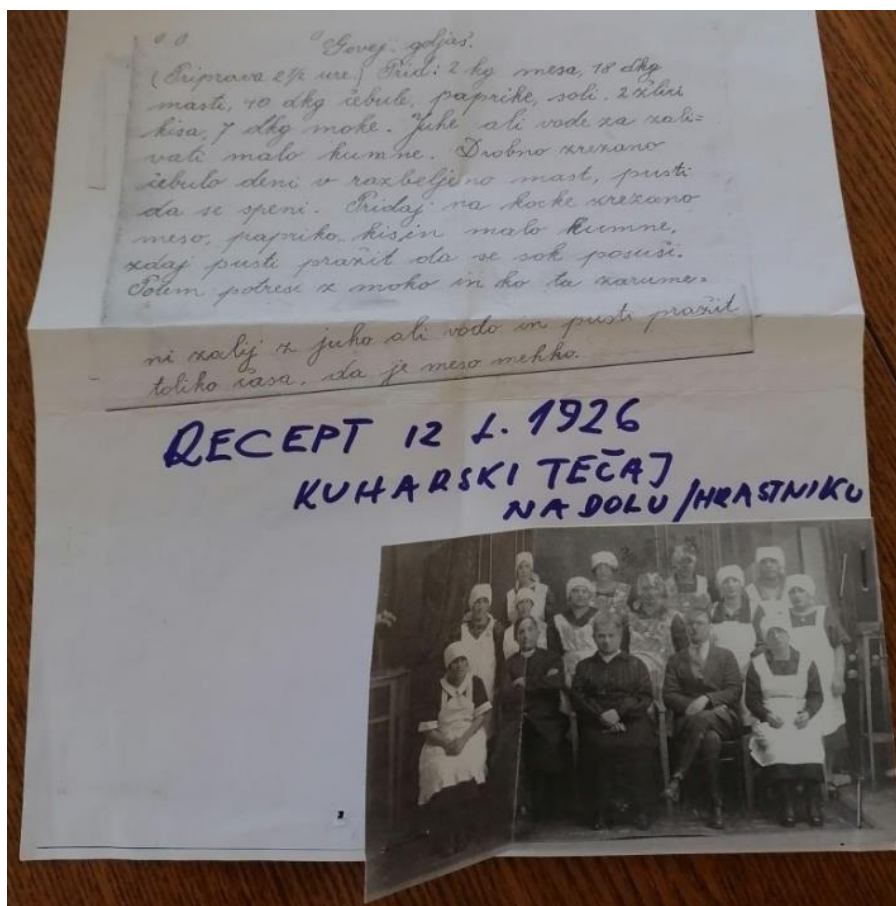
Napret se še spominja, da so v vasi še po drugi vojni sejali lan, ga trli, nato so ga terice vzele v delo. Nek starejši gospod je bil, strokovnjak, pri Kurniku, ki je znal pravilno sušiti lan.

Poleg vina in jabolčnika so prodajali tudi drobnico in govejo živino. Goveda so kupili mesarji, drobnico pa kmetje, ki so potrebovali meso. *»Včasih niso imeli hladilnikov ali škrij.«* Ko so

zaklali žival, so morali meso pojesti v približno treh dneh. Pri nekaterih družinah so imeli štepihe in v njih hladili meso, ker na sobni temperaturi ni dolgo zdržalo. »*Pojedlo se je pa vse razen črev pa dreka.*« (Po pripovedovanju Napret F.)

Ljudje so bili bistveno manj izbirčni glede hrane in pijače. Ko je v Govcah gospodinja postavila skledo s hrano na mizo, ni vsak dobil svojega krožnika, ampak le žlico, tako, da so vsi zajemali iz iste sklede. Nihče si ni izbiral, če bo nekaj jedel ali ne, saj se je kuhalo za vse družinske člane enako jed. Ob žetvi, ki je trajala dva ali tri dni, so zaklali koštruna, spekli meso in naredili razne juhe. »...*ah, to so ble veš kake juhce ...*«. (Napret F.)

Ljudmila je kot otrok najraje jedla koroške žgance. »*To je bilo, da si prepražil moko pa zalil z mlekom, da je bil tak sladek okus. Če je blo pa kej cukra gor je bilo pa še boljš.*« (Po pripovedovanju Napret L.)

Slika 29: Recept za goveji golaž iz leta 1926 iz kuharskega tečaja na Dolu pri Hrastniku. (Vir: Ljudmila Napret - osebni arhiv)

Sedražani so hodili v Govce po sadje. Ko so prešali, so Sedražani hodili tudi po tropine, da so jih imeli za jesih delat. Zraven tropin so dobili dve vreči jabolk zastonj. V Govcah je sadje bilo, v Sedražu pa ga ni bilo (Po pripovedovanju Nemeč M.).

Govčani so večkrat pili doma pridelan jabolčnik. Dokler je bil sladek so ga pili otroci, odrasli pa so ga pili, ko je alkoholiziral. Po trtni uši v vinogradih je bilo vino le iz brajd. Tega ni bilo veliko, pri vseh hišah manj kot 200 litrov. Dokler so bili pa vinogradi, se je vino prodalo gostilničarjem. (Po pripovedovanju Napret F.). Poleg jabolčnika so pili tudi hruškovec. Pozimi so gospodinje kuhale lipov čaj.

Češenj so imeli v Govcah toliko, da so vsi, od Laškega do Hrastnika hodili ponje. Vsi Govčani so imeli ogromno sadja. Sadje so ponavadi vaščani sušili v sušilnicah ali peči. Iz sliv so mlajše gospodinje včasih skuhale nekaj marmelade.

Govčani niso hodili v gostilno. Ob nedeljah so se dobivali pri eni od hiš, kjer je vsaka imela leseno ali kamnito mizo. Nanjo so položili »jabček« in hleb kruha, včasih pa kakšen kos špeha, suhega mesa.

Za veliko noč so jedli švarkelej (potico). Za pust so pekli krofe v svinjski masti ali pa v pečici kot kruh. Z oljem se v Govcah ni peklo.

Jeseni so jedli pečen in kuhan kostanj. V času kolin so jedli pečeno kri, saj je nikoli niso zavrgli. Zmešala se je z jajcem, moko, mlekom, ter se dala spečt. »*To je bla taka čudovita potica.*« (Napret F.) Prašičje krvi niso nikoli jedli, saj so jo dali v krvavice (klobase). Včasih so jedli tudi šmorn. (Po pripovedovanju Napret F.)

Slika 30: Koline pri Govškovih. (Vir: Ljudmila Novak - osebni arhiv)

Ena od intervjuvank je z mano delila zanimivo anekdoto: »*Ko sem bila taka punca, ko si zdej ti smo hodili v Govce na Magdalensko nedelo pet, to je bila anduht. Ko smo šli, je bil Kurniku Blaže, brat od naše mame, in je šel proti štal, me smo pa bile tam uzuni. »Pejt sem ti deklje, pejt sem.« Pa grem kje. Pa je reku: »Tako si fajn deklje, boš en glaž ga spila?«.* To se mi je pa dogodilo in tega do smrti ne bom pozabila, ker se mi je super zdelo.« (Po pripovedovanju Nemec, M.).

5.4 Vsakdanjik otrok

»Na področju Govc se je pasla živina, tudi goveja. Bile so obhodne poti, ki naj bi varovale njive, tam kjer je pomembna kultura rastla, z živimi mejami. Ta je varovala, da ni mogla živalit v škodo,« se spominja Franc Napret. »*So mel kakga človeka takga, da je goveda pasu. Ovce so pa v glavnem pasli otroci. Še v času moje generacije, veš, tega danes ne moremo dopovedati, je bilo treba ovce napasti predno smo šli v šolo. Pomembno! Tako, da smo vstal tujk zgodej, da so se uro, dve, ovce napasle, domov, umit, zrihtat, pa v šolo.*« Ena paša je bila popoldne, po šoli. Tudi deklice so pasle ovce. Največkrat pa so v košu nosile malico delavcem na polju in v gozdu (Klančar, 2005, str. 4-5).

Tudi Francova sestra Ljudmila pripoveduje, da je kot otrok pasla ovce, pomagala pobirati sadje in grabiti listje. Razmetavali so steljo, med mlatenjem žita je bila skupaj z drugimi otroki v parni, pomagala je tlačiti slamo in seno pri spravilu.

Že pri petih letih so otroci odhajali z ostalimi na polje. S sabo so nosili majhne grabljice in motiko. Milka Požun (rojena Napret) je nekega dne morala nesti "jabček" na njivo, kjer sta orala oče in brat. Ker je bila posoda težka, se je ustavila in odlila nekaj pijače. Ko je prišla na njivo, sta oče in brat ugotovila, da se nimata s čim odžejati, saj je skoraj vso pijačo zlila stran.

Slabosti odraščanja v Govcah ni bilo, bile so samo prednosti. Kljub trdemu delu so doživljali zelo lepo otroštvo. Otroci so bili zelo povezani z naravo. Njihovo znanje o rastlinah in živalih je bilo res veliko. Lahko so hodili v šolo in veliko brali. Hrane je bilo vedno dovolj. Življenje v Govcah je bilo zelo pestro (Klančar, 2005, str. 10). Ko so gospodinje pekle kruh, so vedno naredile še nekaj manjših hlebčkov za vaške otroke, ki so se smukali okrog hiše. Vedno so dobili tudi suho sadje, namesto bonbonov in žvečilnega gumija (Klančar, 2005, str. 7).

Slika 31: Paša ovc. (Vir: Ljudmila Napret-osebni arhiv)

»Smo pršl pa domov, naloga je bla, al pa ne. Domači so nam napisali, kje so, al so na travnku, al tuki okopavajo, al kaj delajo, pridi sem, prnes še to pa to, se ogreje Napret Franc.

Slika 32: Malica po trdem delu na polju okoli leta 1945. (Vir: Muzej Laško)

Ko so otroci prišli domov, so morali (če so imeli nalogo ali pa ne) pomagati domačim pri delu. Ponavadi so jim družinski člani pripravili listek z napisom, kje se nahajajo ter kaj morajo otroci prnesti s seboj. Otroke so začeli k delu uvajati že pred vstopom v osnovno šolo, da jim je delo "prišlo v kri" in so bili veseli, če so pripomogli nekaj pri domači kmetiji. Ponavadi so na začetku pomagali s čiščenjem v kuhinji, pašo ovc, pometanjem v štali (v hlevu), polaganjem

krme, grabljenjem listja, razmetavanjem stelje, pri mlatenju so pomagali v parni ... Ko jim je oče naročil, naj nekaj naredijo, so to naredili. Seveda so jih starši pri delu kontrolirali. Otroci so starše ubogali. Iz spoštovanja so jih celo vikali in nikoli rekli, da nečesa ne bodo naredili. (Po pripovedovanju Napret F. in Napret L.)

Sogovornik se spominja, da je hodil v sedemletno osnovno šolo v Sedraž in jo končal pri 13-ih letih. Pravi, da so se v šoli dobro razumeli in od pouka ni izostajal, ker je bilo doma dovolj ljudi za delo in ga starši zaradi tega niso zadržali doma. Ker so imeli doma dovolj lesa in opremo za oblikovanje lesa, so doma naredili tudi igrače.

5.4.1 Šolanje

Pred sto leti so bili mnogi prebivalci tega območja nepismeni, saj se v cerkvene poročne knjige niso podpisali, ampak naredili križ.

Šolski okoliš šole sv. Jederti je zajemal vasi: Belovo, Brdce, Bukovco, Marno, sv. Štefan, Trnov Hrib, Unično in sv. Jedert, kamor je bilo v šolskem letu 1927/1928 vpisanih 124 otrok. Na prošnjo tedanjega krajnega šolskega sveta, ki so ga sestavljali: predsednik Blaž Kurnik, tajnik Drago Vidmar (učitelj) in blagajnik Josip Lončarič, je bila šola z odlokom sreškega načelstva v Laškem in ministrstva za prosveto v Beogradu 26.8.1927 razširjena v trirazrednico. Že leta 1936 je šola postala štirirazrednica (Mavri, 2011, str. 29-30).

Čas II. svetovne vojne

Oddelek za šolstvo pri Predsedstvu SNOS (slovenski narodnoosvobodilni svet) je 23. 9. 1944 poslal OF Revirji navodila naj pokličejo in mobilizirajo na osvobodeno ozemlje vse kvalificirane učitelje in učiteljice, ki se med vojno niso kompromitirali, da bo pouk potekal v majhnih skupinah v zasebnih hišah. Majhne skupine so bile za pouk zelo primerne zaradi nevarnosti hajk, ker je okrožje nadzoroval okupator. Take majhne skupine so učitelji imenovali "krožki". Mirko Skalin je v svojem spominskem dopisu o partizanskem šolstvu v Revirjih zapisal, da je v decembru 1944, v okolici Trbovelj in Hrastnika delovalo 11 krožkov, 7 pa je bilo ukinjenih zaradi hajk in zajetja štirih učiteljev.

Na območju Laško je bilo pet krožkov v naslednjih krajih:

-Trnov Hrib – Govce – Prahe; Prahe – Govce; Belovo – Spodnje Brezno; Zgornja Rečica (del)
-Zgornja Rečica.

Poučevali sta dve kvalificirani učiteljici in trije pomočniki. Šolski krožek Trnov Hrib – Govce – Prahe je vodila Marta Benedek. Krožek Brezno – Belovo je imela na skrbi Marija Bartol. V

Zgornji Rečici je vodila en krožek Mira Klenovšek, drugega Anica Klenovšek. Krožek Brezno – Prahe – Govce pa je vodil Maks Posinek – Juš, ki je bil pred vojno učitelj pri sv. Jederti (Mavri, 2011, str. 220, 221).

Na Breznem je bila partizanska šola pri Mokotarju, v Zgornji Rečici pa pri Francu Lahu, p. d. Povšetu, in pri Ivanu Brečku. Poučevala sta dva od usposobljenih učiteljev, Maks Posinek – Juš in Mira Klenovšek. Oba so Nemci ujeli ob veliki hajki 24. novembra 1944, nakar je šola prenehala delovati. Posineka so okupatorji odpeljali v decembru v taborišče Dachau, kjer je v zadnjih dneh vojne umrl. Šolski nadzornik je bil Mirko Skalin iz Trbovelj (Mavri, 2011, str. 230).

Pouk je bil v zasebnih hišah. Majhne skupine otrok so bile za poučevanje zelo primerne zaradi nevarnosti hajk, ker je bilo okrožje nadzorovano po okupatorju.

Otroci so v šolo v Sedraž hodili peš, »ne glede na razmere. /... /Ni bilo važno, ali je šel dež ali pa pol metra snega. Izgovor, da ni bil zoran, ni bil izgovor, da nisi šel v šolo, pa tudi, če smo del pouka zamudili. V šoli smo si otresli sneg, se ob peči malo pogreli in šli naprej.« (Po pripovedovanju Napret F.)

Otroci so zelo redko zamudili dan pouka zaradi dela doma, saj so ponavadi imeli dovolj delavcev, da otrokom ni bilo treba preskočiti izobraževanja. Iz vasi so hodili peš, od dvajset minut do pol ure. Včasih so na poti v šolo ali iz nje rabutali drevesa (Po pripovedovanju Napret L.)

Govčani »...smo se kar dobro ujeli, ni bilo neke nestrpnosti. So pa bili seveda posamezniki, ki so delali zdrabo. Bil sem generacija, ki se je 1 uro učila, 3 ali 4 ure pa smo pomagali dograjevati požgano šolo – zlagali smo opeko.« (Po pripovedovanju Napret F.)

5.4.2 Otroške igre

A za igro so si pa vedno našli čas. Igrali so se v gozdu ali v bližnji vasi, samo ni bilo nobene igrače. Žogo so si naredili iz starih cunj, a ni hotela leteti.

Fantovske in dekliške igre so se prepletale. Igrali so se zemljo krast, tancanje. Iz jopice so naredili žogo, seveda je bil jopica po takšnem igranju neuporabna. Punčke so delale iz bičevja, ki je bilo uporabno tudi za pletenje majcenega pohištva. Govški otroci so si sami izdelali igrače iz raznih drevesnih rogovil.

Obstaja nekaj zanimivih pastirskih iger.

Ena je bitka na konjih (dva večja fanta sta nosila na ramenih dva manjša fanta. Ta dva sta se ruvala. Zmaga tisti, ki ostane na ramenih). Druga igra je pilote zbijati (Dva primeta tretjega za

roke in noge, četrti pa se skloni in se prime za kolena. Vsi stojijo na pobočju. Tretjega je potrebno zanihati tako, da trči z zadnjico v četrtega. Igra je končana, ko se četrti zvrne po pobočju. Ta pastirska igra je igra za ravnotežje in moč.).

»Ringlšpil« ali vrtiljak je tudi skupinska igra. Štirje otroci se v krogu usedejo na tla, dvignejo noge v zrak tako, da se stikajo s petami. Nato pristopijo drugi štirje otroci in vseh osem se prime za roke. Tisti štirje, ki stojijo, pričnejo hoditi v krogu, obenem pa dvignejo od tal tiste štiri, ki so na tleh. Tako se sučejo kot vrtiljak. Pomlad je bila najlepši čas za igranje. Na paši so izdelovali piščalke, ki so bile včasih že skoraj prave flavte. Fantje so se podali tudi na lov na polhe. Imeli so svoj način lova. Najprej so polha izgnali iz dupline, nato pa so ga ulovili (Klančar, 2005, str. 7).

Govški otroci so se igrali različne igre, kot so:

Ravbarji in žandarji

Otroci so se razdelili v dve skupini. V eni so bili ravbarji. Razkuštrali so si lase, okrog glave zavezali ruto in si zavihali rokave in hlačnice. V rokah so imeli palice. V drugi skupini so bili žandarji. Lase so si počesali, si na glavo poveznili kakšno kapo in z ogljem narisali brke. Žandarji so imeli puške, ki so jih otroci sami izdelali ali pa so uporabili kar palice. Ko so bili vsi pripravljeni, se je igra začela. Ravbarji so se poskrili za grme, vogale hiš in drvarnic, žandarji pa so jih morali poiskati. Ravbarji so jih zafrkavali, se jim posmehovali in bežali pred njimi. Naloga žandarjev je bila, da vse ravbarje polovijo in jih spravijo v zapor. Ponavadi je bil zapor na robu gozda, ograjen z vejami ali pa kakšna stara drvarnica. Igrali so se lahko kar dolgo, sploh če so imeli ravbarji hitre noge. Igre je bilo konec, ko so bili vsi ravbarji v zaporu. Če je otrokom ostalo še kaj prostega časa, so zamenjali vloge.

Koščice v jam' co spravljat

To igro so se otroci igrali v jesenskem času. Na pokošenem travniku ali pa kar na dvorišču si naredil za pest veliko jamico. Naloga igralca je, da koščice (od breskve, marelice, slive) s kratko palčko pravi v jamico. Zmagovalec je bil tisti, ki je spravil koščico najhitreje v jamico.

Ustrane gate

Nekomu izmed igralcev ostali so igralci postavljajo razna vprašanja, lahko smešna ali pa tudi ne. Vsakič mora odgovoriti z odgovorom »ustrane gate« in pri tem ostati smrtno resen. Ko se je igralec zasmejal, je izpadel iz igre. Namesto takšnega odgovora si lahko izmislijo tudi kakšnega drugega, npr. »slok nos«, »repa v ušesu«, ali kaj podobnega, le da se je navezovalo na dele človeka ali na nekaj kar ima na sebi.

Kraja zemlje

S palico narišemo v pesek ali v mivko kvadrat. Na sredini označimo manjši krog, v katerega stopi igralec. V roki drži kratko palico, s katero označi ozemlje kolikor daleč se lahko iztegne ne da bi stopil iz kroga. Zmagovalec je tisti, ki si nabere več zemlje.

Izdelovanje peciva

Otroci so nabrali ilovnato zemljo in si jo odnesli na travnik. Tam so iz ilovice izdelovali razne piškote, potice in ostale dobrote. Med seboj so v tem tudi tekmovali. Ko so končali, so vzeli malo apna in z njim okrasili svoje izdelke ter jih odnesli pokazat staršem.

Kraljična sedi na kamenu

Igro so se otroci najpogosteje igrali med kratkočasenjem na paši. Potrebovali so le kamen ali kaj podobnega in seveda dosti soigralcev. Nekoga so določili za kraljično, le-ta se je moral uvesti na kamen. Nekoga drugega so določili za princa. Kdo je princ, kraljična ne sme slišati. Nato so se vsi razen kraljične postavili v krog in peli: »Kraljična sedi na kamenu, na kamenu, na kamenu in čaka princa.« Ko so odpeli, je morala kraljična ugotoviti, kdo je princ. Če je ugotovila, je lahko določila nekoga drugega za kraljično, če pa ni ugotovila, je morala loviti, dokler ni nekoga ulovila. Ta je postala nova kraljična.

Vrtenje okoli kola

Kol zapiči v zemljo. Eden od igralcev položi čelo na kol in se začne vrteti. Vrteti se mora tako dolgo, dokler eden od igralcev ne reče: »Stop!«. Nato mora igralec, ki se je vrtel, uloviti nekoga od ostalih igralcev. Tisti, ki je ulovljen, se naslednji suče.

Kamenčkanje

Na tla narišemo krog in nanj postavimo štiri kamenčke, enega vrh drugega. Nato odmerimo osem korakov od kroga in tam narišemo črto. Izberemo vsak svoj kamen in ga mečemo izza črte v kupček. Tisti, ki ga prvi podre, je zmagovalec.

Kegljanje z repo

Včasih, ko še ni bilo toliko igrač, so se igrali »kegljanje z repo«. V tla zapičiš palice. Repo mečeš proti palicam. Če se vse palice podrejo, zmagaš.

Igra z žogo

Včasih, ko so bili bolj revni, niso imeli denarja za igrače. Žoge so delali iz ženskih nogavic. V njih so zatlačili krpe, dokler ni vse skupaj izgledalo kot žoga. Potem se je pričela igra. Na vsaki strani polja je bil en igralec, ostali pa so bili v sredini. Tisti, ki je zbil več igralcev, je zmagal. Ko na sredini polja ni bilo nobenega igralca več, so se zamenjali. To igro so se igrali med prostim časom, v šoli in doma.

Moj, moj, moj!

V igri sodeluje isto število fantov in deklet. Dekleta gredo v eno sobo, fantje pa so za zaprtimi vrati v drugi sobi. Dekleta se dogovorijo, katera bo imela katerega fanta. Nato se dekleta usedejo na stole, druga poleg druge. V sobo stopi prvi fant. Dekleta stegujejo proti njemu roke in kričijo: »Moj! Moj! Moj!«. Fant mora med dekleti najti tisto, ki si ga je izbrala in ji podati roko. Če ne najde prave, je od vseh tepen in mora nazaj v sosednjo sobo. Nato pošljejo naslednjega fanta. Če je našel pravo dekle, sta izločena iz igre. Igra se nadaljuje dokler vsi fantje ne najdejo svojega para. Med igro je smeh in pretep.

Spretnost s kamenčki

Včasih, ko ni bilo še toliko igrač kot danes, so se otroci iz cele vasi po paši (pasli so ovce in koze), veselo odpravili igrat k bližnji reki. Tam so si najprej poiskali kamenčke, ki so imeli nenavadno obliko, barvo in so bili nadvse zanimivi. Potem so izbirali, kdo ima najzanimivejši kamenček. Tisti, ki je bil izbran, je bil zmagovalec. Zmagovalec je prejel nekaj darov kot npr. kos kruha, jabolko, orehe in kakšno žival iz lesa, ki so jo izdelali na paši, da so si krajšali čas. Potem pa, če jih niso še mame poklicale domov, so se s kamenčki tudi igrali. V pest so stisnili 5 kamenčkov. Zmagovalcu naslednji dan ni bilo treba pasti ovac in koz, ker so jih pasli in pazili poraženci.

Partizani in Nemci

Otroci so šli v gozd. Razdelili so se na partizane in Nemce. Fantje so vedno hoteli biti partizani, dekleta pa so morale biti Nemci. Fantje so iz lesa naredili puške in pištole ter jih vsem razdelili. Fantje so zgradili tudi bunkerje iz smrekovih vej. Pustili so več odprtih, ki naj bi služile za streljanje. Fantje, ki so igrali partizane, so se plazili proti bunkerju, ker so hoteli napasti Nemce. Začeli so se streljati. Nemci so streljali skozi odprtine v bunkerju. Partizani so prišli okoli nemškega bunkerja ter ga zasedli. Ujeli so tudi nekaj Nemcev, nekaj pa se jih je rešilo. Ujetnike so partizani zaprli v drugi bunker, ki naj bi služil zaporu. Partizani so iskali še ostale pobegle Nemce, ki so se skrivali po gozdu. Igra je trajala, vse dokler niso partizani ubili ali ulovili zadnjega Nemca. Potem so pospravili bunkerje in lesene puške ter odšli skupaj domov.

Rdeče češnje rada jem

To igro so se otroci največkrat igrali, ko so zjutraj čakali na pouk in med odmori. Predvsem so se jo igrala dekleta. Otroci so se gibali v krogu, eden pa je bil v sredini. Vsi so peli: "Rdeče češnje rada jem, črne pa še rajši, v šolo tudi rada grem, vsako leto rajši. Zato nam prostor dajte za naše mile dame in kukavica na veji sedi, se z nami veseli." Nato so se ustavili in pričeli ploskati in peti: "Zdaj se vidi, zdaj se zna koga ... rada ima." Zapeli so ime tistega, ki je bil v krogu. To so ponovili trikrat, medtem pa si je tisti v sredini kroga izbral enega iz kroga. Skupaj sta se zavrtela. Ko so odpeli pesem, se je tisti, ki je bil prej v sredini kroga vrnil med druge. Tistega, s katerim je plesal, je pustil samega na sredini, da si je tudi ta izbral svoj par in igra se

je ponavljala, dokler ni zazvonil zvonec za začetek pouka, naslednjo uro oz. dokler se jim je ljubilo igrati.

Gobica

Na asfalt so narisali obliko gobice. Razdelili so jo na polja in jih označili s števkami od 1 do 8. Nato je eden od igralcev vzel kamenček in ga vrgel na število 1. Z eno nogo je skočil na število in na eni nogi pobral kamenček. Tako se je nadaljevalo. Tam, kjer je en kvadrat, skačeš z eno nogo in tam kjer sta dva, skočiš z obema nogama. Tako skačeš do števila 8. Če je bilo na vrsti število 2, si kamenček vrgel na to število in tako naprej. Če kamenček ni priletel v kvadrata, ki je bil na vrsti, si lahko šel kar nazaj na začetek (Klančar, 2005, str. 17 - 24).

Otroci so se večinoma igrali ob nedeljah in slabem vremenu, le redko med tednom. (Po pripovedovanju Napret F.)

Če so odrasli videli, da se je otrok trudil narediti igračo in mu ni šlo, so velikokrat priskočili na pomoč. *»Mi smo dosti igrač delali iz lesa, ker smo imeli opremljenost dosti dobro za izdelavo iz lesa – imeli smo stružnico za les, oblič, ...«* (Po pripovedovanju Napret F.)

Intervjuvanec je z mano delil zanimivo zgodbo, povezano z igrami. *»So tule iz Hrastnika prišle v Govce, jaz sem tedu bil oskrbnik te lovske koč, na izlet šolski. »Joj, kaj bomo pa zdej! Žogo smo doma pozabl.« Pa sem reku: »Poslušate, a je samo igra z žogo pomembna al pa zveličavna? Nimate nobenih drugih igrc?« »Ja kuaga pa?« Pol sem se pa js vklopu. Ko sem js začel s tistimi pastirskimi igrami, ti otroc so norel. Zanimivo jim je to blo, še nkol tega vidl pa slišali ...«* (Napret F.)

Slika 33: Ivan in Jože Napret z doma narejenim vozičkom leta 1936. (Vir: Muzej Laško)

5.5 Odnosi v družini

Otroci so se rodili doma. Pred porodom so poklicali babico. (Po pripovedovanju Napret F.) Krst otroka je bil obvezen. Včasih se je bolj praznoval god kot rojstni dan. Posebnih slavij, razen posebne južne ali pa večerje ni bilo. (Po pripovedovanju Napret F.)

Gospodinjstvo je ponavadi štelo približno 5-7 otrok, vseh družinskih članov je bilo okrog 8-10. Poleg otrok in staršev so v razširjeni družini večkrat živeli tudi stari starši in neporočene tete. Pri Govškovich je za mizo vedno sedelo 8 ali 9 ljudi. (Po pripovedovanju Napret F.)

Pri Kurniku so imeli ponavadi enega ali dva hlapca in deklo, ki je pomagala v hiši, kuhinji, hlapca pa pri goveji živini. Razlog za to je bil, da Kurnikovi takrat niso imeli otrok in niso zmogli vsega sami (Po pripovedovanju Napret F.).

Pri Govškovich so v času, ko je Ljudmila živela v Govcah (od '47 do likvidacije vasi), imeli teto, ki je vodila gospodinjstvo. Ljudmilina sestra je šivala, predla, kuhala, prala, mama pa šla na polje in oskrbovala živino. Rudarske družine so hodile pomagat Govčanom v zameno za pridelek (Po pripovedovanju Napret L.).

Pri Govškovich so imeli v času Jožeta Napreta deklo, ki je prihajala iz velike družine v Sedražu. Pri vseh kmetijah je bil glavni možki. Pri kosilu se kruh nikoli ni narezal pa dal na »taler« (krožnik). Večinoma ga je otrokom rezala mama in precenila, kakšen kos bo kdo od otrok pojedel. Starejši so si kos odrezali sami. Pri mizi, pri vsaki jedi so bili hlapci in dekle zraven, iz iste sklede zajemali kot vsi ostali družinski člani. (Po pripovedovanju Napret F.)

Hlapci in dekle so imeli svoja navodila – niso smeli poslušati, kaj so se domači pogovarjali, morali so urediti njim dodeljeno delo, drugih navodil pa niso prejeli. (Po pripovedovanju Napret F.)

Med hlapci in deklami ter ostalimi so se zgodile tudi ljubezni. *»Zgodilo se je po požaru, ko je zgorela Kurnikova štala in so živino razselili po vasi. Pa je dekla prihajala k nam fujtrat. Pol je bil pa en purš pri nas nastanjen in se je zaljubil v to žensko, pa se je potem odvila ljubezen.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

Starši so začeli otroke uvajati v delo že pred vstopom v šolo. Napret pravi, da so otroci najprej pomagali v kuhinji kaj očistiti, pasli ovce, pometli v »štali« pri živini, pa kakšno krmo »pološt« živini. *Ko je oče rekel: "Tule, tule pa tule dej," so otroci to naredili. Seveda jih je kontroliral in tako so bili zadovoljni, veseli, da so lahko pripomogli nekaj.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

»Bil sem zadovoljen, da sem tudi jaz nekaj prispeval, čeprav je bilo včasih težko. Vedeli smo, da je starše treba ubogati. Recimo, kolikor se je spounem, so svoje starše otroci vikali. To je bil en odnos spoštljivosti do staršev. Da so jih spoštovali in tudi ni nikoli rekel nbedn: »Ne, jaz pa tega ne bom naredil.« Tega ni blo. To se ni nikoli slišalo, nikoli.« (Po pripovedovanju Napret F.).

Za tistega, ki se je že od malih nog zanimal za delo in je bil iznajdljiv, so predvidevali, da bo prevzel kmetijo. Ostali sinovi so se zaposlili oz. se poročili na drugo kmetijo, ta pa se je izpopolnjeval v delu kot bodoči prevzemnik kmetije. Ko je končal s služenjem vojaškega roka, je postal prevzemnik kmetije. Če se je dobro oženil, da je nevesta, ki jo je pripeljal, pomagala takratni gospodinji, je bilo še toliko boljše. *»Ter, da je znala tudi kaj narediti, ne tako kot danes, ko ne znajo niti jajce spečt. Da je znala štrikat, kaj zašiti, večča pranja ...«* (Po pripovedovanju Franc Nemeč). Govčani so obiskovali sejme, kjer so kupili lončene piskre, zelo redko tudi kovinske. Če so se kovinski piskri preluknjali, so jih zaflikal in ga uporabljali, dokler se je dalo v njem kaj skuhati. (Po pripovedovanju Napret F.)

V Govcah se je pozimi predla volna. Ena ženska je predla, druga pa štrikala nogavice, rokavice, kape ... (Po pripovedovanju Napret F.). Doma so ženske pletle nogavice, štumfe, ki so jim rekli medvedi. Kar je bilo pa za vsak dan – *»firtofi«* (predpasniki), bluze, so ženske same šivale. Radi so peli kmečke pesmi, kot je npr. Prav lepa je ta govška fara, čeprav Govce niso bile fara.

Vsak oče oz. gospodar je poskrbel, da je vsak otrok dobil nekaj za doto. Ni bilo točno rečeno, kolk. *»Če so lahko, so dali več, drugače manj, če je bila huda revšna, pa tudi nič. Punce so pršl fantje iskat. Če je bila punca podučena in je znala kaj narediti, je hitr našla poba zase.«* (Po pripovedovanju Napret F.)

Starši in otroci so bili skoraj vedno skupaj. Družili so se ob praznikih, večjih delih, sejmi, svatbah, porokah. Skupaj niso bili le takrat, ko so otroci opravljali le njim namenjena dela in ko so bili v šoli (Klančar, 2005, str. 10).

Zelo prijetni so bili večeri, ko so otroci ležali na krušni peči in se pogovarjali s starši ali pa le prisluhnili pogovorom odraslih (Barič, 2006, str. 17).

Otroci so imeli zelo dobre odnose s starejšimi. Spoštovanje je bilo na drugačni višini kot danes. Otroci so svoje starše vikali, brate in sestre pa tikali. Odnos otrok do starejših je bil zelo spoštljiv. Vladalo je pravo strahospoštovanje. Kadar so se starejši pogovarjali, so morali otroci stran (Klančar, 2005, str. 6).

Kazni niso bile zelo potrebne, ker je oče samo povzdignil glas ali pa pokazal na pas tako, da je povzdignil srajco in se prijel za pas. Otroci so bili dosti bolj ubogljivi kot danes, zato je bilo malo telesnih kazni. Odrasli so imeli otroke radi. Obojestransko spoštovanje je bilo veliko. Če

je bil prestopok že res hud, so jih dobili za ušesa ali pa s pasom po zadnji plati. Ponavadi so ubogali na besedo. Zadostoval je že pogled ali beseda. Telesna kazen šibanja je bila zelo redka (Barič, 2006, str. 15; Klančar, 2005, str. 7).

5.6 Verovanje

Še preden je vasica imela cerkev, so vaščani zahajali v hrib, pod previsno skalo, kjer je stala majhna kapelica. To kapelico so postavili pastirji, na mestu, kjer naj bi se jim prikazala Marija. Kasneje so na tem mestu hoteli postaviti cerkev, ker pa je bil kraj težko dostopen, so cerkev postavili v vasi in jo posvetili Mariji Magdaleni (Kovačič in Privšek, 1998, str. 19-38).

Sogovornica Eva Učakar pripoveduje, da so bili Govčani zelo verni in so bili vsi pri nedeljski maši. V govški cerkvi sv. Marija Magdalene niso imeli svojega pevskega zbora, se pa spomni, da je Miha Napret iz Govc pel v cerkvenem pevskem zboru v Sedražu. Zbor iz sv. Jederti so večkrat povabili v Govce, prav tako gospoda župnika. Verniki so šli k maši v Govce, kadar jo je župnik tam daroval, drugače pa so šli k sv. Jederti. Tudi za praznik je bila maša v cerkvi, »za Magdalensko nedeljo pa smo šli v procesiji po vasi – od kapele do kapele«. (Po pripovedovanju Učakar E.). Dokler ni bilo v Rečici cerkve, so se Rečičani poročali v Govcah, otroci so imeli prvo obhajilo v Govcah, h krstu pa so dojenčke nosili k sv. Jederti. (Po pripovedovanju Napret F.)

V Govcah ni nikoli nihče zaklel. Vsi otroci so bili vzgojeni v spoštovanju do staršev in vere. Vsi Govčani so hodili ob nedeljah k maši, v maju, ko so bile šmarnice, pa so hišne tete, ki niso bile vezane na posebno delo, šle zjutraj k maši. Na splošno se je med tednom hodilo k maši bolj redko. Otroci so hodili na verouk pri sv. Jederti. (Po pripovedovanju Napret F.)

»Vsi fantje so bili ministrantje. V Govcah sta bili dve družini Žohar – Bergomaž in Napret, ki so bili vešči pritrkavanja – trjančenja. Iz zvona sta znala zvabiti melodijo Miha Napret in Francov oče. Pritrkavanja je bil vešč tudi Matija. Pritrkavalo se je pred vsakim praznikom, obvezno vsako soboto ob treh ali ob štirih, pri večjih praznikih zjutraj, čemur so rekli danica. Potem se je zvonilo ob sedmih; v času med sv. Jurijem in sv. Mihaelom ob devetih, »da nas bog obvarje hude ure in ob dvanajstih. Ob petkih ob treh popoldan in zvečer večna luč – v mraku. Vse to se je zvonilo s tavlkim zvonom.« (Po pripovedovanju Napret F.)

V Govcah so praznovali pastirski praznik. Za Jurjevo (23. oz. 24. april) so šli trobit v rogove. Od Jurjevega naprej se ovce niso smele več pasti v dolini, ampak na Govškem Brdu. Tisti, ki so jih pasli, so dobili plačilo – jajca in klobaso. »Za vse cerkvene praznike je bilo mal bolj na

miz. ... Za god smo vzeli pokrovke pa piskre pa smo šli ofirat ... Kaka flaša jabčeka mrbit za daril, suhe hruške, družga pa ne ...» (Po pripovedovanju Napret L.)

5.6.1 Magdalenska nedelja

Največja slovesnost je bila Magdalenska nedelja, za katero je bilo skoraj en teden priprav.

Eva Učakar ima zelo lepe spomine na Govce, ker je tja rada zahajala k maši in pomagala krasiti vas za Magdalensko nedeljo. *»Pletli smo vence – za table križevega pota okrogle, za krasitev iz stropa pa vence, dolge več deset metrov. Dolge vence smo ovili tudi okrog kamnitih stebrov in okrog vhodnih vrat. Okrasili smo tudi vse vaške kapele. Pred krasitvijo smo cerkev še generalno počistili in zdrgnili svečnike.«* Za pletenje vencev so uporabljali srobot.

»Vence smo delale iz žingerla, ki smo ga nabirali v gozdu. Šopke žingerla smo si pripravljale že ob nabiranju v gozdu. Pletle smo na vitice srobot. Delale smo jih v Govšekovi veži, shranjevali smo jih pa v Govšekovo klet na tla, kjer so zaradi tal, ki so bila še vedno iz zemlje, ostali sveži.«

Pred krasitvijo so cerkev še generalno počistili in zdrgnili svečnike. Urejanje cerkve in kapelic ter pletenje vencev je bilo pomembno za druženje Govčanov z okoliškimi prebivalci, ki so pomagali na pripravah za praznik.

Eva Učakar pripoveduje, da so se vaščani družili ob pletenju, čiščenju, na slovesnosti Magdalenske nedelje in po njej. *»Pevci, med katerimi je bil tudi moj ate, so po maši ponavadi odšli h Kurnikom na kosilo in druženje.«*

Magdalenska nedelja se je začela s procesijo po vasi - od cerkve na pot, mimo Kurnika proti Govšekom in nazaj proti cerkvi, kjer je potekala maša, po njej pa je sledilo druženje. Pri zadnji Magdalenski nedelji se ni več smelo v cerkev, ker je bila ta že razpokana zaradi posedanja tal. Zadnja Magdalenska nedelja je bila po mnenju intervjuvanke vseeno bolj svečana kot ta, ki se zadnja leta dogaja ob kapelici v Govcah. Odkar ni več vasi, namreč tudi procesije ni več. (Po pripovedovanju Učakar E.)

O zadnji Magdalenski nedelji v Govcah pravi takole: *»Pri zadnji Magdalenski nedelji se ni smelo iti v cerkev, ker je bila ta že razpokana zaradi posedanja tal. Ostali so bili zunaj. Pri zadnji magdalenski nedelji so vsi vedeli, da bodo morali oditi iz vasi. /... Če se prav spomnim, je bilo že nekaj stavb delno porušenih, ker so že začeli gozd okoli vasi podirati in žgat oglje. Tisto oglje so potem, ko so iz cerkve spravili kipce, skladiščili v cerkvi.../ (Napret L.)*

Ker je bilo domotožje hudo in želja po obujanju spominov velika, je Franc Napret prevzel organizacijo srečanj v obdobju 15-ih let. Pravi, da je šel k pokojnemu župniku Medvedu in ga prosil, da bi imeli mašo pri kapeli. Privolil je v primeru, da bo prišlo več kot 10 ljudi. Uspelo mu je.

Slika 34: Janez Medved - zadnji župnik, ki je maševal v Govcah. (Vir: Zavod za kulturno dediščino Celje)

Slika 35: (zgoraj): Zadnji praznik sv. Magdalene leta 1964 (Vir: Muzej Laško), (spodaj): Procesija na magdalensko nedeljo (Vir: Muzej Laško)

Ko jo vprašam, kako so v letih po ugrezu vasi obujali spomin nanjo in kdo je najbolj zaslužen za to, pravi: »Spomin se obuja z Magdalensko nedeljo in za to se je najbolj trudil Govškov Franček.«

»Ja, Magdalenska nedelja, to je bila nedelja najbližje 22. juliju - god sv. Marije Magdalene. Cerkev je bila posvečena Mariji Magdaleni. Takrat je živela vas s tem praznikom in tudi mnogi zaselki okrog te vasi. Takrat je moški del naseku pozimi veje črnega gabra. To je cvetoč gaber, ki ima take cvete kot hmelj. In s tem se je označil po dveh straneh koridor oz., kjer je ta procesija potekala. Bile so 4 kapele, dve so bile naše (Govšekove), ena Kurnikova pa ena cerkvena. Tako, da se je šlo od kapele do kapele - cerkveni zbor in ostali verniki. Pred drugo vojno je bila parkrat celo plehmuska, ki je spremljala ta obred magdalenske procesije. Dekleta, ženski svet, so pletle vence, okrasile cerkev pa vse kapele, pr vsaki kapeli so ble smreke postavljene, in v cerkvi je blo vse z venci žingerla ovito. Cerkveni ključar, prej je bil Kurnik, pol je bil pa oče moj, pa pred tem tudi star oče je bil Miha Napret, moj oče je pa Jože Napret. Je bila navada, da smo to elito, duhovniško pa kompletan cerkveni zbor pogostili z bogatejšim kosilom in tako so pri enem od ključarjev preživeli ta nedeljski popoldan,« pove Franc Napret. Pred drugo svetovno vojno je bila na magdalenski nedelji nekajkrat tudi »plehmuska«. (Po pripovedovanju Napret L.)

Nova cerkev v Rečici

15. 12. 1929 so v čitalnici pri sv. Jederti na dolgoletno željo nekaterih krajanov Rečice sestavili stavbni odbor, ki naj bi ljudstvo še bolj zainteresiral za gradnjo podružnice. Stavbni odbor so sestavljali: župnik Jože Lončarič – predsednik, rečiški šolski upravitelj Marij Bratuš – tajnik, člani: Nikolaj Šergan (iniciator gradnje), Jože Golouh, Alojz Železnik, Ivan Kandolf in Blaž Kurnik iz Govc. Načrte za novo cerkev je narisal Janez Valentinčič, asistent Jožeta Plečnika. Po številnih urah prostovoljnega dela (Blaž Kurnik je odstrelil kamenje za zidavo) v letih od 1936 do 1938 je bila cerkev dograjena in jo je 20.5.1939 slovesno posvetil mariborski škof Ivan Jožef Tomažič ob asistenci laškega dekana dr. Kruljca.

Med vojno je okupatorska vojska iz cerkve odpeljala oba zvona. Ključarju Miklavžu je uspelo zbrati sredstva za nakup enega zvona, drugega pa so kasneje dobili iz cerkve v Govcah, ki se je zaradi posledic rudarjenja porušila (Mavri, 2011, str. 75-76).

Slika 36: Prevoz govškega zvona v Rečico. (Vir: Muzej Laško)

Slika 37: Govški zvon danes v cerkvi v Rečici. (Lasten vir. Fotografirano: 17. 9. 2021)

6 POSLEDICE RUDARJENJA ZA VAS GOVCE

Posledica brezkompromisnega rudarjenja je bilo posedanje površja, na katerem je stala vas. Kmetje so se morali strinjati z odškodnino za svoje kmetije in domove ter oditi. »Domačijo Kurnikovih je podarila Blaževa žena že po moževi smrti svojemu nečaku Stanku Žoharju in ta je potem prevzel kmetijo. Potem je Stanko gospodarju par let tam, ko je bilo pa treba zapustiti vas, se je preselil na Frankolovo. Gospodar Žohar Matija se je s svojo družino preselil v Spodnjo Rečico, v tako znane Govše njive. Petek Anton, zadnji lastnik domačije Petkovih ali Jesihovih je šel pa v Šmarjeto, pod Kojzico. Moji starši so pa kupili eno hišo na Ogečah. Tako so se razkropili. No, mislim pa, da je vredno povedat, s kakšno težavo so se ti ljudje izseljevali. Koliko dela in znoja je blo vgrajenega v te kose zemlje gor in potem je bilo naenkrat treba to pustit pa jet drugam. Kakšne travme so doživljali ti ljudje in so hodili objokovat te svoje kmetije, najprej tedensko, potem mesečno, kasneje pa vse manj pogosto. Tako da, dokler so imeli še nekaj moči, zdravja in volje, so še šli. No in skozi to je tudi Magdalenska nedelja še povezovala ljudi skupaj. Na Magdalensko nedeljo so prišli skupaj, se seznanili, izmenjali svoje misli,« se zamisli Napret Franc.

Rjavi premog iz rudnika Laško je bil najkvalitetnejši med vsemi rudniki rjavega premoga v Sloveniji, predvsem zaradi visoke povprečne kurilne vrednosti in nizke vsebnosti gorljivega žvepla, kar je še posebej pomembno z ekološkega vidika (Strgar, 2003, str. 151). Lastnosti premoga, njegova cena in dobiček so prispevali k zainteresiranosti lastnikov Rudnika za izkoriščanje premogovnih kapacitet na območju Govc.

Leta 1818 se je začelo rudariti vzhodno in zahodno od vasi. Leta 1860 je Rudnik v vasi odkupil domačijo Zakutnik, da je lahko na njenem ozemlju odprl dnevni kop premoga. Zaradi širjenja rovov je Rudnik odkupil tudi dve drugi kmetiji, leta 1915 kmetijo Šešak in leta 1931 kmetijo Pirc.

Generalna direkcija za premog v Beogradu je Rudniku leta 1948 naložila, da razišče severno krilo polja Govce, ugotovi premogovne zaloge le-tega in oceni vrednost vasi Govce. Ugotovili so, da premogovne zaloge severnega krila znašajo 60.300 ton. »V primeru odkopavanja tega premoga, se poruši površinsko območje s stavbami/.../. S tem bi se povzročila rudarska škoda na površini, ki bi zahtevala odkup celotnih posestev (Kurnik, Napret in Cerkev) ter odškodovanje za poškodovano hišo Žoharja ter poškodovane ceste. Za navedene odkupe in odškodnine je potreben po podatkih Rudnika iznos 42.627.000 din. Vrednost premoga tega območja je manjša od potrebnega zneska za odkupe in odškodnine. Zato odkopavanje premoga v tem delu, če se upoštevajo rezerve premoga, ni ekonomsko upravičeno.« (Vir: Rudnik Laško,

Opustitev jamskih prostorov v polju Govce (severno krilo), Arhiv Celje, SIG.: 179, leto 1957-1958)

Komisija je predlagala preložitve del za najmanj 10 let. *»V tej zadevi je treba pripomniti, da je zemljiška posest na območju jamskega polja Govce (Severno krilo) izredno rodovitna, z ugodnim hektarskim donosom in je s to odločitvijo ustrezno želji posestnikov, da lahko še nadalje uspešno obdelujejo svoja posestva«* (Vir: Rudnik Laško, Opustitev jamskih prostorov v polju Govce (severno krilo), Arhiv Celje, SIG.: 179, leto 1957-1958).

»Med Govcami in Jožefa poljem pa je še približno 1000 m dolgo neraziskano področje. Če bomo pri bodočih delih tudi na tem sektorju naleteli na premog, mislimo, da bi v tem primeru bil rentabilen odkup Govc« (Vir: Rudnik Laško, Opustitev jamskih prostorov v polju Govce (severno krilo), Arhiv Celje, SIG.: 179, leto 1957-1958).

Do leta 1950 Rudnik ni odkopaval pod vasjo Govce, saj so se zavedali, da to prinese ugrez vasi, ker se jim je to že zgodilo v zaselku Prahe in leta 1949 so se morali odseliti prebivalci kmetije Lapornik.

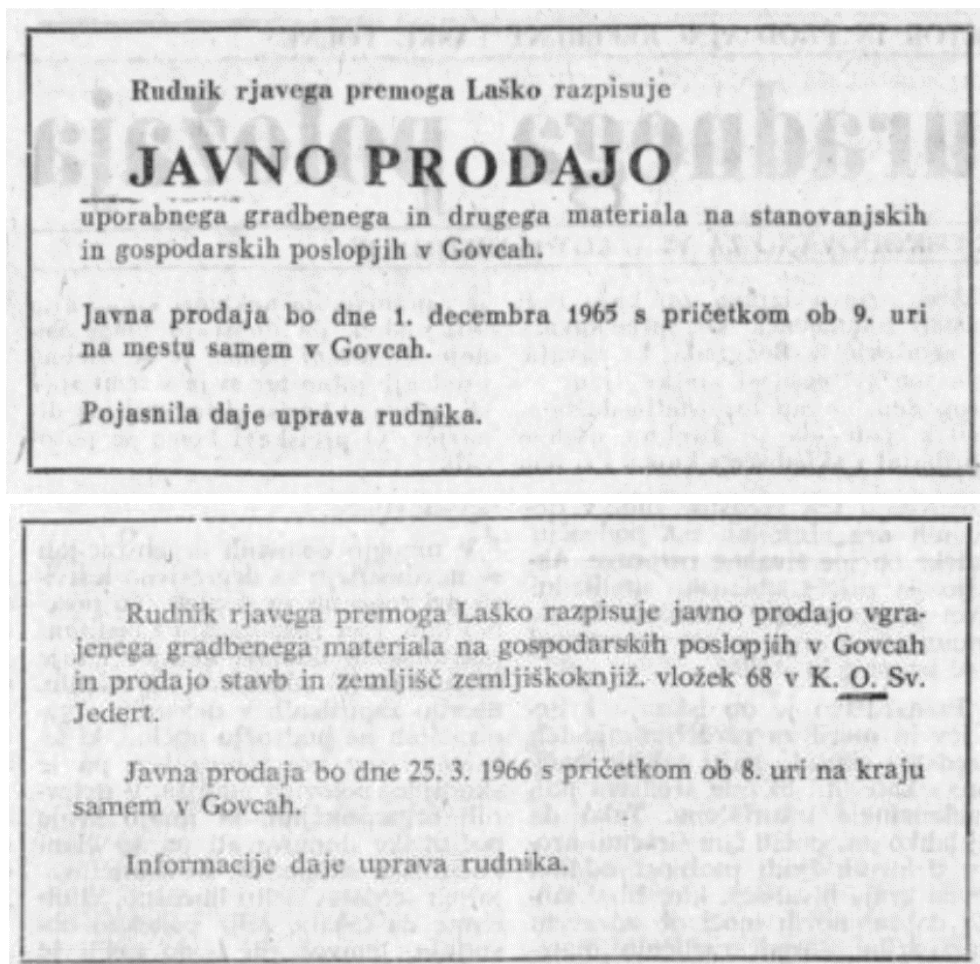
V naslednjih letih so naredili natančnejše sondažne raziskave in ugotovili, da se pod vasjo nahaja vsaj 60.000 ton premoga ter se odločili za odkup vasi. Rudnik Laško je 27. 6. 1964 Skupščino občine Laško zaprosil za izdajo gradbenega dovoljenja za odpiranje severnega krila Govc (Vir: Rudnik Laško, Delovni načrti, Arhiv Celje, SIG.: 35, leto 1964-1966).

V Delovnem načrtu Rudnika Laško so zapisali: *»V letu 1962 bomo dokončno uredili odkup posestva Guček Karla (Prahe), ki smo ga poškodovali z odkopavanjem Jožefa polja. Ocenev posestva je izvršena po okrajni cenilni komisiji. Odškodovali bomo tudi eno njivo posestniku Grešak Francu na Breznem«* (Vir: Rudnik Laško, Delovni načrti za leto 1962, Arhiv Celje, SIG.: 35, str. 18).

Leta 1960 so v Rudniku Laško odločili, da bodo izkopali tudi premog pod vasjo in začeli s postopkom nacionalizacije vasi.

»Odkopavanje zahodnega dela Govce polja je poškodovalo površino in škodljivo učinkuje na poslopja vasi Govce. Ker ni možno točno oceniti kolikšna bo končna škoda oziroma za koliko naj odškodujemo prizadete posestnike, pričenjamo prihodnje leto s postopnim odkupom celotne vasi. Po odkupu vasi bo možno odkopavati tudi severno krilo Govce polja, ki ga držimo vse doslej že kot varnostni steber«. (Vir: Rudnik Laško, Delovni načrt za leto 1964-1966, SIG.: 35, 1963, str. 19).

»Vas bomo odkupili v dveh letih 1963 in 1964, ker Rudniku razpoložljiva sredstva amortizacije ne dopuščajo odkupa vasi Govce v enem letu.« (Vir: Rudnik Laško, Delovni načrt za leto 1964 - 1966, SIG.: 35, 1963, str. 19).

Slika 38: Oglasa za javno prodajo gradbenega in drugega materiala v Govcah. (Vir: Celjski tednik, 1965, št. 47, str. 7; Celjski tednik, 1966, št. 10, str. 7)

Leta 1957 je začel Rudnik Laško odkupovati celotno vas Govce in ga opravil do leta 1964. V vasi Govce je sredi 20. stoletja na štirih kmetijah živel še 36 ljudi. Odkup njihovih kmetij je bil izveden na javni licitaciji za 35 mio takratnih dinarjev, torej prisilni odkup, ker nanj niso mogli vplivati (Hribar, 1965, str. 7).

Vzrok za propad vasi je bilo rudarjenje. Čeprav se je okoli Govc rudarilo že približno 200 let, so se šele okoli leta '65 odločili za odkop 60.000 ton premoga, tako znanega varnostnega stebra vasi. Znano je bilo, da se bo vas pogreznila v zemljo, če se varnostni steber odkoplje. Okoli leta '58, '59 pa so bili pripravljene na odkop premoga za ceno idilične samooskrbne vasice. Okoli leta '60 so v Rudniku rjavega premoga Laško začeli s pripravami za preselitev vaščanov ter odkup zemljišč. (Po pripovedovanju Napret F.)

Razlog za odkop je bila želja po večjem odkopu in večji proizvodnji. Približno v letih '60 - '65 so vsi vaščani morali zapustiti vas zaradi posedanja zemljišča. V Govcah so kopali približno 100-200 metrov pod površino. (Po pripovedovanju Napret F.)

Od iztržka si na drugih lokacijah vaščani niso mogli kupiti primerljivih zemljišč in bivališč. 22 zadnjih prebivalcev Govc si je poiskalo nova domovanja v Spodnji Rečici, Rimskih Toplicah, na Frankolovem in v Šmarjeti. Prvi so se odselili Petkovi leta 1964, zadnji Kurnikovi. Nihče od njih ni ostal kmet, preusmerili so se v druge gospodarske panoge. Poleg kmečkih poslopij so se posedle tudi ceste in vaška cerkev sv. Magdalene (Hren, 2009, str. 19).

Vse kar je bilo v vasi mobilnega (kozolci, opečna kritina, ...) so prodali, vse ostalo pa so pustili propadu. Tako se je zgodilo tudi s cerkvenim zvonom, ki so ga 22. julija 1965 odpeljali v Rečico pri Laškem. Oprema v cerkvi je bila demontirana in odpeljana.

Orgle¹⁴⁶ in zvon te cerkve je prevzela podružnica v Zg. Rečici, Lerchingerjev Križev pot je kupil župnijski urad v Solčavi, oba stranska oltarja je prevzel župnijski urad Svibno¹⁴⁷, glavni oltar pa ni postavljen v nobeni cerkvi (Novak, 1970, str. 358; Kovačič in Privšek, 1998, str. 25).

Med objekti se je zadnja podrla cerkev, ki so jo zaradi nevarnosti dokončno zrušili leta 1968. Še zadnji simbol vasi je bil v ruševinah. Nekdanji prebivalci so se še več let vračali in strtih src opazovali, kako je vse, kar so ustvarili sami in generacije pred njimi, izginjalo pod obličje zemlje.

¹⁴⁶ Orgel v cerkvi ni več.

¹⁴⁷ Poizvedba pri Župnijskem uradu Svibno, ni obrodila sadov, saj tamkajšnji župnik ni našel podatkov, da se je ta prenos zares zgodil.

Slika 39: (zgoraj levo) Cerkev sv. Marije Magdalene okoli leta 1970, (zgoraj desno) Razrušena in opuščena Govšekova kapelica, Cerkev in Govšekov kozolec, Pred razstreljevanjem cerkvenega zvonika, (spodaj levo) Franc Žohar ob rojstni hiši. (Vir: Zavod za kulturno dediščino, Muzej Laško, Franc Napret – osebni arhiv)

Vas in njena okolica se je v dobrih 10-ih letih ugreznila kar za 20 metrov.

Rudniku pa je do leta 1965 uspelo izkopati le tretjino načrtovane količine premoga. Varnostni steber kljub izpraznjeni vasi ni odkopan, saj je Govški hrib zelo vodnat in je pritisk vode v rudniške rove prevelik. Pod takšnimi pogoji s takratno tehnologijo odkopavanje ni bilo mogoče (Hren, 2009, str. 18).

5. 4. 1985 so se odločili, da na območju Govc vzamejo vzorce premoga dveh raziskovalnih jarkov. Rezultati analize njihove kalorične vrednosti so bili »zelo slabi – negativni«. Prišli so do zaključka, da eksploatacija teh hald ne pride v poštev zaradi prenizke kalorične vrednosti tega premoga in zelo slabega dostopa na terenu (Vir: Rudnik Laško, Poročilo o raziskovalnih jarkih v Govcah, Arhiv Celje, SIG.: 103, leto 1985).

Tam, kjer so potekala rudarska dela po triasnem dolomitu, so bili izredno močni dotoki vode v jamo (npr. polje Govce). Dotok vode iz dolomita v tem polju je znašal okoli 2 m³/minuto in je še vedno preko leta stalen. Ker je vodni vir okoli 200-300 m pod površjem, je zavarovan pred

površinskim onesnaženjem. Zato je bilo odločeno, da se ta vodni vir zajame za oskrbo z vodo v občini Laško. Analiza vzorca vode iz izvira v polju Govce, jame Laško v letu 1990 je pokazala, da vsebnost kemičnih substanc ustreza vodi za pitje ali vodi za izdelavo živil (Strgar, 2003, str. 145).

Leta 1992 so zaradi varnostnih razlogov še preostale ruševine (predvsem ruševine cerkve) zravnali z zemljo. Tako, da danes ni več vidnih nobenih ostankov vasi. Travniki okoli vasi so bili po propadu vasi opuščeni in jih je prerasel gozd, nekdanja polja danes predstavljajo travniki (Hren, 2009, str. 20). Zemljo so dali v najem okoliškim prebivalcem za posaditev poljščin (Hostnik, 1992).

Leta 1992 so proizvodnjo v Rudniku Laško zaradi sprememb v energetske politiki, ki so posledica velikih družbenih sprememb v zadnjih letih in nerentabilnosti eksploatacije, ustavili (Barič, 2006, str. 40).

V letih 1965 in 1970, ko se je vas Govce pogrezala, so lovci LD Rečica začeli graditi lovsko kočjo na robu vasi. Slovesno so jo odprli 9. 6. 1985. Leta 1987 so v spomin na vas Govce na koči odkrili ploščo z napisom: »Streljaj proti zahodu je stala partizanska vas Govce ...« (Mavri, 2011, str. 292-294).

Slika 40: Prostor, kjer je nekoč stala vas Govce. (Lasten vir.- fotografirano 2. 10. 2020)

6.1. Prebivalci pred odkupom vasi

Zanimalo me je, kakšen je bil odnos Rudnika in rudarjev do Govčanov pred odkupom vasi. V resnici je bilo tako, pravi F. Napret: *»Bili so hudi problemi. Veš, to je bil na papirju pogodben odnos, kar pa ni blo res. To je bil en takšen prisiljen odkup. Takrat se ni, kot danes, se ni smelo reči: »Js pa ne bom dal zemlje.« Ti morš dat, takšen je režim, fertik, ni kej.»* Kmetje se niso upirali, ker so vedeli, da se ne smejo, da je ta bitka izgubljena.

Prebivalci so imeli približno leto dni časa, da se odselijo. S seboj so lahko vzeli vse, kar je bilo premičnega, ker se zemlja ni naenkrat pogreznila. Kar je bilo uporabnega materiala od objektov, je Rudnik prodal (ostrešja, les). *»Premičnine - sode, preše, drobne strojčke, ki so jih imeli, pa hišni inventar, to so lahko pobrali, vzeli s seboj vsi.»* (Napret F.)

Nekatera stavbišča so preselili. *»Ja, en kozouc, strašn lep, vlek je bil preseljen na jurkloštrsko območje. Kozolec iz domačije Žohar je bil preseljen v Debro. Polovica kozolca, ki je bil pri nas doma, je v Prahah, druga polovica pa se je porabila za drva.»* (Napret F.)

Zanimalo me je, če je bila odškodnina za izgubljeno premoženje, da bi si lahko kupili enakovredno domovanje. *»Dobil so nekaj, nikoli pa tolk, kokr bi v današnjih pogojih bilo to ocenjeno. Nekaj so dobili, oni so bili navajeni zemle, kmetij in tega se ni dalo kupt kr tako na hitro. Niso bili pa v stanju, da bi recimo iz Govc šli v Ptuj ali pa v Kočevje. Takih razdalj niso bili v stanju sprejet. Tele okrog pa se to ni dalo kupt,«* se spominja Napret.

Lastnika domačije Napret - Jože (letnik 1897) in Jera (letnik 1905) Napret sta kupila hišo na Ogečah. Žohar Matija (letnik približno 1898, 1899) se je s svojo družino preselil v Spodnjo Rečico, v Govše njive. Petek Anton, zadnji lastnik domačije Petkovich ali Jesihovich se je preselil v Šmarjeto, pod Kojzico. Kurnik Blaž ni imel otrok. Domačijo Kurnikovich je podarila žena Blaža Kurnika, lastnika te kmetije, svojemu nečaku Stanku Žoharju in ta je potem prevzel kmetijo. Stanko je gospodaril par let pri Kurnikovich, ob likvidaciji kmetije pa se je preselil na Frankolovo.

Ljudje so ob izseljevanju zelo trpeli. Veliko dela in znoja so vložili v dom, ki ga je bilo treba kar naenkrat pustiti in oditi - za vedno. Doživljali so nepredstavljive travme in še dolgo po začetku odkopavanja hodili objokovat svoje kmetije, najprej tedensko, potem mesečno, kasneje manj pogosto. Če so bili zdravi, so šli pogledat vasico oziroma, kar je od nje ostalo. No, skozi leta jih je povezovala sodobna magdalenska nedelja, ko so prišli skupaj in si *»izmenjali svoje misli. ...Težko smo najdl novo bivališče od tam. To so bile velike kmetije po 30 ha ali več. Mi mlajši smo bili vsi izučeni ali v službi, starejši pa so bili navajeni na delo na kmetiji. Vsak se je znašel po svoje ...«* (Napret L.)

Vaščani so po odhodu vasi še dolgo razmišljali o vasi. Že deset let pred likvidacijo je bilo, če so sedeli zvečer na peči, možno čutiti tresenje peči, ko so rudarji streljali v jaških, da bi jih lahko odkopali naprej. (Po pripovedovanju Napret L.)

Ljudmila Napret se spominja ohranjanja stikov z ostalimi prebivalci /... *Imeli smo še srečanja pri kapeli za Magdalensko nedeljo, da smo se še malo srečali, ker smo bili vsak na svojem koncu...*/ (Napret L.)

Slika 41: Zasilni oltar, ko je bila cerkev že skoraj čisto izpraznjena. (Vir: Zavod za kulturno dediščino Celje)

Slika 42: Razdiranje gospodarskega objekta leta 1963. (Vir: Franc Napret - osebni arhiv)

Slika 43: Območje, kjer je nekoč stala vas Govce, leta 2000. (Vir: Muzej Laško)

7 OHRANJANJE SPOMINA NA VAS GOVCE

Pred približno 20 leti so del Prah preimenovali v Govce. (Po pripovedovanju Napret F.)

Gospod Napret je povedal, da so se mlajši prebivalci, posebno on, trudili za obeležje, kjer je stala vas, a jim ni uspelo. »...*Velikokrat sem vodil ljudi v Govce in jim kazal, kaj je kje stalo. Dokler nekdo ne dobi plačan, ni iz tega nič...*« (Po pripovedovanju Napret F.)

Zemlja v Govcah je v sedanjosti last Sklada kmetijskih zemljišč, Stanko Nemeč z družino pa kosi oz. ima v najemu 10 ha Govc. To je zelo majhen delež v primerjavi z Govcami nekoč. Ogromno Govc je zaraščenih. (Po pripovedovanju Nemeč S.)

V Govcah trenutno ni možno pridobiti gradbenega dovoljenja. V najemni pogodbi je napisano, da se lahko postavi na območju Govc samo lesena staja za živino – brez betona, samo les. Delo s traktorjem je na tem območju dovoljeno. Teren se še vedno poseda, vendar čedalje manj. (Po pripovedovanju Nemeč S.)

Leta 1991 je vas Govce dokončno izginila, saj so področje vasi zravnali z buldožerjem in odstranili preostale ostanke zidov hiš. Zemljo so dali v najem okoliškemu prebivalcu za zasaditev poljščin (Hostnik, 1992). Središčnega dela vasi tako že dolgo ni, a ob poti iz Sedraža do Govc obstajajo štiri hiše s hišno številko Govce od 1 do 4.

Posamezniki, ki so otroštvo preživeli v Govcah, se danes trudijo, da bi z različnimi aktivnostmi in dogodki ohranili spomin na izginulo vas.

Razvili so različne projekte na športnem in kulturnem področju:

7.1 Rekreativne možnosti

a) Še danes je področje Govc turistično obiskano. Ob nedeljah in praznikih prihajajo pohodniki, ki se povzpnejo na Govško brdo 811 m, kjer je planinski žig, ob lepem vremenu pa krasen razgled (Hostnik, 1992). Dve uri zmerne hoje potrebujete, če izberete za izhodišče Lovsko koč v Govcah, tri ure od izhodišča v Sedražu. Kdor se odloči za celodnevni pohod, bo izbral planinsko pot proti Šmohorju, Mrzlici, Kalu ali po označeni krožni pešpoti. Zdaj hodijo pohodniki mimo vasi, ki je več ni, na Govški Brd in še naprej na Babe in Kal (Moljk, 2010, str. 17).

Iz Govc se lahko sprehodite do najmanjše prostostoječe kapelice v Sloveniji na pobočju Govškega brda.

- b) Področje Govc je zelo primerno tudi za orientacijski tek v povezavi z reševanjem nalog orientacije in merjenjem časa prehojene poti.
- c) Teren omogoča tudi kolesarjenje od Sedraža pod vznožjem Govškega brda do Zavrata, proti Rečici in Laškemu ter nazaj čez Šmihel in Kuretno do Govc.
- d) Alpinistom lahko poveča adrenalin plezanje v steni zapuščenega kamnoloma v bližini lovske koče v Govcah.
- e) Pozimi lahko na območju nekdanje vasi tečete na smučeh.

Sredi gozdne tišine, vzhodno od nekdanje vasi, stoji koča Lovske družine Rečica pri Laškem, ki jo ima v oskrbi nekdanji vaščan Govc, g. Franc Napret, ki je vedno pripravljen pripovedovati zanimivosti iz življenja nekdanjih Govčanov (Padež, b. d., str. 4). Z grenkobo pripomni, da je ostalo samo nekaj fotografij od skoraj tisoč let stare vasi, ki je vzdržala mnoge preizkušnje, »le sle po energiji ne«.

Organiziran pohod Društva borcev za vrednote NOB preko Kojzice in Sedraža se vsako leto v juniju zaključi pri lovski koči, kjer se spomnijo ustanovitve Pokrajinskega odbora OF za Štajersko na Kojzici ter Okrajnega odbora OF Celje v Govcah (Mavri, 2011, str. 292-294).

7.2 Rekreativno izobraževalne možnosti

2.2.1 Projekt Govce – šola v naravi

Na POŠ Sedraž so v šolskem letu 2003/04 izvajali projekt Govce – šola v naravi, v katerem so sodelovali učenci, delavci šole, krajanje Sedraža in nekdanji vaščani Govc. Rezultat dela sta razstava na POŠ Sedraž in knjižica Govce – skriti zaklad (2005). Po Govcah in okolici je urejena tudi krožna geološka učna pot, ki jo je zasnoval geolog Tomaž Majcen, tudi avtor vodnika Geološka učna pot na Govce. Učna pot je dolga okrog 10 km. Iz Laškega se vzpne proti Šmihelu in se na Govcah strmo spusti proti dolini Rečice, od koder se vrne v Laško. Ogled poti skoraj ni mogoč brez vodnika, saj z izjemo table pri železniški postaji Laško, ki opozarja na njen začetek, preostalih 15 postaj na poti ni označenih (Kladnik, 2007, str. 100). Glavne zanimivosti na poti so Liša jašek, »vas« Govce, vhod v jamo premogovnika in Zdravilišče Laško (Kladnik, 2007, str. 102).

2.2.2 Geološka učna pot na Govce

Geološka učna pot na Govce je nastala v času nastajanja Slovenske geološke transverzale in ob odkrivanju novih pristopov h geološkim znamenitostim. Kot ena prvih manjših, zaključenih učnih poti, ki se je posvečala prikazu in predstavitvi geoloških posebnosti nekega zaključenega geografskega območja, je vzbudila veliko zanimanje geološke strokovne in ljubiteljske javnosti.

Natisnjen je bil vodnik z natančnim opisom poti. Po njej je bilo organizirano popeljanih veliko število osnovnošolske in srednješolske mladine. Geološki navdušenci so jo oblegali v večjih in manjših skupinah ali individualno. Bila je vključena v redni program delavnic enega izmed vsakoletnih taborov za Zoisove štipendiste.

Izhodiščna točka geološko obarvanega pohoda na Govce je na železniški postaji v Laškem. Pot je speljana skozi čudovito pokrajino po cesti in gozdnih poteh preko Kuretnega do Govc in nato po dolini Rečice nazaj v Laško. Prav govškemu peščenjaku in njegovemu fosilnemu bogastvu je posvečena osrednja točka Geološke učne poti na Govce. Obiskovalci tu spoznajo tudi usodo vasice, ki se je zaradi nesmotrnega rudarjenja pred petdesetimi leti pogreznila in izginila z zemeljskega površja (Majcen, 2011, str. 1; Padež, b. d., str. 1).

Prva leta po nastanku učne poti so se iz Laškega proti vasici, ki je ni več, odpravljali tudi brezbrizni lovci na fosile. V zadnjih letih s strokovnim vodenjem po Geološki učni poti na Govce poskušamo predvsem mlajše obiskovalce vzgajati v duhu pomena ohranjanja naravne dediščine. STIK, Center za šport, turizem, informiranje in kulturo Laško, ki je prevzel skrb za Geološko učno pot na Govce, tradicionalno vsako leto prvo soboto v mesecu septembru organizira strokovno voden pohod. Obiskovalci na nekajurnem sprehodu spoznajo geološko zgradbo okolice Laškega, nabirajo fosile in se podučijo o pomenu varovanja narave, katere pomemben del je tudi geološka dediščina (Majcen, 2011, str. 2; Padež, b. d., str. 2-3).

Tri opazovalne točke so posvečene zgodovini rudarjenja v okolici Laškega. Negativne posledice nepremišljenega izkoriščanja rudnega bogastva so prikazane na primeru vasi Govce. Zaradi prekomernega odkopavanja premoga po letu 1950, se je vas porušila, prebivalci pa so se morali odseliti. Zadnja točka učne poti na Govce pa obravnava izvire termalne vode skoraj v samem središču mesta.

Teren je večinoma položen, zato je pot primerna tudi za učence nižjih razredov osnovnih šol. V celoti je pot mogoče prehoditi v petih urah. Lahko pa jo razdelimo na več krajših odsekov, saj je do lovske kočice na Govcah, ki je na približno polovici poti, možen dostop iz različnih smeri. Potrebe lahko tako prilagodimo zahtevnostni stopnji učnih programov in starostni sestavi učencev.

Zelo natančni opisi opazovalnih točk so podani v tiskanem vodniku Geološka učna pot na Govce, kateremu je dodan tudi zemljevid obravnavanega območja v merilu 1: 25.000 (Majcen, b. d., str. 1).

Slika 44: Tabla za Geološko učno pot na Govce. (Vir: Muzej Laško)

7.3 Aktivnosti in projekti na kulturnem področju

7.3.1 Kulturni dogodki v spomin na vas Govce

7.3.1.1 Galerija Strojnica

Galerija Strojnica je umeščena v nekdanji prostor rudarske strojnice, zasidrane v pobočje Govškega brda, vzhodno od nekdanje vasi. Nenavadno vkopano arhitekturo tvori mogočna obokana ladja in lijakasta odprtina, skozi katero prehaja sončna svetloba. Kjer so nekoč brneli stroji, ki so po Liša jašku v podzemlje laškega premogovnika spuščali rudarje in premog s površja Govc, na plano pa dvigovali jalovino, se je do danes ohranilo le golo ostenje. Hrapave površine so obrastli lišaji in plesni, voda, ki pronica skozi od vsepovsod, pa gladi razpoke in ustvarja drobne kapnike, samosvoje umetniške tvorbe. Nekdanjo, izjemno funkcionalno in premišljeno industrijsko gradnjo je čas spremenil v veličasten ambient, ki obiskovalca povsem prevzame (Obrovnik idr., 2018, str. 24).

V okviru vseslovenskega projekta Virtual Mine s sodelovanjem prof. Marije Jenko iz Naravoslovne tehniške fakultete Univerze v Ljubljani je nastal zanimiv pogled iz povsem druge perspektive, ko so medse povabili še likovno skupino ph1 15, študente tekstilij in oblačil: Maruša Kranjc, Katja Grčman, Ana Jazbec, Nika Batista in Vasja Bril so na svoj mladosten način ustvarili okamenjena rudarska oblačila (hlače, srajce, namočene v beton), ki nemo prikazujejo zastrti čas. Razstavo so poimenovali Odstiranje (Obrovnik idr., 2018, str. 24). Pri pripravi razstave je sodeloval tudi Tomaž Majcen, strokovni sodelavec v Muzeju Laško, s tem dogodkom pa so v Govcah tudi počastili praznik sv. Barbare, zavetnice rudarjev.

Na dnevih evropske kulturne dediščine je bil predstavljen projekt Odstre Govce, s katerim strehe govških hiš, ki jih je pogoltnila zemlja, črna od premoga, v prenesenem pomenu poosebljajo klobuki. Pogled nanje se odstre šele, ko pogledamo skozi odprtine v zastorju in

zagledamo skupino klobukov, ujetih na nitkah med nebom in zemljo – v poklon vsemu, kar je zaradi prekomernega izkoriščanja naravnih virov moralo oditi.

Projekt so zasnovale študentke oblikovanja tekstilij in oblačil: Maša Brna, Eva Jež, Albinca Podkrižnik, Kristi Komel, Neža Knific, Neža Cigale in Sara Feri, pod mentorstvom prof. Marije Jenko. Sodelovale so z mag. Matejo Golež, geologinjo in konservatorko z Zavoda za gradbeništvo Slovenije. Otvoritev razstave je bila 25. 9. 2018 v Mitnici pred Naravoslovno tehniško fakulteto v Ljubljani (OdSTRTE Govce, pridobljeno 18. 1. 2022).

Namen vseslovenskega projekta Virtual Mine je ohranjanje industrijske arhitekturne dediščine. To zvrst dediščine skušajo približati čim širšemu krogu ljudi, zlasti mlajšim generacijam.

Za poletje 2018 je Mateja Golež z Zavoda za gradbeništvo Slovenije v sodelovanju s študenti oddelka za grafiko in oblikovanje UL napovedala maketo starih Govc, ki jo bodo uporabili v projektu 3D vizualizacije. Tako bo mogoče v vasico, ki je daleč naokrog slovela po slogi med ljudmi, ponovno vstopiti z virtualnimi očali, ne da bi jo bilo treba ponovno pozidati.

V Galeriji Strojnica je bilo 13. 4. 2018 odprtje razstave Sence, avtorice Milojke Drobne, likovne pedagoginje. Umetnica izdeluje predmete iz gline. Pogosto se zdi, da so njeni razstavljeni kipi arheološke izkopanine neenakomernih površin in različnih barvnih odtenkov, kar prispeva k občutku arheološkega najdišča. Z lastno voljo na material prenaša svoje misli in vizijo, ki jo ima o tem materialu in o njegovi končni formi (Obrovnik idr., 2018).

Slika 45: Delavnica izdelave opek, Delavnica sitotiska majic in Pravljični svet - del Echo festivala pred strojnico. (Vir: Muzej Laško)

Slika 46: Nastop Rudarske godbe Hrastnik na Echo festivalu. (Vir: Muzej Laško)

Slika 47: Snemanje videoposnetka Jureta Torija v Strojnici in njegov koncert pred strojnico. (Vir: Muzej Laško)

Slika 48: Koncert MoPZ Sedraž v Strojnici in razstava Milojke Drobne. (Vir: Muzej Laško)

Slika 49: Odprtje razstave Sence in odprtje razstave Ph. (Vir: Muzej Laško)

7.3.1.2 Magdalenska nedelja

Na »Magdalensko nedeljo«, zadnjo nedeljo v mesecu juliju se po opravljeni maši pri bližnji kapelici, pred lovske kočice zberejo obiskovalci in razseljeni vaščani Govc na obujanje spominov (Mavri, 2011, str. 292-294). »Tega srečanja sva se udeležili tudi z mamo in posneli nekaj fotografij.«

Včasih so bila taka srečanja vsako leto na nedeljo sv. Magdalene, zaščitnice porušene cerkve. Po tridesetih letih se je slovesnosti udeležilo blizu tisoč ljudi. Blagoslavljanje kapele nedaleč od lovske kočice in maša sredi tišine gozda je bilo izjemno doživetje. Posebno lepo je zvenela violina Petra Napreta ob spremljavi sintetizatorja Mateje Grešak. Tudi Peter je Bergomaž. Med navzočimi je bila tudi Ana Sušič, rojena Žohar, najstarejša še živeča Govčanka (Moljk, Govce-Zasavska Troja, b.d., str. 22).

Mlajši vaščani nekdanje vasice so se trudili za obnovo praznovanja magdalenske nedelje. Najprej so želeli to izvesti na lokaciji, kjer je stala cerkev, a tam ni nobenega znamenja, da je tam kdaj karkoli bilo, zato so se odločili, da to uredijo pri kapeli blizu lovske kočice. »Šel sem k sedaj pokojnemu župniku Medvedu in ga prosil, da bi imeli mašo pri kapeli. Rekel mi je, da ne bere maše, če ni več kot 10 ljudi. Rekel sem, da jih bo vsaj 10-krat deset, prej več. Je pa reku: "če bo pa tko, bomo pa napravil". Napravil sem objavo, to je bilo leta '92, ko smo začeli. Vprašal so me, kam bom dal tolik ljudi, ker gre iz Rečice procesija, ena s Kuretnga, ena z Breznga, tako, da jih je bilo več kot 500.« Vsako leto se je dogajalo nekaj novega, zanimivega. Dvakrat je imel mašo župnik Dori. »Dvakrat je bila plehgodba. Enkrat je imel vojaški župnik Jakopič mašo, cerkveni zbor je tudi že pel ob kapelici.« Ker je g. Napreta po približno 10-15 letih vodenja izdal zdravje, je bil prisiljen končati z organizacijo. Kljub temu je magdalenska nedelja postala vsakoletna tradicija, na kateri se zbere okrog 100 ljudi. (Po pripovedovanju Napret F.)

7.3.1.3 Salamijada v Govcah

Pri lovske kočice v Govcah je Društvo Govce na prvo soboto v aprilu 2021 izvedlo že deveto salamijado pod vodstvom komisije, ki ji je predsedoval Vinko Križnik, strokovnjak na tem področju. Med 24 ocenjenimi salamami je bil najboljši po izboru strokovne komisije Jože Dernovšek iz Strmce, najboljši po izboru razstavljalcev pa Erno Zore s Slatnega (Moljk, Salamijada v Govcah, pridobljeno: 22. 1. 2022).

7.4 Načrti in cilji za oživljanje spomina na vas Govce

Območje Govc je danes namenjeno intenzivni živinorejski proizvodnji, pridelavi krmnih rastlin, pašno - košnemu sistemu in ribištvu. Po potrebi bi se na posameznih območjih izvršila obnova gozda ter pogozditve. Mišljena je bila tudi ureditev lovsko rekreativnega centra z ogrado za damjake, ribnik z ribami in hišo kot nekakšnim zbirnim centrom in v njej rudarski muzej s predstavitvijo zgodovine tega območja (Hostnik, 1992).

Razmišljali so, da bi to območje ponudili kot možnost za izvajanje šole v naravi, tudi kot možen Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

Vasi Govce ne moremo vrniti, lahko pa nam služi kot učilnica v naravi, kot kraj za rekreacijo, sprostitvev, meditacijo, sprehod v dvoje ali samo obujanje spominov (Barič, 2006, str. 60 - 62). Eden od ciljev je predstaviti vas v pisni obliki čim širši populaciji, da bi jo iztrgali pozabi. To bi bila tudi priložnost opozoriti, kako nepremišljeni posegi v naravo povzročijo »težave« ljudem. Potrebno bi bilo raziskati in premisliti o možnostih razvoja turizma tega območja danes in v prihodnosti (Kovačič in Privšek, 1998, str. 3).

Ribiška družina Laško ima v najemu dva gojitvena ribnika za krape. Možnosti je dovolj, izvedba načrtov pa odvisna od denarja, dobre volje in iznajdljivosti.

Andreju Mavriju, pobudniku ustanovitve Rudarskega etnološkega društva Brezno- Huda jama, prav tako ne manjka idej, s čim napolniti »podzemlje« Govc. Mavrijevi načrti segajo vse do Heinekena, novega lastnika laških pivovarjev. V laškem rudniku so namreč bogata zajetja pitne vode.

8 ZAKLJUČEK

Vas Govce je ležala v Krajevni skupnosti Sedraž, 8 km zahodno od Laškega in približno 2 km nad Sedražem na planoti pod Govškim brdom, a se je v 70-ih letih 20. stoletja zaradi rudarjenja pogreznila pod zemeljsko površino. V geološki sestavi kamnin so odkrili govški peščenjak, ki vsebuje veliko rastlinskih ostankov, fosile z odtisi školjk, ogrodja rakcev, zobe morskega psa in druge ostanke iz časov, ko je to območje prekrivalo panonsko morje.

Na usodo vasi je najbolj vplival rjavi premog, katerega kalorična vrednost je bila najvišja v primerjavi s premogom drugih delov zasavskega premogovnega bazena. Želja po čim večjem zaslužku je prevladala skrb za varnost prebivalcev vasi Govce.

Edinstven primer rastlinske združbe, ki ga težko najdemo drugje, je značilen primer zaraščanja gozda. Prej obdelane in poseljene površine je prerasel adventivni gozd, ki nam sporoča pomen kmetovanja za vzdrževanje kulturne krajine in nevarnosti zaraščanja površin. Posebno zanimiva sta vodna habitata v Govcah – ribnik (mlaka) in potok.

Vas Govce se prvič omenja leta 1265, ko so na tem območju zidali cerkve zidarji iz Bergama v Italiji. Vemo za enega, ki je ostal in si ustvaril družino (rodbina Bergomaž). V pisnih virih se kraj Goltz omenja leta 1529, ki se je skozi čas preoblikovalo v Golce in bilo v uporabi do druge svetovne vojne. Vaščani so bili prijazni in složni ljudje, ki so se uspešno branili pred turškimi vpadi, plačevali davščine svojim fevdnim gospodom, obdelovali zemljo in uspešno krmarili svoja življenja vse do sredine 20. stoletja, ko se je vas začela pogrezati zaradi izkoriščanja zaloga premoga. Za vasjo na površini zemlje ni ostalo nobenih sledi.

Po napadu turške vojske 14. oktobra 1529 so prvotno cerkev obnovili in se v pisnih virih prvič omenja kot cerkev svete Marije Magdalene leta 1545. V letih 1646 in 1647 je v Govcah in drugih vaseh laškega okoliša razsajala epidemija kuge. Zaradi pomanjkanja delovne sile je žito ostalo na poljih nepožeto.

Cerkveno območje je do leta 1751 pripadalo oglejskim patriarhom, do 1787 goriški nadškofiji in poslej lavantinski škofiji. Iz te prafare so nastale vse današnje župnije v laški dekaniji. Naslednje leto je bila pri sv. Jederti ustanovljena fara, ki je vključevala tudi Govce in cerkev sv. Magdalene je postala podružnična cerkev sv. Jederti.

V vasi je bilo sedem kmetij – štiri v središču vasi ob cerkvi, tri na obrobju. Kmetije so obsegale od 15 ha do 60 ha površin. Tu so živele rodbine Govšek, Kurnik, Jesih, Bergomaž, Pirc, Šešak in Zakotnik. Imeli so številčne družine, saj je bilo za delo na zemlji potrebnih veliko pridnih rok.

Po revoluciji leta 1848/1849 je prišlo do nove upravne in politične ureditve države z občino kot najmanjšo upravno enoto. Vas Govce je spadala k vasi Trnov Hrib v občini Sveti Krištof.

Prebivalci Govce so se preživljali s kmetijstvom. Vas je bila samooskrbna. Vinogradi z žlahtnimi sortami vinske trte so uspevali do konca 19. stoletja, ko jih je napadla trtna uš. Na

mestu, kjer so rasli vinogradi so posadili sadno drevje (največ jabolane in hruške). Če jim je prej zaslužek prinašalo vino, so sadni sok stiskali v jabolčnik in hruškovec ali so sadje sušili. Na poljih so poleg pšenice pridelovali tudi rž, ajdo in lan. Pašnike je popasla drobnica. Travnike so kosili za hrano govedu. Kot dopolnilni vir dohodka so žgali apno, kuhali žganje, gospodinje so predle volno. Skrbno so varovali gozd, ker jim je pomenil varno naložbo. V vasi so posamezniki opravljali tudi različna rokodelska dela. Skupaj so znali narediti vse.

V času gospodarske krize na prehodu v 20. stoletje so kmečke zadruga vabile posestnike, da se včlanijo pri svojih zaupnikih. Med njimi je bil tudi posestnik Blaž Kurnik, pri katerem je bil leta 1929 tabor Krekove mladine. Vaščani so se izkazali kot dobri gostitelji in dobili organizacijo sestankov sekcij in odborov krščanskih socialistov. 1. avgusta 1937 so gostili delavski tabor z mašo in kulturnim programom. V Kurnikovi zidnici je bil 7. julija 1941 ilegalni sestanek, na katerem je bil ustanovljen OF za celjski okraj. V Govcah in bližnjih Prahah je bilo več sestankov za vzpostavitev odporniškega gibanja.

Med vojno je bila v Govcah stalna kurirska javka, točka na poti kurirjev in partizanskih enot Revirjev in Savinjske doline na Kozjansko, kjer so naklonjeni domačini vedno poskrbeli za prehrano.

Nemci so skušali uničiti močno osvobodilno gibanje v Rečiški dolini, zato so 23. novembra 1944 zasedli Kuretno, Govce, Brezno, Kal, Mrzlico, Šmohor in Malič. Gospodarska komisija OF si je na Marinkovem posestvu uredila bunker za bivanje terenskih aktivistov, a so bili izdani in se je ob nemškem požigu gospodarskega poslopja rešil samo eden. Avgusta 1944 sta Matija

Petek in njegov vnuk Martin delala na njivi, ko so nemška letala bombardirala vas Govce in Martina hudo ranila, da je kasneje umrl, dedek je bil na mestu mrtev. Na predbožični večer so Nemci požgali poslopje Kurnikovih, ki ni bilo kasneje nikoli obnovljeno.

Začetki odkopavanja premoga na območju KS Sedraž pod različnimi lastniki rudnikov segajo v leto 1780. Načrtno izkopavanje premoga se je začelo leta 1820, ko so si lastniki parcel okrog vasi pridobili odkopne pravice. Največji razvoj rudarstva v naših krajih sega v 60. leta 19. stoletja. Veliki odjemalec premoga je bila Železarna Štore, ki je financirala izgradnjo železniškega tira Brezno-Rimske Toplice in omogočila transport premoga. Proti koncu 19. stoletja, 1889 je premogovnik prevzela Trboveljska premogokopna družba, ki je premog iz Govc in Breznega preusmerila v Rečico pri Laškem. Zaradi intenzivnejšega rudarjenja so se na delu vasi tla začela posedati in leta 1863 se je morala izseliti družina Zakotnik. Družina Šešak se je izselila leta 1915, leta 1931 pa še družina Pirc.

Leta 1928 je 607 zaposlenih v rudniku izkopalo 101.200 ton premoga. Kasneje se je zaradi gospodarske krize količina nakopanega premoga zmanjšala na 43.950 ton. Med vojno leta 1944 je okupacijska vojska rudnik zaprla in opremo odpeljala. Ponovno je začel obratovati novembra 1945. Leta 1949 so odprli Govce polje in tri leta kasneje še Jedrt polje, s čimer so povečali obseg proizvodnje za 80 ton dnevno. Leta 1954 so pri prodiranju Glavnega rova za Govce poljem prodrli do vodonosnega dolomita, kar je v rovu povzročilo poplavo, zato so ob jašku Barbara zgradili črpališče. V območju polja Jožefa so oba rova povezali leta 1962 z

novim jaškom Jožefa, ki je zamenjal dotedanji jašek Barbara. Že leta 1948 so iz obzora Barbara navzgor prebili zračni jašek Brezno. Medtem so izkopavali sloje Liša, Jožefa in Jedert, kar je prizadelo neustrezno varovano vas Govce.

Upravljalca Rudnik Laško se je zaradi ocenjene zaloge 60.000 ton premoga odločil odkopati varnostni steber Govce, kar je pomenilo posedanje vasi na površini in odkup vasi Govce. Na javni dražbi so za vas plačali 35 mio tedanjih dinarjev in odškodnine izplačali v letih 1963 in 1964. Rudniku je uspelo izkopati samo tretjino predvidenih zalog premoga. Vas pa je bila žrtvovana.

Osrednji del vasi Govce so predstavljale štiri različno velike kmetije: Kurnik s 60 ha površin, Napret, Žohar in Petek s 15 ha površin. Sorazmerno temu so bili eni bolj bogati, drugi revnejši, vendar bogati revnejših niso poniževali. Če je bila letina bogata, so viške pridelkov razdelili pomoči potrebnim. Pri delu so si pomagali, se tudi med seboj poročali in ustvarjali številčne družine, saj je bilo za delo potrebnih veliko pridnih rok.

Ob nedeljskih popoldnevih so se menjaje družili enkrat pri enem, drugič pri drugem gospodarju. Gospodinje so na mizo postavile dišeč kruh, gospodar pa jabolčnik, da so lažje načrtovali dejavnosti, ki so zahtevale medsebojno pomoč in sodelovanje. Vloge v tej razširjeni družini, ki so jo poleg družinskih članov dopolnjevali še hlapci in dekleta, so bile jasno določene. Hlapci so poskrbeli za živino, dekleta za delo na njivah, gospodinja je načrtovala delo v kuhinji, skrbela za mlajše otroke. Gospodar pa je z jasno vizijo in širšim vpogledom odločal o ekonomskih rešitvah kmetije. Tudi otroci so že pred vstopom v šolo pomagali pri delu najprej v kuhinji, nato v hlevu pri živini, pasli so ovce in hodili v šolo.

Dejavnosti čez dan so bile natančno strukturirane in časa za otroško igro je bilo med tednom malo. Odrasli so bili otrokom moralne avtoritete, v katere otroci niso dvomili, ampak jih ubogali. Čez poletje, ko je bil daljši dan in so naporno delali, so jedli pet obrokov hrane: zajtrk, dopoldansko malico, kosilo, popoldansko malico in večerjo. Pozimi, ko je dan krajši in so opravljali fizično manj naporna dela v hlevu, domači delavnici in hiši, so dobili na mizo štiri obroke hrane. Jedli so to, kar so vzredili in pridelali. Preproste domače hrane (kislo zelje, repa, fižol in na različne načine pripravljen krompir), ki je bila dnevno na jedilniku ni nihče kritiziral, tudi vse je bilo treba spoštljivo pojesti.

Govčani so bili zelo verni in so redno obiskovali bogoslužje. V cerkvi sv. Magdalene so imeli maše, obhajila, poroke in druge obrede. To je bila priložnost, ko so se ljudje družili, saj je nedelja veljala za dan počitka. Zato se zdi povsem naravno, da se zbirajo tudi po razselitvi na Magdalensko nedeljo in obujajo spomine.

Posamezniki se še vedno trudijo, da bi z različnimi aktivnostmi in dogodki ohranili spomin na vas Govce, še posebej Franc Napret. Obstajajo številne rekreacijske možnosti (pohodništvo, orientacijski tek, kolesarstvo, plezanje, tek na smučeh. Med rekreacijsko izobraževalne možnosti bi lahko uvrstili organizacijo šole v naravi za učence osnovnih šol in geološko učno pot od Laškega preko Kuretnega do Govc in po dolini Rečice nazaj v Laško v izvedbi Muzeja Laško.

Kulturne dogodke v spomin na vas Govce prireja galerija Strojnica. Sem sodijo tudi srečanja lokalnega prebivalstva in nekdanjih vaščanov na Magdalensko nedeljo ob koncu julija. Društvo Govce prireja pri Lovski koči v Govcah ocenjevanje salam na salamijadi.

Potrebno bi bilo razmisliti o možnostih razvoja turizma danes in v prihodnosti.

9 LITERATURA

- Adamič Orožen, M. (1995). Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana: DZS.
- Barič, J. (2006). *Govce: skriti zaklad*. Rimske Toplice: Osnovna šola Antona Aškerca. Sedraž: Pagat.
- Curk, J. (1967). Topografsko gradivo. 9, Sakralni spomeniki na območju občine Laško. Celje: Zavod za spomeniško varstvo.
- Grabnar, M. in Rajšp, V. (1999). Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787: *Opisi*. 5. zvezek. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, Založba ZRC.
- Hostnik, B. (1992). *Vas Govce: Spomeniškovarstvena ocena in fotodokumentacija*. Celje: Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine.
- Hren, A. (2009). Zgodovina premogovnikov rjavega premoga (Laško, Hrastnik, Trbovlje) in lignita (Velenje) ter njihov vpliv na okolje. Seminarska naloga. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino. Univerza v Ljubljani.
- Hribar, D. (1965). Celjski tednik št. 8. Celje: Celjski tisk. Celje: Celjski tisk.
- Hribar, D. (1965). Celjski tednik št. 47. Celje: Celjski tisk. Celje: Celjski tisk.
- Hribar, D. (1966). Celjski tednik št. 10. Celje: Zavod za informativno službo Celje. Celje: Celjski tisk.
- Hribar, D. (1966). Celjski tednik št. 25. Celje: Zavod za informativno službo Celje. Celje: Celjski tisk.
- Kladnik, D. (2007). Slovenija IV: ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva. Ljubljana: Založba ZRC.
- K. A. - Rudi. Spomini na Šlandrovo brigado. Štajerska v borbi. Zasavski vestnik. Štev. 33, str. 3, 18. avgust 1954
- Kovačič, M. in Privšek, A. (1998). Govce. Raziskovalna naloga. Šolski center Celje, Splošna in strokovna gimnazija
- Klančar, D. (2005). Po poteh ustnega izročila odkrivamo govško otroštvo: Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice, Rimske Toplice.
- Koropec, J. (1976). Časopis za zgodovino in narodopisje: *Laški zbornik*, str. 244-276. Maribor: Založba Obzorja.
- Kuret, N. (1993). Slovensko štajersko pred marčno revolucijo 1848: *Topografski podatki po odgovorih na vprašalnice nadvojvode Janeza (1818) in Georga Götha (1842) 2. del (1. snopič)*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana: Birografika Bori. Gradivo za narodopisje Slovencev 5.
- Maček, J. (2002). *Laški zbornik 2002*. Laško: Knjižnica Laško.
- Majcen, T., Jošt, S. in Štor, L. (1994). Geološka pot na Govce. Laško: Zveza kulturnih organizacij.
- Majcen, T. (1999). Kratek pregled zgodovine rudnika Laško.

- Majcen, T. b. d. Geološka učna pot na Govce.
- Majcen, T. (2011). Geološka učna pot na Govce: *Že spet ali še vedno?*
- Mavri, A. (2011). Med Kojzico in Šmohorjem. Laško: Vigred.
- Mikuž, V., Bartol, M. in Ulaga, Š. (2014). Ribje vretence iz miocenskih plasti v okolici Govc.
- Moljk, F. (2010). Praznovanje v vasi, ki je ni več. ← iz revije Zasavc, 16. 9. 2010
- Novak, V. (1970). Celjski zbornik 1969 - 1970. Celje: Svet za kulturo in znanost Skupščine občine Celje. Celje: CETIS grafično podjetje.
- Obrovnik, D., Likar, K. in Kobale, K. (2018). Govce: *Spominsko obeležje vasi*. Maribor (Govce - spominsko obeležje vasi). Dostopno 18. 1. 2022
- OdSTRTE Govce (dostopno 18. 1. 2022)
- Orožen, J. (2009). Orožnova zgodovina dekanije Laško. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Padež. b.d. Ekskurzija Govce.
- Salamijada v Govcah (dostopno: 22. 1. 2022)
- Schmutz, Carl (1822-1823). Historisch topographisches Lexicon von Steyermark. <http://www.dlib.si> ← 1. knjiga
- Special-Orts-repertorien der im Österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder – Neubearbeitung der Aufgründ der Ergebnisse der Volkerzählung vom 31. Dezember 1890. IV. Steiermark. K.K Statischen Central-commission. Dunaj, 1893.
- Special-Orts-repertorien der im Österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. IV. Steiermark. K.K Statischen Central-commission. Wien, 1883.
- Stele. (1922). Govce pri Laškem: *p.c.sv. Magdalene*.
- Strgar, I. (2003). Zadnje rudarsko-geološke raziskave in razlogi za zapiranje rudnika Laško. Ljubljana : Geološki zavod Slovenije.
- Šolska kronika Sedraž
- Tičar, L. (1954). Rimske Toplice v borbi in svobodi. Rimske Toplice: Zveza borcev.
- Vas, ki je izginila (dostopno: 18. 1. 2022)
- Vodopivec, P. (1979). Kronika : *Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 3. zvezek. Ljubljana Zgodovinsko društvo za Slovenijo. Ljubljana: tiskarna Tone Tomšič.
- Volk, D. (2018). Razstava Milojke Drobne (Muzej Laško).
- .2018. Razstava Milojke Drobne (napovednik)
- Zadnikar, M. (1982). Romanika v Sloveniji: tipologija in morfologija sakralne arhitekture. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Zupan, G. (1937). Krajevni leksikon dravske banovine. Ljubljana: Uprava krajevnega leksikona dravske banovine. Ljubljana: Tiskarna »SLOVENIJA«.

10 PRILOGE

A INTERVJU Z EVO UČAKAR

Eva Učakar, rojena leta 1950, je rada zahajala v Govce ter pomagala krasiti vas za Magdalensko nedeljo. Rada je uživala v lepota vasi in jo večkrat obiskala.

Smem vprašati za Vašo starost, datum rojstva, hišni naslov in poklic, ki ste ga opravljali pred upokojitvijo?

Sem Eva Učakar, živim v Klenovem 10. Rojena sem 17.9.1950, trenutno sem stara 71 let. Bila sem šivilja, nato pa gospodinja.

Kaj veste o posameznih družinah ali njihovih družinskih članih v Govcah?

Hodila sem v Govce, ko je bila vas še celotna. Vas se mi je zdela zelo lepa. Spomnim se Liša jaška, kjer je delal tudi moj oče. Gor smo s kravjo vprego šli po depotat premoga, ki ga je zaslužil ate. Veliko smo v Govce hodili k maši. Največja slovesnost je bila Magdalenska nedelja. Za to slavje smo imeli skoraj en teden priprav.

Kaj ste pripravljali?

Pletli smo vence – za table križevega pota okrogle, za krasitev iz stropa pa vence, dolge več deset metrov. Dolge vence smo ovili tudi okrog kamnitih stebrov in okrog vhodnih vrat. Okrasili smo tudi vse vaške kapele. Pred krasitvijo smo cerkev še generalno počistili in zdrgnili svečnike.

Iz česa ste pletli vence?

Iz žingerla, ki smo ga nabirali v gozdu. Šopke žingerla smo si pripravljale že ob nabiranju v gozdu. Pletle smo na vitice sorbota (**OPOMBA: srobot**).

Kje ste pletli vence?

V Govšekovi veži. Shranjevali smo jih pa v Govšekovo klet na tla, kjer so zaradi tal, ki so bila še vedno iz zemlje ostali sveži.

Kako ste se družili z Govčani?

Družili smo se ob pletenju, čiščenju, na slovesnosti Magdalenske nedelje in po njej. Pevci, med katerimi je bil tudi moj ate, so po maši ponavadi odšli h Kurnikom na kosilo in druženje.

Sredi Govc je stala cerkev. Ali to pomeni, da so bili Govčani zelo verni? Ali so vsi Govčani hodili ob nedeljah v cerkev?

Čisto vsi so bili verni in hodili ob nedeljah v cerkev.

Kdo od Govčanov je pel v cerkvenem pevskem zboru v Sedražu?

Ja, vem, da je pel Miha Napret.

Ali so cerkveni pevski zbor kdaj povabili v Govce?

Ja, seveda. Pevski zbor je prišel v Govce iz sv. Jedert, prav tako tudi gospod župnik.

Ali ste cerkvene praznike obeleževali v Govcah ali pri sv. Jederti? Kako so ti prazniki ali maše potekale?

Kadar je bila maša v Govcah, smo šli v Govce, drugače smo pa hodili k maši k sv. Jedert. Maša je bila v cerkvi, za Magdalensko nedeljo pa smo šli v procesiji po vasi – od kapele do kapele.

Bi lahko opisali potek Magdalenske nedelje?

V procesiji smo odšli od cerkve na pot, mimo Kurnika proti Govšekom in nazaj proti cerkvi, kjer je potekala maša, po njej pa je sledilo druženje.

Se morda spomnite zadnje Magdalenske nedelje v Govcah?

Pri zadnji Magdalenski nedelji se ni smelo iti v cerkev, ker je bila ta že razpokana zaradi posedanja tal. Zadnja Magdalenska nedelja se mi vseeno zdi bolj svečana kot ta, ki se zadnja leta dogaja ob kapelici v Govcah. Odkar ni več vasi namreč ni več procesije.

Kdaj ste hodili v Govce?

Sama sem hodila k maši, krasit cerkev, po premog, moja mama pa je kot še samsko dekle hodila veliko v Govce v tabrh (delo na kmetiji, ki ga opravlja najet delavec, ponavadi plačan s pridelki) h Kurnikom in Govšekom. Če se prav spomnim, se je dobro razumela s Petkovimi puncami. (Tavrh – Kozjanska, Tabrh - Zasavje)

Katere igre so se igrali?

Ne vem.

Ali ste se vi kdaj igrali z otroki v Govcah?

Ne, nikoli se nisem igrala z otroki.

S katerimi obrtni so se družine (kmetije) ukvarjale?

Vem, da se je Govšekov Jože ukvarjal z lesom. Nam je naredil ribežn (ribežen) za zelje.

Ali so Govčani kaj izdelkov prodali v dolino?

Nam so prodali en ribežn.

Se spomnite kakšne pesmi, ki je bila Govčanom všeč?

Ne, ne spomnim se.

Ste šli še kdaj v Govce po izginotju vasi? S katerim namenom?

Ja, velikokrat – vsaj dvakrat letno. Za obujanje spominov.

Se Vam zdi, da so bili prebivalci Govc enakopravni ostalim prebivalcem KS Sedraž - kar se tiče vključevanja v kraj ...? Zakaj?

Po mojem mnenju so bili vključeni. Tudi zaničeval jih nihče ni.

Kako bi rekli, da so Govčani sprejeli mimoidoče – so bili gostoljubni?

Lepo so jih sprejeli. Zdelo se mi je, da so bili zelo gostoljubni, sploh Kurnikov Blaž.

Se morda spomnite kakšne posebne dogodivščine v zvezi z Govcami?

Ni mi recimo bilo najbolj všeč, ko smo šli po depotat, da sem morata ahtat (paziti na) krave, ko so premog nalagali.

So Govčani kdaj rekli, da niso bili zadovoljni z odškodninami?

Kolikor jaz vem, ne.

So ljudje med pogrezanjem vasi še velikokrat obiskali svojo rojstno hišo oz. to, kar je od nje ostalo?

Ja, hodili so pa kar radi tja gor.

Kako se je v letih po vdoru vasi obujal spomin na vas? Kdo in kako se je za to trudil?

Najbolj se je za to trudil Govšekov Franček. Spomin se obuja z Magdalensko nedeljo pri kapelici.

B INTERVJU S FRANCEM NAPRETOM

Franc Napret, brat Ljudmile Napret, rojen leta 1939 v Govcah, je v Govcah živel do svojega 26. leta. Je eden zadnjih še živečih prebivalcev nekdanje vasi Govce. Delil je veliko zanimivih lastnih izkušenj z življenjem v samooskrbni vasi na kmetiji pri Govšekovih. Ker je v času, ko je Rudnik rjavega premoga Laško odkupoval kmetije v vasi, delal v finančnem sektorju tega rudnika tako, da je videl prodajo s strani vaščanov in rudnika.

Smem vprašati za Vašo starost, datum rojstva, naslov, poklic, ki ste ga opravljali pred upokojitvijo?

Moje ime je Franc Napret, 31.1.1939, po poklicu sem ekonomski, lovski in kmetijski tehnik. Opravljene imam 3 tehnične šole. Pred upokojitvijo sem bil v finančnem sektorju Rudnika Laško, v komerciali TIM-a Laško, 2 mandatni dobi sem vodil eno tovarno, delal sem na plasmanu tehnologije na vzhod – Rusija, Kitajska in kot zadnje 2 leti pa kot poznavalec razmer in starejši član kolektiva sem bil svetovalec direktorja.

Koliko let ste živeli v Govcah?

Približno 26 let.

Vas Govce, imenovana Golce, ne Govce, ampak Golce je po hribu nad vasjo, ki je bil gol, goličava je to bila, nekajkrat je pogorelo in na južnem pobočju tega hriba so se v glavnem pasle ovce. Te so podrast držale na distanci, zato je bil gol. In v kartah je mogoče najti hrib, imenovan ne govški hrib, ampak Golec. In mislim, da se je potem zaradi hriba tudi vas poimenovala v Golce. Govce je pa šele zdajle po 2. vojni z moderno izgovorjavo, ki jo danes uporabljamo. Po vseh zapisih starih ugotovimo, da so pisali Golce.

Vas se prvič omenja že okoli 1265. To je ena taka srednjegorska vasica je to bila na približno 550 metrov nadmorske višine. Tam je bilo v preteklosti 7 kmetij. Iz treh so se kar zgodaj odselili - iz ene pred prvo svetovno vojno, iz dveh pa nekoliko kasneje. Eno je odkupil sosed, druga kmetija je bila likvidirana okoli leta 1860-65, zaradi odkopavanja premoga (tam je bil dnevni kop premoga). Pri bajerju je bil dnevni kop premoga in tam je bila kmetija Zakotnik ali Petek. No, tista je bila takrat likvidirana, ena pa potem nekaj pred drugo vojno. Vsi ti prebivalci vasi so se preživljali izključno s kmetijstvom, živinorejo ... Vse, kar so rabili, so pridelali doma. Od vseh žit, do okopavin in tako naprej.

Torej nihče iz vasi ni hodil v službo?

Nobeden. Po 2. vojni je hodil eden od Petkovih, pri rudniku se je zaposlil. Vsi drugi so se pa preživljali izključno s tistim, kar je zemlja dala.

Kmetije so bile Žohar ali Bergomaž, Napret ali Govšek, Petek ali Jesih pa Kurnik. To so bile kmetije, ki so bile tudi predmet likvidacije pa odkupa rudnika zaradi rudarjenja.

No, zanimivo pa je tole, jaz sem dost (dosti) hodil po svetu pa imel stike z različnimi skupinami ljudi, zaselki in tako naprej. Take medsebojne povezave, ki je bila v tej vasi, je ne najdeš nikjer. To je bistveno. Zakaj? To je bila taka (takšna) povezanost med temi ljudmi. Nihče se ne spomne (spomni), da bi se ti ljudje kdaj med seboj sprli. In zakaj je taka trdna pa močna vez bla (bila)? Zato, ker to je narekovala potreba po medsebojni pomoči. Ker eden sam ni predstavljal nič, ker včas (včasih) ni blo (bilo) traktorja, je bila samo vprežna živina – voli pa konji, s tem so obdelovali (obdelovali). Ko je bilo pa treba (potrebno) kaj več pripeljati (pripeljati) ali pa gnoj navoziti (navoziti) na njive pa to, skoraj uspel to en sam narediti (narediti), ampak je mogu (moral) sosed pomagat (pomagati), de (da) je pridodal vprego, de (da) se je to lahko opravilo (opravilo).

Ali so se katere družine med seboj še posebej dobro razumele ali so se vse enako?

Mislím, da je to bila ena taka zelo dobra štimunga (razpoloženje, ozračje) vseh.

Katera kmetija je bila najbolj premožna?

Premožna, to je največja, je bila domačija Kurnikovih. Tist (tisto) je blo (bilo) nekje okol (okoli) 60 hektarjev. Potem je bila kmetija Napret – Govšek, Žohar pa Petek. Tak je bil vrstni red.

Je bila kakšna hierarhija med najbolj premožno kmetijo in ostalimi?

Ne. Noben (nihče) ni rekel: “Ti si več kot js”(“Ti si bolj pomemben kot jaz”). Kolkr (kolikor) je blo več so višek pridobljenih pridelkov ali dohodka, znali razdeliti med pomoči potrebne. Morm rečt (moram reči), to je vredno, to mnogokrat poudarim, podčrtam, da je kmetija Kurnik kot najpremožnejša imela, to dans (danes) ne najdeš takega primera, da so gostili med počitnicami revne študente, ki niso mel kam jet (za oditi), da so mel (imeli) hrano, dal (dali) so jim cimer (eno sobo) . Tam so spal (spali), se učil (učili) seveda in, če se jim je zdelo, so tud prijel (tudi prijeli) za kako (kakšno) delo. No, tako so študentje preko počitnic preživeli.

Rekli, ste da so bili v vasi študentje. So kdaj Kurniki prenočišče dali tudi turistom?

Ne, ne, nikoli. Ljudje od vsepovsod so v vas vedno radi prihajali. To je pomembno. Ali iz raznih kolektivov ali iz raznih drugih zaselkov. Pomembno je bilo v času cerkvenih praznikov, mi smo rekli lepa nedelja pa Magdalenska nedelja, je blo pa nekoliko več ljudi in ti so se pol zadržal pr (potem zadržali pri) posameznih hišah, kjer so jih pogostili.

Kako je potekala Magdalenska nedelja?

Ja, Magdalenska nedelja, to je bila nedelja najbližje 22. juliju (22. julij je god sv. Marije Magdalene). Cerkev je bila posvečena Mariji Magdaleni. Takrat je živela vas s tem praznikom in tudi mnogi zaselki okrog te vasi. Takrat je moški del naseku (nasekal) pozimi vej črnega gabra. To je cvetoč gaber, ki ima take (takšne) cvete (cvetove) kot hmelj. In s tem se je označil po dveh straneh koridor oz., kjer jeta procesija potekala. Bile so 4 kapele, dve so bile naše (Govšekove), ena Kurnikova pa ena cerkvena. Tako, da se je šlo od kapele do kapele - cerkveni zbor in ostali verniki. Pred drugo vojno je bila parkrat celo plehmska (godba na pihala), ki je

spremljala ta obred magdalenske procesije. Dekleta, ženski svet, so pletle vence, okrasile cerkev pa vse kapele, pr (pri) vsaki kapeli so ble smreke postavljene, in v cerkvi je blo vse z venci žingerla ovito. Cerkveni ključar, prej je bil Kurnik, pol (potem) je bil pa oče moj, pa pred tem tudi star oče je bil Miha Napret, moj oče je pa Jože Napret. Je bila navada, da smo to elito, duhovniško pa kompleten cerkveni zbor pogostili z bogatejšim kosilom in tako so pri enem od ključarjev preživeli ta nedeljski popoldan.

Kako je potekala zadnja Magdalenska nedelja pred odkupom vasi?

Čisto takšna kot vse ostale je bila. Bilo je še nekaj 100 ljudi, po procesiji se je potem zaključilo tako, da ni bilo tiste izredno bogate pogostitve, tu pa tam so prišli ljudje h kakšni kleti, da so kakšen kregl (večji kozarec za alkoholne pijače) japčeka (jabolčnika) dobil.

Prehranski del je zrastel doma. Še celo jaz se spomnim, ko se je po drugi vojni sjal (sejal) lan. In se je potem lan trl (trenje lanu). To je poseben postopek, smo mel (imeli) strokovnjaka, starejši gospod je bil, pri Kurniku je stanoval, ki je znal sušiti ta lan, da so ga potem lahko terice vzele v obdelavo.

Kaj ste običajno jedli v Govcah – za zajtrk, kosilo, večerjo oz. Kaj je bilo običajno na mizi?

Jedle so se zelo enostavne jedi. Od kislega zelja, kisle repe, krompir na vse mogoče načine, fižol, ješprenj, prosena kaša – mlečna ali pa zabeljena. V sestavi sadnega drevja so bila posebna jabolka, sladka jabolka, ki so bila sposobna, da si jih lahko speku (spekel) v praturu (pečici) al (ali) pa v peč (peči). To je bila posebna poslastica predvsem za mlajši del otrok.

Katere sorte pa so bila ta jabolka?

Težko bi rekel zdej (zdaj) sorte, ker teh sort nismo drgač (drugače) imenoval (imenovali) samo sladka jabolka. Bile so pa dve, tri različne – ena bela z belo gladko kožo, ena z rjavo kožo.

No, tole sem hotel (želel) omeniti. Vse govške posesti so imele svoje vinograde. Ti vinogradi so bili v Trnovem Hribu, Prahah, pa skos (skozi) to južno pobočje do Breznega. Eni so imeli večje, drugi manjše, pr (pri nas) nam smo mel (imeli) dva hektarja pa Žoharji so mel (imeli) tudi v Trnovem Hribu vinograd pa enga (enega) dol proti Breznem, Petkovi tudi, Kurnikovi mende tud (menda tudi) dva ali tri lokacijsko, pa tudi zidance (zidanice). Pri vsakem vinogradu je bila zidanica, tako, da so imeli tisto osnovno orodje tam pospravljeno pa kak (kakšen) sod je bil not (notri) vedno. Zanimalo me je, katere sorte so takrat imeli. To so bile žlahtne sorte, takšne, kot obstajajo danes, samo ne tukaj pri nas, na splošno v vinogradništvu. To je rizling, žametna črnina, gutedel ... Vendar to je bilo do mal (malo) pred prvo vojno. Pol je pa pršla (prišla), posebna trna uš ali filoksera. To je ameriška trna uš, ki je prišla iz Amerike. Takrat so vsi vinogradi propadli. Posušili so se. Zadnjikrat so na našem območju rodile trte leta okoli leta 1905. Pol je blo pa konc (Potem je bilo pa konec). Torej se je pred prvo vojno vse končalo. Vse te vinograde, vinogradniške površine so potem pozneje zasadili s sadnim drevjem. Večina teh površin, to pa je bil potem drugi vir dohodka, ko so sadje prešal (prešali) so prodajal (prodajali) jabolčnik. Jabolčnik se je pa prodajal hrastniškim rudarjem, hudojamskim rudarjem,

torej so te stvari v glavnem pokupl (pokupili). Pri nas doma smo mel (imeli) jabolčnika 50 polovnjakov, polovnjak je okoli 300 litrov, to je približno 15.000 litrov jabolčnika. Ne vsako leto, ampak to so bile neke dimenzije, ki so bile prisotne. In to se je prešalo na roke, na roke mlelo. Mi smo mel (imeli) 2 preše v kleti in smo vsakič, ko je začel (začelo) sadje zoret, smo ga nabral (nabrali) tekom dneva, potem pa prešal (prešali), drug (drugi) dan spraznal (spraznili) preše, pa tako se je ponavljal (ponavljalo) do pozne jeseni. No, to je bil potem po grozdju en vir dohodka, ki ni bil čisto nepomemben. Ob nedeljah so pri vsaki kleti stale vprege s sodom, pa so točili pijačo.

Ste prodajali še kaj poleg vina in jabolčnika?

po

Torej, če sklepate, so bili ljudje glede hrane manj izbirčni kot sedaj, kajne?

Ah, pa sevede (seveda). To je zanimivo. V glavnem, vsaj tuki (tukaj) pri nas gor, ni blo, de (bilo, da) bi, ko je pršla (prišla) skleda na mizo, da bi vsak dobil krožnik, pa si potem nadevu. Skleda na mizo, vsak svojo žlico in tako so zajemal (zajemali) vsi iz ene sklede. Nihče ni mogel zbirati (izbirati): »Js pa tole dons ne bom jedu, bi pa tole jedu.« (”Jaz pa tega danes ne bom jedel, bi pa tole jedel.”) Tole se dons (danes) skuha, če je jedu (jedel), ali pa ne. Veliko se je mlečnih stvari jedlo, na mleki (mleku) zakuhano, jajce so bile pr hiš (pri hiši) kurje. Za vsako košnjo, ob mlačvi (spravljanje zrnja iz klasja s cepcem), ob žetvi. Dva dni se je želo, tri. Se je koštrun zaklal, pa se da juha, obara, speklo se je, župa (juha) se je nardila (naredila), ah, to so ble (bile) veš kake juhce (kakšne juhice).

Ali ste živali hranili z doma pridelano hrano, ali ste morali to kupovati?

Nič, nobene. Nobene hrane razen sol se je dokupila kot dodatek živilski hrani. Seno, detelja, pšenična slama, ajdova slama in tako se je potem delala tako znana rezanca. Po prvi vojni so se pojavle (pojavile) na kmetijah slamoreznice. To so bile mašine (naprave), ki so slamo rezale na določeno dolžino. In potem se je rezala slama, pa tudi mrva (trava prve košnje) se je pomešala zraven. To je bila ena taka (takšna) prehrana za govejo živino preko zime, tolk (toliko), da je preživela. Pred zimo so v glavnem tisto živino, ki je bila dopitana, prodali, nekaj živine pa moglo (moralo) ostat (ostati) za naprej. To so pa na tak način preživel (preživeli) do pomladi, dokler se ni spet začela nova rast trave.

Katere živali ste si lahko Govčani privoščili? Bi mogoče vedeli po družinah?

Bila je goveja živina, pri nas so bili tudi konji. Ovce so bile pri vseh kmetijah in, ko smo mi nagnal (nagnali) ovce skup (skupaj), s cele vasi, smo jih imel okoli sto. Pa kure (kokoši) so ble (bile). Drugih – puranov pa tega ni bilo. Nič drugega, ta sestav živine je bil. Nekaj se je tudi prodalo kurjega podmladka . To so te laške gospe kuple (kupile) mlade petelinčke za zaklat. Dans (danes) tega nobena gospodinja ne bi znala več nardit (narediti).

Kako je potekala paša živine pred in po pouku?

Na področju Govc se je pasla živina, tudi goveja. Bile so obhodne poti, ki naj bi varovale njive, tam kjer je pomembna kultura rastla, z živimi mejami. Ta je varovala, da ni mogla živalit škodo (Ta je varovala, da se živali niso pasle na njivi in povzročale škode).

So samo otroci pasli živino?

Ah, ne. So mel kakga človeka takga, da je goveda pasu (So imeli kakšnega človeka takšnega, da je goveda pasel). Ovce so pa v glavnem pasli otroci. Še v času moje generacije, veš, tega danes ne moremo dopovedati, je bilo treba ovce napasti predno smo šli v šolo. Pomembno! Tako, da smo vstal tujk zgodej (tako zgodaj), da so se uro, dve, ovce napasle, domov, umit, zrihtat (urediti) pa v šolo.

Ste morali ovce, ko ste prišli domov, še enkrat peljati na pašo?

Smo pršl (prišli) pa domov, naloga je bla, al (bila ali) pa ne. Domači so nam napisali, kje so, al so na travniku, al tuki okopavajo, al kaj delajo, pridi sem, prnes še to pa to (ali so na travniku, ali tukaj okopavajo, ali kaj delajo, pridi sem, prinesi še to in to). So imel tudi svoje igre otroci, sam ne tak, de bi reku. V knjigi Govce, skriti zaklad si videla naš voziček, ki ga brata peleta (peljeta). To so bile enostavne igrače. Zanimivo je ... So tule iz Hrastnika prišle v Govce, jaz sem tedi (takrat) bil oskrbnik te lovske kočje, na izlet šolski. »Joj, kaj bomo pa zdej! Žogo smo doma pozabl.« (“Joj, kaj bomo pa zdaj! Žogo smo doma pozabili.”) Pa sem reku: »Poslušte, a je samo igra z žogo pomembna al pa zveličavna? Nimate nobenih drugih igrč?« »Ja kuaga pa?« (Pa sem rekel: “Poslušajte, ali je samo igra z žogo pomembna ali pa zveličavna? Nimate nobenih drugih igrč?” “Ja, kaj pa?”) Pol sem se pa js vklopu (Potem sem se pa jaz vklopil.). Ko sem js začel s tistimi pastirskimi igrami, ti otroci so noreli (Ko sem jaz začel s tistimi pastirskimi igrami, ti otroci so noreli). Zanimivo jim je to blo (bilo), še nkol (nikoli) tega vidl (videli) pa slišali.

Kdaj so se otroci igrali – samo ob nedeljah ali še kdaj?

V glavnem ob nedeljah, med tednom zelo malo, al (ali) pa ob slabem vremenu. Mogl (morali) so prijet (prijeti) zelo zgodej (zgodaj) za delo. To jim je tudi prišlo v kri, da niso imeli odpora do dela, da so ga rade vole (volje) opravljali in tudi med samim delom je bilo tako uštimano (urejeno), da je bilo zanimivo po svoje.

Pri kateri starosti so odrasli začeli uvajati otroke k delu?

Ja, že pred prvim razredom osnovne šole. V glavnem nekje pri šestem letu.

Kaj so delali ti otroci na začetku?

Pomagali so v kuhinji kaj očistiti, pašo ovac, tudi pri živini v štali pomedit kej (v hlevu pomesti kaj), pa kakšno krmo polož (položiti) pa take stvari. Ko je oče rekel: “Tule, tule pa tule dej,”

(Tole, tole in tole naredi”) pa so otroci to naredili. Seveda jih je kontroliral in tako so bili zadovoljni, veseli, da so lahko pripomogli nekaj.

Kako pa ste Vi preživljali otroštvo? Vam je bilo to všeč, da ste pomagali pri delu? Ste bili zadovoljni, ko ste nekaj naredili?

Prav gotovo, čeprav je bilo včasih težko. Vedeli smo da je starše treba ubogati. Recimo, kolikor se js spounem (**kolikor se jaz spomnim**), so svoje starše otroci vikali. To je bil en odnos spoštljivosti do staršev. Da so jih spoštovali in tudi ni nikoli rekel nbedn (**nihče**): »Ne, jaz pa tega ne bom naredil.« Tega ni blo. To se ni nikoli slišalo, nikoli.

Kakšna je bila porazdelitev nalog v Vaši družini? Kaj so počeli otroci – kaj je bilo njihovo delo? Kako so si druge družine razporedile naloge?

Ta dela so se prelivala. Približno iste živali so bile pri vseh kmetijah in so bila tudi ista dela prisotna. Ni jemu (imel) eden to, drugi to, da bi se to toliko razlikovalo.

Kaj pa so bila orodja in kmetijska mehanizacija, ki ste jo uporabljali?

Mehanizacija je bila na kmetiji vprega za konja in govejo živino, orača. Mi nismo mel (imeli) pluga v Govcah, ki ga imajo zdaj ponekod, ki orje samo eno brazdo, ampak orače, da meče vso zemljo v isto smer. Potem je bila slamoreznica in mašina (napravo) za mlačvo – mlatilnica. Prej so žita mlatl (mlatili) s cepci. Nekaj pred drugo vojno so kupl (kupili) mlatilnice. Vendar so te mlatilnice ročno sukali. Štirje možje so jih ročno vrteli in tako je bil že napredek, da so lažje obdelali snopje žita. Nekaj po drugi vojni so kupili geple. To je bla pa posebna naprava, ki jo je vlekla goveja živina. To so bila taka (takšna) težaška dela. Pri nas doma smo imeli mlin za sadje. Mi smo imeli tudi tega na gepl narejenega, de se je to mlelo. Ja še druga drobna ročna orodja so bila.

Travnike ste kosili s koso ali ste že imeli kosilnice?

Nobene kosilnice, s koso. Deset, petnajst koscev. V zadnjih dveh letih, preden so kmetje zapustili vas, so pri eni hiši so kupili kosilnico. Drugače se je pa še vse ročno kosilo. Ključna je bila medsebojna pomoč, drug drugemu pomagal. Da so prišli trije, štirje od ene hiše drugi pomagat pa še rudarji, sorodniki razni, tako da se je zbralo po 10, 15 koscev na eni parceli in to se je potem pokosilo. Obračanje in sušenje je bilo prepuščeno v glavnem družini vsaki. Vožnja – ne traktor, naložil smo na voz ali konja ali na vole, pa se je pelal (peljalo) domov, zmetal (spravilo seno). Kadar pa seno ni bilo suho, je tisti kozouc (kozolec) odigral svojo vlogo. Seno, ki ni bilo suho, se je dalo med late (prečni tram na kozolcu) v štant (del kozolca med dvema stebroma), da se je tam do kraja (do konca) posušil. No in kozouc (kozolec) je imel še to funkcijo, da so se dosušila tudi žita – od pšenice, ječmena, ovs, ajde. Vse je imelo svoj sistem vlaganja med late. Recimo, jaz sem prepričan, da danes od teh generacij, ki ste danes, nihče več ne zna ajdovega snopa dat (dati) med late. To je bil en poseben prijem, ko ga je bilo treba obvladat (obvladati) in se je zlagal tako, da je bil snop iz ene strani pa z druge z zrnjem skup (skupaj) povezan. Poseben sistem je bilo vlaganje pšeničnega snopja. Posebne riže (vrste) so mogle biti narejene.

Prej ste rekli, da ste kupovali sol. Kje ste to kupovali – v Rimskih Toplicah v trgovini?

Laško. Tam ni blo še nič trgovin takrat. V Rimskih je bila ena trgovina, pa bila je trgovina tudi na Breznem – Kozole, drugače je pa to bilo v Laškem. V Laškem je bilo nekaj štrcnarijev (trgovin), takih, ki so to imeli.

Kdaj pa je približno vas dobila elektriko in kanalizacijo?

Elektrika je bila blizu vasi že dolgo. Bila je pri rudniku, pri Liša šahtu (**jašku**) Približno leta '53, '55 je vas dobila elektriko. No, najprej za luč, čez nekaj let pa še za motor zraven.

Ste imeli v vasi svoj rezervoar ali ste imeli do vasi napeljšano vodo?

Nobenih vodovodov tujih ni bilo, vse kmetije so imele v svoji lasti vodovod. Od izvira, do napeljave. Pri Kurnik so imel štepih (vodnjak), onega na pumpo (črpalko). Pri nas (Pri Govškovih) smo mel skupi z Žoharjem. To je bil izvir čisto gor pod hribom pa kanal narejen do ene posebne rupe so rekl, to je bil manjši rezervoar, ki je približno kubik pa pol vode držal, kjer se je zbirala voda. Tam so jo zajemali z žehtarjem (posoda) za rabo v kuhinji in za napajanje. Za napajanje je prej moral gospodar, da je nalil vodo v korito. K nam je vodila odtočna cev. Mi smo imel vodo pri kuhinji za kuho. Pri kuhni poseben korit okol 1.000 litrov betoniran, so pa tud ženske zajemale, domačija Petkovi so k nam prihajali z brento (posoda z obliko koša) po vodo. Redko so vaščani šli do vodnega vira, ki je bil iz vasi usmerjen proti Breznem, kjer so imeli prejšnja domačija Pirčevih hidravličnega ovna ali klepača, ki je pumpu (črpal) vodo od tistega rezervoarja pa k njim domov. V glavnem pa vode ni nikoli zmanjkalo. Bili so manjši pritoki, ampak smo imeli dva izvira. Enkrat smo si pomagali z enim, drugič pa z drugim.

S katerimi gospodarskimi dejavnostmi pa ste se ukvarjali v Govcah?

Poljedelstvo, sadjarstvo ... Zelo veliko sadjarstvom. Vsi govški kmetje so bili radoznali (radovedni), napredni in so sadili sadno drevje. Če so ugotovili, da je prihajala ena dobra jabolčna sorta, so jo zasadili. Ta sistem razmnoževanja sadnih dreves, to je vegetativni en par na semenjaku. V glavnem, vse je bilo cepljeno na divjak – semenjak. To, kar je pa danes v prodaji je pa na posebno podlago cepljeno, ki ni za vsako saditev. Tega ne moreš saditi na travniku, ampak lahko sadiš samo na vrt ali pa na njivo.

Mislím, da je potrebno še reči, kaj je bil vzrok za propad vasi - rudarjenje. Čeprav se je okoli te vasi rudarilo že približno 200 let – od 1800 do 1990. Še nekaj pred 1800 se je kopal premog. No, ker je pa, tam, kjer je bla vas, bilo okol 60.000 ton premoga znanega, a ga ni nihče upal odkopati, ker je vedel, če tisti premog pobere, se bo vas zlomila, in jo bo zmankal (bo izginila). Po letu '58, '59 je odločitev padla in se je okoli leta '60 začelo s pripravami za preselitev za odkup teh zemljišč pa za preselitev vaščanov.

Se je rudnik zato odločil kopati, ker mu je grozil propad, ali je imel druge razloge?

Ne, ne, ne, sploh ne. Hotel je nekoliko višji obseg odkopa opraviti, s tem je bil pa tudi ta del zalog, ki je bil znan, ampak ga niso odkopaval, de ga bojo odkopal, da bojo povečal (bodo povečali) obseg proizvodnje. Približno od leta '60 do '65 so vsi vaščani moral jet od tam (moralo zapustiti vas) zaradi posedanja zemljišča. Če se začne premog odstranjevat se v zemljini dela luknja. In ta zemljina se začne sesedati. Bolj širok, kot je bil kot rušenja, širša je bila luknja. V Govcah so kopali približno 100-200 metrov pod površino.

Bi lahko mogoče našteli ljudi, ki so živeli v Govcah tik, preden so odkupili vas? Mogoče veste njihove rojstne datume ali letnice rojstva?

Približno bom. Lastniki domačije Napret, to sta bila Jože (letnik 1897) in Jera (letnik 1905) Napret. Potem je bil Žohar Matija, Bergomaž (letnik približno 1898, 1899). Ta je bil celo maistrov borec. Maister, ki se je v prvi vojni boril za Koroško. Ko je bila končana prva vojna je bil en general maister, zbral je prostovoljne vojake, »Gremo, da bomo osvobodil ta del Koroške«. Bila sta tudi Petek Matija in Uršula. Uršula in Matija sta umrla eden za drugim, on je bil rajen (ranjen) od bombnega napada, ko so Nemci bombardiral vas Govce, mislim da julija '44. Zaradi ranjenosti je umrl. Otroci so pa kot sirote zrastle (odrasli) ob stari mami. Kurnik Blaž ni imel otrok. Domačijo Kurnikovih je podarila žena od Blaža Kurnika, lastnika te kmetije, svojemu nečaku Stanku Žoharju in ta je potem prevzel kmetijo. Potem je Stanko gospodarju (gospodaril) par let tam, ko je bilo pa treba zapustiti vas se je preselil na Frankolovo. Gospodar Žohar Matija se je s svojo družino preselil v Spodnjo Rečico, v tako znane Govše njive. Petek Anton, zadnji lastnik domačije Petkovih ali Jesihovih je šel pa v Šmarjeto, pod Kojzico. Moji starši so pa kupili eno hišo na Ogečah. Tako so se razkropili. No, mislim pa, da je vredno povedat s kakšno težavo so se ti ljudje izseljevali. Koliko dela in znoja je blo vgrajenega v te kose zemlje gor in potem je bilo naenkrat treba to pustit pa jet (oditi) drugam. Kakšne travme so doživljali ti ljudje in so hodili objokovati te svoje kmetije, prvič tedensko, potem mesečno kasneje pa vse skp (skupaj) manj pogosto. Tako da, dokler so imeli še nekaj moči, zdravja in volje so še šli. No in skozi to je tudi Magdalenska nedelja še povezovala ljudi skupaj. Na Magdalensko nedeljo so prišli skupaj, se seznanili, izmenjali svoje misli.

Vas med 2. svetovno vojno. No, zaradi odmaknjenosti te vasi je bila zanimivo, da so se tukaj razne stvari dogajale, ker je bila mnogim občanom in drugim, za katere ni bilo potrebno, da vedo za te sestankovanje, prvič pa tudi sovražniku Nemcu, vas skrita. Tukaj je bila, tako, kot v Kojzici, spominska plošča. No, v Kojzici je bil ustanovljena OF za Štajersko. Pri Kurnikovih je bil ustanovljen OF za celjsko okrožje. V knjigi Rimske Toplice v borbi in svobodi, je opisano, kako so aktivisti, takrat, ko je bila maša v Šmarjeti in so jih potem peljali po tisti stezi gor med škale (skale) in so tam potem člani OF sestankovali. Pa še mnogo takih sestankov je bilo v vasi Govce. Stalno je delovala v Govcah ena skupina kulturnikov, ki so pri mežnariji tiskali razne propagandne stvari. V Šmarjeti je bil tudi en gimnazijec, ki so ga ustaši (pripadniki hrvaškega nacionalističnega gibanja) frnihtal (ubili) zadnji dan pred koncem vojne. No, zaradi odmaknjenosti vasi je bilo v njej mnogo skupin, ki so zimovale (zimo so preživeli) v govških hišah. S tem, da so jih hranili in obveščali, če so prihajal Nemci, da so se umaknili iz vasi. Imeli so dobro urejeno kurirsko službo. Če so prišli Nemci iz Laškega je prišel kurir, najprej je prletu

(pritekel) iz Kuretnega, iz Trnovega Hriba »Bejžte, grejo Nemci.« (”Bežite, gredo Nemci”). Če so šli iz Šmarjete gor je iz Sedraža prletu (OPOMBA: priteknel) kurir v Govce. In tako so se umaknili. Nekajkrat pa so se pošteno spopadli z določenimi nemškimi skupinami. Kar hudo je bilo leta '44 mislim, da je bilo nekje okrog božiča, ko je na tem območju sveže zapadel sneg. Nemci so odkrili v Šmarjeti, da je šla ena večja skupina ljudi v smeri proti sv. Jedert in seveda v Govce. Nemci so šli za njimi gor. V Govcah so pa partizani postavili stražo in je stražar videl, da prihajajo iz sv. Jedert Nemci Stražar je dal opozorilni strel in po njem so se Nemci začeli sklepati obroč okrog vasi. To je pokal (pokalo)... In takrat so s svetlečimi kuglami (krogami, naboji) zažgal leseno, gromozansko veliko štalo (hlev) pr Kurnik. Tisti, ki so bili takrat pri Marnski kapeli so povedali, da, ko je gorela štala (hlev), je bila sredi noči taka svetloba tam, da si vidu cajtnge brat (videl časopis brati). Bilo je pa pozimi, tako, da je bilo okoli 15 centimetrov snega.

Enkrat se je zgodil bombni napad vasi, ko je bombardiral avion sosede, ki so orali. Tako, da star oče umrl od tega napada, Petek Matija, ki je bil zaposlen kot rudar je bil tako hudo rajen (ranjen), in je za posledicami tega umrl. Petek Anton je bil pa pr kovcah (vodilo vprežnega pluga),ga je pa vrgl (vrglo) tam enih 50 metrov kje v en grabn (tja v en potok).

Rekli ste, da je en umrl, drugi pa je preživel. Našla sem dva različna podatka – po enem naj bi umrl zaradi posledic bombnega napada, po enem pa zaradi raka. Mogoče veste, kaj je bilo po tem dejansko res?

Nič zarad (nič zaradi)raka. Star oče je bil pri orači. Gospodar Matija je bil pri volih. Ko je priletela bomba je star oče na mestu umrl, Matija je dobil špliterje (kovinski delci bombe) v glavo, tako, da ni umrl takrat, ampak čez nekaj dni potem zaradi ranjenosti od bombe. Umrla je pa za jetiko žena od Matija Petka, Uršula Petek, ki je bila doma iz Breznega – Zdovčova.

Ko je bomba padla je bilo poškodovano tudi kakšno poslopje ali pa drugi ljudje?

Nič, ne, ne. To je blo na njivi, ko so orali.

Torej je bilo to dovolj stran od vasi?

To je bilo od vasi stran okoli 800 metrov. To je tam, čegreš iz Sedraža gor, ko vidiš kros progo. Na levi stran je, tam so ble njive in tam so oni oral in tam je bil ta primer.

Rekli ste, da so bili partizani v Govcah. So bile družine zaradi oskrbovanja partizanov v pomanjkanju ali je še vseeno ostalo dovolj za njih?

Ne, ne, ne. To so pač tako dal »Neki bomo mel mi, vam bomo pa dal kolkr bomo lahka.« (”Nekaj bomo imeli vi, vam bomo pa dali, kolikor bomo lahko.”)Tako, da so to bratovsko delili, da so bili vsi prehranjeni. Tako de ni blo nekih hudih problemu.

Kakšen je bil odnos Govčanov do rudnika in rudarjev pred začetkom prodaje vasi?

Ja, to so bili problemi hudi. Veš, to je bil na papirju pogodben odnos, kar pa ni blo res. To je bil en takšen prisiljen odkup. Takrat se ni, kot danes, se ni smelo reči: »Js pa ne bom dal zemlje.« (“Jaz pa ne bom dal zemlje”) Ti morš dat (moraš dati), takšen je režim, fertik , ni kej (konec, ni kaj).

Koliko časa pa so prebivalci imeli, da se odselijo?

Približno leto dni.

Kaj pa so lahko vzeli s seboj takrat?

Vse, vse, kar je bilo premičnega, ker to se ni naenkrat pogreznilo. To se je počas teren usedel. Kar je bilo uporabnega materiala od objektov je rudnik prodal-ostrešja, les..., kar bile pa premičnine – sodi, preše, drobni strojčki, ki so jih imeli, pa hišni inventar, to so lahko pobrali, vzeli s seboj vsi.

Katera družina se je odselila prva? Katera zadnja?

Prva je šla družina Petek v Šmarjeto, potem je šel Žohar Matija v Rečico, Žohar Stanko na Frankolovo, vmes so pa še naši šli, okoli leta '63, '64 pa v Šmarjeto.

Je bila ta odškodnina, ki so jo dobili prebivalci, dovolj, da so kupili enako ali pa malo manjšo posest?

Dobil so nekaj, nikoli pa toliko, kokr (toliko, kolikor) bi v današnjih pogojih bilo to ocenjeno. Nekaj so dobili, oni so bili navajeni zemle (zemlje), kmetij in tega se ni dalo kupt kr tako na hitro (kupiti kar tako, na hitro). Niso bili pa v stanju, da bi recimo iz Govc šli v Ptuj ali pa v Kočevje. Takih razdalj niso bili v stanju sprejet. Tele (Tukaj) okrog pa se to ni dalo kupt (tega ni dalo kupiti).

Je rudnik po odkupu vasi nepremičnine porušil ali čakal, da so se same pogreznile?

Ne, ne ne. To se je samo sesedl (sesedlo). Uporaben material so prodali in ga občani odkupili.

So prebivalci, če niso bili zadovoljni s tem denarjem, ki so ga dobili za odškodnino so se upirali, ali se niti niso upali?

Niso, se ni smelo.

Ob ugrezanju cerkve, ko so vrednejše predmete prenesli. Mogoče veste za kakšen predmet kam so ga preselili?

Ja, en kozouc (kozolec), strašn lep, vlek (strašno lep, velik) je bil preseljen na Jurklostersko območje. Kozolec iz domačije Žohar je bil preseljen v Debro. Polovica kozolca, ki je bil pri nas doma je v Prahah, druga polovica pa se je porabila za drva. Hiše so bile pokrite z opeko. Opečna kritina je bila samo na stanovanjskih hišah. Drugi objekti so bili kriti s slamo. Zato sem, vlket (velikokrat) sem poudaril, da, če bi ta vas danes obstajala v takem stanju. kot pred

likvidacijo vasi, bi bila to ena najlepših turističnih vasi na področju Laške občine. Hiše, gospodarska poslopja, slamo kritina, to je divota (lepota).

Mogoče veste, kako so v tistih časih imeli dovolj denarja, da so pokrili z opeko? Kje so jo kupili?

To so šparal (varčevali). Če jim ni bilo kupiti novih volov, da so ta denar pršparal (privarčevali), pa tisto kupovino od volov namenili za opeko. Pri Žohar, pa pri nas doma smo pa sami delal betonsko opeko. To je približno dve leti trajalo, da se je ta opeka naredila, potem šele je šla na objekt.

Rekli ste, da ste sami delali opeko. Prebrala sem, da je vsaka hiša imela svojo obrt. Je bilo to res, ali ni bilo?

Ne, ne, ne, ne. To sta bila 2 tipa stroja, eden je bil novejši - ta je bil pri nas doma, tako znan folcelj ali pa zareznik. To je bil zelo zahteven za izdelavo, mogli smo imeti papir, da smo pod vsak opeko papir položili, pa na tisti papir razgrnal cement, cementno malto in to s papirjem vred odnesl. To je zanimivo, ko smo potem včasih doma otroc brali vsebino, kaj je na tistem cigli (opeki) pisalo gor.

Čevljarstvo je imel kdo v vasi?

Ja, sej je to zanimivo, ne. Ampak to so bili priučeni čevljarji – Žohar je take enostavne stvari obdelal sam. Moj ata je tut (tudi) nove čevlje naredu (naredil) pa potemplate podplate (okovane podplate) pa take stvari. Niso si pa uspel vedno prvošt (privoščiti) čevljarja. Čevljarji so včasih prišli domov ko je blo pr hiš (bilo pri hiši) enih par čevljev za popravt (nekaj čevljev za popraviti), mrbit (mogoče) kakšne nove za narditi, za to je pa mogu met že dnar. Na ta način, če je prodal kako živinče al kej tazga. Večkrat so prišli domov zotlerji oz. sedlarji, ki so konjsko opremo izdelovali. Tega se jaz spomnim, da je bil dvakrat pr hiš (pri hiši), da je nekaj naredu (naredil), neki popravu (nekaj popravil), neki nouga napravo (nekaj novega naredil). To je bil en iz Dola pri Hrastniku in je bil menda kakšen teden pri hiši, da dobil hrano, tam je spal pa delu (delal) je, s tem, da mu je ate prinesel usnje, on je pa vložil delo.

Oblačila ste delali sami v vasi ali ste jih kupovali?

To so bili okoliški šnajderji (krojači) tule, ki so izdelovali predvsem moška oblačila. Bili sta pa dve muškri (šivilji), ena je bila pri Kurniku, to je bila Bernarda Kurnik, ki je bila potem poročena Grešak. Zanimiv dogodek je vezan ravno na to Bernardo in na njeno spominsko knjigo. Vsi zapisi v to Bernardino knjigo so bili vezani na govško vas oziroma dekle, ki ji je bila posvečena ta knjiga. Tak je bil primer dijakov oz. študentov, ki so počitnice preživljali pri Kurnikovih. Druga muškra (šivilja) je bila pa iz Trnovega Hriba. Ni imela nobene posebne izobrazbe, imela je samo 2 razreda sedražke osnovne šole. »O, srečna vasica, mladostni moj raj, na te se spomin mi budi, na te se spominjam še vedno nazaj, spomin si najlepših mi dni. Hitro minil mi mladosti je čas, ko vzela od te sem slovo, z boljo v srcu mi vene obraz in solza rosi mi oko.« Eden izmed študentov, bogoslovec Lojze Fajdiga, ki je hodil v Govce sedet na sipine, je zapisal "V spomin veselih dni v Golcah".

Prebivalci Govc in Prah so se kulturno udeleževali pri sv. Jederti. Ne samo mladi, ampak vsi.

Zakaj so del Prah preimenovali v Govce?

Ko Govc ni bilo več, so pa del Prah preimenovali v Govce. To je bilo pred dobrimi 20 leti.

Do kod so prej segale Govce?

To je bila zaokrožena celota okrog vasi.

Kje so se otroci rodili – doma ali v zdravstvenem domu?

Vse doma. Šli so po babco, ko se je začelo dogajati.

So imeli kakšna praznovanja po rojstvu otroka?

Krst je bil obvezen, drugih praznovanj ni bilo. Včasih se je bolj praznoval god, kot pa rojstni dan, še danes nekateri več dajo na god, kot na rojstni dan. Nekih posebnih slavic, razen posebne južne (posebnega kosila) ali pa večerje ni bilo.

Koliko družinskih članov in koliko otrok je ponavadi štelo gospodinjstvo?

Približno 5-7 otrok, v gospodinjstvu pa okrog 8-10. Če je bila še kakšna teta zraven, pa stari starši in starši. Pri nas nas je bilo vedno, ko smo sedli za mizo 8,9.

Kakšna je bila družinska hierarhija – je bil pri vseh glavni moški ali je bila pri kateri glavna ženska?

Pri vseh moški. Kot zanimivost ... Pri kosilu se nikoli ni kruh narezu pa dal na taler (narezal in dal na krožnik). Večinoma ga je otrokom rezala mama in precenila, kakšen kos po kdo od otrok pojedel. Starejši si je kos odrezal vsak sam.

Ste imeli tudi kakšne hlapce ali dekle?

Ja je bilo, samo za čas mojega življenja ne. Bilo je prej v času mojega očeta in starega očeta so imeli deklo, ki je prihajala iz velike družine v Sedražu.

Koliko je vsaka hiša imela hlapcev oz. dekel?

Ne, nič. Imeli so pri Kurniku, ker niso imeli svojih otrok. Tam so imeli enega ali dva hlapca in deklo, ki je pomagala v hiši, kuhinji, hlapca pa pri goveji živini.

Sta imela hlapec in dekla s strani gospodarja strogo določeno, kaj lahko počneta in česa ne?

Ne, imeli so svoja navodila – niso smeli poslušati, kaj so se domači pogovarjali, imeli so odrejeno svoje delo, s katerim so se ukvarjali, več pa ne.

Kako so gospodarji skrbeli za hlapce in deklet – npr. so lahko jedli za mizo z ostalimi?

Vedno. Pri mizi, pri vsaki jedi so bili zraven, iz iste skledice zajemali kot vsi ostali člani družine. Gospodarji jih niso zaničevali, sploh ne.

Se je kdaj zgodilo, da so se hlapci oz. deklet zaljubili v gospodarjeve hčere oz. sinove?

To ni bilo slišati, bile pa so storjene ljubezni. Zgodilo se je po požaru, ko je zgorela Kurnikova štala (hlev) in so živino razselili po vasi. Pa je deklet prihajala k nam fujtrat (hranit). Pol (Potem) je bil pa en purš (mlad fant, ki je v rudarske kraje prišel zaradi rudarskega poklica) pri nas nastanjen in se je zaljubil v to žensko, pa se je potem odvila ljubezen.

Za koga je bilo pričakovano, da prevzame kmetijo? Pri kateri starosti?

Tisti, ki se je mejhn (majhen) bolj zanimu (zanimaj) za del (delo), je bil bolj iznajdljiv. Ostali so se zaposlili, ta se je pa seveda izpolnjeval v delu kot bodoči prevzemnik kmetije. Ko je prišel od vojakov, so mu rekli, da je dovolj star za prevzem kmetije, potem pa da se je dobr oženu (dobro oženil), de je prpelu nevesto k hiš (da je pripeljal nevesto k hiši) in je bila tudi dodatna pomoč sedanji gospodinji. Ter, da je znala tudi kaj narediti, ne tako kot danes, ko ne znajo niti jajce spečt (speči). Da je znala štrikat (plesti), kaj zašiti, vešča pranja... Pri nas se je predlo celo zimo – volna. Ena ženska je predla, ta druga je pa štrikala, nogavice, rokavice, kape, to se je vse pletlo doma. To je bil en dodatni vir sprostitve in dohodka.

Kdaj se je za ostale otroke pričakovalo, da zapustijo domove? Pri kateri starosti je bilo pričakovano, da se odselijo?

Ni bilo dorečeno kdaj, so se pa večinoma zaposlili. Fantje, če so bili pa iznajdljivi, so se priženili na kakšno posestvo, ki je zagotavljalo preživetje družine.

So dobili kaj za doto?

Vsak oče oz. gospodar je poskrbel, da je vsak nekaj dobil. Ni bilo točno rečeno, kolk (koliko). Če so lahko, so dali več, drugi manj, če je bila pa revšna (revščina), pa tudi nič. Punce so pršli (prišli) pa fantje iskat, če je bila izučena, da je znala nekaj nardit (narediti) – kej zašit, skuhat, je hitr našla poba (je hitro našla fanta), ki je iskal take punce.

Kakšna je bila pismenost ljudi pred približno 100 leti? Opazila sem, da so se v krstnih nekateri podpisovali z x, kar naj bi pomenilo, da niso bili pismeni.

Ko se je v Sedražu začela šola pr Brezjani (pri Brezjanu)so vsi hodili v šolo iz vasi.

Otroci ste hodili v OŠ v Sedraž?

Ja, v Sedraž. Prahe so šle na Dol, pa Trnov Hrib tudi zadnja 3 leta, zadnja 4 leta pa na Dol ali v Laško. Jaz sem svoja šolska leta hodil samo v Sedraž, bila je sedemletka, v šolo sem šel s šestimi leti in končal s šolo pri 13.

Se spomnite kakšne vragolije, ki ste jo ušpičili med hojo v šolo?

Ja, seveda smo hodili peš. Ni bilo važno, ali je šel dež ali pa pol metra snega. Izgovor, da ni bil zoran (ni bilo zorano), ni bil izgovor, da nisi šel v šolo, pa tudi, če smo del pouka zamudili. V šoli smo si otresli sneg, se ob peči malo pogreli in šli naprej.

Se je kdaj zgodilo, da ste zaradi pomoči doma kdaj manjali pri pouku, ali ste šli v šolo in pomagali potem?

Zelo redko je to bilo, da bi zaradi dela doma izostali. Prej zaradi bolezni, kot pa zaradi dela. Zmeri (vedno) je bilo toliko ljudi pri hiši, da otrokom ni bilo treba ostati doma.

Ali ste se Govčani dobro razumeli z drugimi sošolci ali ste se držali bolj zase?

Smo se kar dobro ujeli, ni bilo neke nestrpnosti. So pa bili seveda posamezniki, ki so delali zdravo. Bil sem generacija, ki se je 1 uro učila, 3 ali 4 ure pa smo pomagali dograjevati požgano šolo – zlagali smo opeko.

Ali so si otroci, kolikor igrač so imeli, so te izdelali sami, ali so jim kdaj pomagali tudi starši?

Če so videli, da hočeš nekaj narediti in ni šlo so mnogokrat priskočili na pomoč. Mi smo dosti igrač delali iz lesa, ker smo imeli opremljenost dosti dobro za izdelavo iz lesa – imeli smo stružnico za les, oblič, ...

Ugotovila sem tudi, da se je veliko vaščanov iz drugih domačij poročilo med sabo. Ali je bilo to prej dogovorjeno? Se je šlo za ljubezen ali zgolj zaradi zemljišča?

Moški, ki niso bili nasledniki doma so iskali zemljišča, ki so jih kupili in nanje pripeljali svojo žensko. Seveda pa je bilo nekaj tudi »dobrih poti« za punce, ki so prišle na kmetijo.

Katera je bila poljščina, ki ste jo najpogosteje pridelovali? Zakaj ravno to?

Pšenica je bila najbolj pogosta, manj pa koruza, ajda ... Včasih se je ajda sejala takoj, ko so žanjice požele pšenico, se je zoral (zoralo) in se je takoj posejala ajda, imeli smo jo poln kozouc (kozolec). Ajda je bila v glavnem za moko, slabše dele ajde pa se je uporabil za kurji fujter (kokošjo hrano). Obvezno je bilo proso, en kos njive se je vedno namenil zanj. To je bil pomemben vir za prehrano, ki ga je mlinar obdelal v kašo. Pa krompir.

Glede na to, da je sredi vasi stala cerkev – pomeni to, da ste bili Govčani zelo verni?

Zelo – vsi, od prvega do zadnjega so bili verni, spoštovali verske napotke. Moram reči, da je veljalo, da v Govcah nisi slišal, da bi kdo zaklel. To je pomembno. Kletve nisi slišal. To se je vse spontano ušlihtalo. Vsi smo bili vzgojeni v tem smislu, da je treba spoštovati starše in da je treba tudi versko bit (biti) na nekem nivoju, da se ne obnašaš tako nemogoče. Klelo (preklinjalo) se v Govcah NI.

Ste vsi Govčani hodili ob nedeljah v cerkev?

Vsi.

Ste hodili samo ob nedeljah ali ste hodili tudi v nedeljo?

V maju, ko so bile šmarnice, so hišne tete, ki niso bile vezane na posebno delo, šle zjutri k maši (zjutraj k maši), med tednom pa redko.

Ste imeli ministrante v Govcah?

Vsi fantje so bili ministrantje. V Govcah so bile dve družine Žohar – Bergomaž, ki so bili večji pritrkavanja – trjančenja. To je melodija, ki jo izvabiš iz zvona. To so znali pri nas Miha Napret in ate moj. Vešči so bili pa Žohar Matija, ki je imel Metko Napret in njegov oče. Pritrkavalo se je pred vsakim praznikom, obvezno vsako soboto ob treh ali ob štirih, pri večjih praznikih zjutraj – so ji rekli danica. Potem se je zvonilo ob sedmih v času med sv. Jurijem in sv. Mihaelom ob devetih, da nas bog obvarje (obvaruje) hude ure in ob dvanajstih. Ob petkih ob treh popoldan in zvečer večna luč – v mraku. Vse to se je zvonilo s tavlkim (z velikim) zvonom.

Ali ste imeli v Govcah svoj cerkveni pevski zbor?

Ne, ne, ne. Vsi, ki so bili pevsko talentirani, so peli v cerkvenem zboru v sv. Jedert.

Ste vse cerkvene praznike obeleževali v Govcah ali v Sedražu?

Ne, tuki so bli velikonočen pondelk, Magdalenska nedelja, markovo, ene 8, 10 maš je bilo tudi izven praznikov v vasi. Dokler ni bilo cerkve v Rečici, so se vsi Rečičani poročali v Govcah, tudi prvo obhajilo za Rečičane je bilo v Govcah, h krstu so pa nosili k sv. Jedert.

Ste imeli v Govcah določena oblačina npr. za k maši, za na njivo ...?

A, seveda. Za k maši si mogel bit posebej urejen.

Ste verouk imeli v Govcah ali v Sedražu?

Pri sv. Jedert.

Ste imeli v Govcah kakšne vaške godce?

Ne, tega ni bilo. Kolikor smo se kulturno udeleževali v kulturnem društvu v Sedražu.

Se spomnite kakšne pesmi, ki je bila vsem vaščanom všeč?

Zelo velik se je pelo na godovih, likovih (druženje po končanem večjem delu), rojstnih dnevih. Težko rečem, katera pesem bi to bila. Pel je vsak, ki je znal besedilo. Poznali so pa bistveno več besedil pesmi kot jih ljudje poznajo danes.

Ste se Govčani kdaj zbirali v gostilnah ali ste se družili bolj zase, doma, na kmetijah?

Ne, v gostilno nismo hodili, smo se pa ob nedeljah dobili pri eni od hiš, ker je vsaka imela leseno ali kamnito mizo, pa so na njo prinesli jabček (prinesli jabolčnik) in hleb kruha, včasih pa kakšen kos špeha (slanine), suhega mesa.

Ste imeli kakšno hrano, ki je bila značilna za praznike?

Za veliko (veliko) noč švarkelj (potica). Potem je bil pust. Takrat smo krofe pekli v svinjski masti, včasih se ni peklo na olju ali pa v pečici kot kruh.

Kaj je bil vaš najljubši obrok, ki ste ga jedli kot otrok?

To bi težko rekel.

Ste jedli samo tri obroke – zajtrk, kosilo, večerjo ali ste imeli kakšno malico?

Zjutri (Zjutraj) je bil froštek (zajtrk) okoli sedme ure, preden se je šlo na delo ali pa, če se je šlo med košnjo prej na travnik, se je froštek prinesel na travnik. To so bile pečena jajca, čaj, kofe (kava), kruh, mesa za froštik ni bilo. Okol desetih je bila malca (malica), med 1 in 2 uro kosilo, popoldne okrog 4 in 5 ure pa malca. Okrog sedmih zvečer smo imeli večerjo. V poletnem času je bila dvakrat na dan malca. Pozimi pa je bil krajši dan in je bila samo ena malca.

Ste imeli kakšno sezonsko hrano, ki ste jo jedli?

Kostanj se je peku, kuhu (pekel, kuhal). Takrat, ko se je kaka (kakšna) žival zaklala se je jedla kri. Krvi niso nikoli zavrgli. Zmešala se je z jajco, moko, mlekom, ter se dala spečt (speči). To je bla taka čudovita potica. Pojedl (pojedlo) se je vse. Kri od prašiča se nikol ni jedla, ker se je dala v krvavice.

Glede na to, da ste imeli blizu rudnik, ste jedli kdaj šmorn?

Ja, to nima nič z rudnikom veze, ženske so ga pač naredile (**naredile**). Pečen je bil v posebni posodi v peči.

Ste pekli kruh ob sobotah ali kadar ga je zmanjkalo?

Kadar ga je zmanjkalo (zmanjkalo). Kruh se je različno pojedel, odvisno koliko je bilo ljudi pr hiš (pri hiši). Gospodinja je spekla 6-8 hlebov, jih dala v klet na posebno desko, da ni zraven prišla žival. Pojedlo se je do slednjega koščka, tudi, če je bil kruh trd.

Ste Govčani redno obiskovali tržnice v Laškem?

Nikoli, samo določene sejme. Sejmi so bili bolj pogosti kot so danes, tam se je pa kupl (kupilo) stvari kot so lončeni piskri (lonci), zelo redko pa kovinski. Če se je luknja naredila v kovinskih piskrih (loncih) so jo zaflikal (zakrpatli) in se je uporabljal dokler se je dalo v njem kaj skuhat.

Kaj ste pili običajno? Kaj pa ob posebnih priložnostih?

Pil se je jabolčnik. Dokler je bil sladek smo ga otroci pili, ko smo pa odrasli smo pili tudi jabček (tudi jabolčnik). Po trtni uši v vinogradih je bilo samo vino iz brajd. Tega je bilo malo, pri nobeni hiši več kot 200 litrov. Dokler so bili pa vinogradi, se je vino prodalo gostilničarjem.

Kako je zgedala notranjost hiše? Katere sobe in predmeti so bili v njej?

To je bilo eno posebno pravilo. Vse hiše v Govcah, pa tudi sicer so bile v smeri sever-jug. Vhod je bil iz bočne strani, veža, naravnost naprej kuhna (kuhinja). Levo taveč hiša (velika soba, dnevni prostor), iz nje naprej štiblc, to je manjša soba, na desno je bila pa običajno še manjša soba – tamala hiša. Izhod iz kuhne je bila pa špajza – kuhinjska kašča, da se je stvari iz kuhne shranjevalo. Pr nam (nas) tega nismo mel (imeli). Imeli smo tri izhode iz hiše. Namesto špajze je bila klet, potem je bil direkten izhod iz kuhne, eden je bil pa vhod v hišo.

Je vsaka hiša imela peč ali štedilnik?

Štedilnik je bil. Vsaka hiša je imela krušno peč. Vsaka hiša je imela čebelnjak za oskrbo z medom in nekoga, da je obvladal ravnanje s čebelam. Pri vseh je bil čebelnjak, samo pri Kurnikovih ga nisem zasledil. Med drugo vojno so bile trije aktivni udeleženci v NOB – Miha Napret, Žohar Franc, Žohar Anton.

Katere gospodarska poslopja so imele družine in koliko teh gospodarskih poslopij?

Različno. V glavnem 3 do 4, ponekod tudi več. To je bila hiša, gospodarsko poslopje – štala, kozouc (kozolec), klet posebi (posebej), včasih je bila v hiši klet potem pa svinjska štala (hlev za prašiče) in kašča, ki je bila posebej za zorenje mesnin, shranjevanje žita ...

Ker ste Govčani prodajali rudarje, vino in kasneje jabolčnik, ste imeli zato kakšne posebne privilegije – npr. cenejši premog?

Ne, to ni bilo nič vezano z rudnikom ampak samo z rudarji. Drugih pijač včasih ni bilo, rdečih in zelenih sladkih vod, je bil jabček pa kufe (jabolčnik in kava). To se je nosilo s seboj na delo in to je to.

So tudi drugi ljudje, ki so hodili v Govce kdaj kupovali vaše izdelke?

Tudi, tudi.

Ste s prodajo izdelkov dobili dovolj, da ste lahko kupili izdelke, ki jih niste mogli pridelati?

Je bilo.

Se Vam zdi, da ste bili Govčani enakopravni drugim prebivalcem KS Sedraž?

Ne vedno, ker so bili drugi privilegirani zaradi lege zemljišča. Mi smo bili hribuci (hribovci), smo imeli drugačen, težavnejši dostop do posameznih parcel. Nekdo iz Sedraža je lahko vse pripeljal z eno vprego, mi smo morali pa dat (dati) dva para živine, da smo pripeljali do kraja.

So bile cestne povezave, npr. s Sedražem dobre? So bile makedamske?

Makadamske.

Približno koliko pešpoti je vodilo mimo Govc?

V Govce je dostop s petih strani. To se pravi iz Kuretnega, Trnovega Hriba, Sedraža, Prah, Breznega. Iz Rečice pa iz dveh strani.

Denar od odprodaje vasi so razdelili kot odškodnine ali se je ta denar vložil kam drugam?

Ne, ne. S tem nismo uspeli niti enakovredne domačije kupiti.

Izvedela sem, da je bilo kar veliko težav z vodo pri izkopavanju. So bile težave z vodo že takrat, ko je vas še stala?

Ja, prav vdorov vode ni bilo, več težav je bilo z nenadnimi zruški. Bil je en vodni vir, ki je še danes zelo močan v dolomitni skali teče iz ene lukne (luknje), približno 20 cm curka vode in se izteka v Rečici ven. Mogli smo ga stalno nadzirati, da ni delal problemov.

Kako se je po vdoru vasi obujal spomin na vas? Kdo in kako se je za to trudil?

Kljub temu, da smo se mlajši, posebno jaz trudili za obeležje kjer je stala vas, tega ni. Velikokrat sem vodil ljudi v Govce in jim kazal kaj je kje stalo. Dokler nekdo ne dobi plačan (plačano), ni iz tega nič.

Morda veste kaj o društvu za ohranitev Govc?

Nisem sodeloval v njegovem nastanku, tudi ne poznam programa njihovega, vem pa, da društvo obstaja. Vem pa, da je del opreme v strojnici Liša jaška.

Kdo se je odločil, da se bo Magdalenska nedelja praznovala ob kapeli?

Nekaj vaščanov moje generacije je hotelo obnoviti (želelo obnoviti) to praznovanje in so predlagali kraj – tam, kjer je bila cerkev. Ker tam ni ničesar smo se odločili, da naredimo to pri kapeli. In smo naredili pri kapeli. Jaz sem prevzel organizacijo 10-15 let. Šel sem k sedaj pokojnemu župniku Medvedu in ga prosil, da bi imeli mašo pri kapeli. Rekel mi je, da ne bere maše, če ni več kot 10 ljudi. Rekel sem, da jih bo vsaj 10-krat deset, prej več. Je pa reku (rekel), če bo pa tko (tako), bomo pa napravil (naredili). Napravil (Naredil)sem objavo, to je bilo leta '92, ko smo začeli. Vprašal so me, kam bom dal toliko ljudi, ker gre iz Rečice procesija, ena s Kuretnga (Kuretnega), ena z Breznega (Breznega), tako, da jih je bilo več kot 500. Vsakič se je nekaj na novo dogajalo. Dvakrat je imel mašo župnik Dori. Dvakrat je bila plehgodba (godba na pihala) in je bilo dost (bilo dovolj) ljudi, pa je imel vojaški župnik Jakopič mašo,

cerkveni zbor je bil tudi gor. Ker me je izdalo zdravje in sem popustil pri organizaciji, se kljub temu zbere še okrog 100 ljudi. Imel sem v mislih, da bi enkrat pripeljal kip Marije Magdalene in orgle, če bi jih našel.

Kako to, da se rudnik ni odločil po neuspelem poskusu kopanja za vsaj kakšen spomenik tam, kjer je nekoč stala vas?

Ja, ni se odloču pa se tud nikol ne bo (Ja, ni se odločil pa se tudi nikoli ne bo). Njim je bilo to nepomembno. Imam malo upanja, da se bo to kdaj zgodilo.

C INTERVJU Z LJUDMILO NAPRET

LjudmilaNapret, po domače Govšekova Milka, sestra Franca Napreta, rojena leta 1947, je v Govcah živela od rojstva približno do 18. leta. Povedala mi je nekaj informacij o svojem doživljanju izginule vasice.

Smem vprašati za Vaše ime, datum rojstva, starost, naslov in poklic, ki ste ga upravljali pred upokojitvijo?

Sem LjudmilaNapret, po starem Govšekova Milka. Rojena sem 14.10.1947 in trenutno stara 75 let. Stanujem na Cankarjevi 5, Rimske Toplice. Pred upokojitvijo sem bila strokovna učiteljica na srednji gostinski šoli.

Koliko let ste živeli v Govcah?

Okoli 18 let.

Ste se rodili doma ali v bolnišnici?

V bolnici Celje.

Kaj veste o posameznih družinskih članih oz. družinah v Govcah?

Ja, bili smo zelo povezani. Je bilo potrebno, ker smo bili samooskrbni in oddaljeni od drugih vasi. Prevoznih sredstev ni bilo, razen konja. Niti koles nismo imeli.

Koliko družinskih članov oz. otrok je štelo gospodinjstvo?

Od treh pa do deset. Nas je bilo sedem.

Kdaj se je pričakovalo, da otroci odidejo od doma in se zaposlijo? Kaj so dobili za doto?

Težko smo najdl (**OPOMBA: našli**) novo bivališče od tam. To so bile velike kmetije po 30 ha ali več. Mi mlajši smo bili vsi izučeni ali v službi, starejši pa so bili navajeni na delo na kmetiji. Vsak se je znašel po svoje.

So se vsi družinski člani preživljali le od kmetijstva ali so hodili v službo?

Ja, mlajši so ponavadi iskali zaposlitev v rudniku, starejši pa so delali doma.

Ste se otroci prva leta šolali pri sv. Jedert?

Ja, tam smo se šolali. Hodili smo peš, od dvajset minut do pol ure.

Se spomnite kakšne vragolije, ki ste jo ušpičili na poti v šolo?

Ja, skoraj nismo imeli časa, ker smo moral it (moralo oditi) ovce past ali pa pomagat na travnik ali na njivo. Seveda, najbližje je bil kak (bilo kakšno) drevo za robutat (otročka kraja) ali pa kaj takega.

Kje ste pasli ovce?

Na Govškem Brdu. Jeseni se je lahko paslo po travnikih, ko je bila krma že pospravljena. Drugače je pa bilo treba jet (oditi) gor na Brd.

Ko je bila vas, ste rekli Govce ali Golce?

Golce so bile prej, približno do leta 1932. Mi smo pa že rekli Govce. Govškemu Brdu so pa včasih rekli Golec, ker je bil res gol, bilo je veliko pečin.

Do Rimskih Toplic ste vsi hodili peš iz Govc za šolanje?

Moji bratje in sestre so bili vsi precej starejši. Jaz pa sem, ko se je začela osemletka šla v Rimske v 6. razred. Hodila sem peš z ostalimi Sedražani mimo Čaterja in čez Kojzico, ker sem vseeno prišla prej kot, če bi šla z avtobusom.

Ste se dobro razumeli z ostalimi šolarji ali ste se Govčani držali bolj zase?

Ker sem bila mlajša, sem bila takrat edina iz Govc, no bilo jih je nekaj iz Sedraža.

Ste imeli ponavadi veliko domačih nalog? Ste jih vedno naredili? Kdaj ste jih opravljali?

Ja, so bili kar zahtevni. Angleščina je bila za nas španska vas (bila nam je neznana), pri ostalih stvareh pa nismo ravno zaostajali. Angleščine se pri sv. Jederti nismo učili.

Kje ste nadaljevali šolanje po OŠ?

V Celju.

Ste šli z vlakom, avtobusom ali kako drugače?

Peš iz Govc v Laško, nato z vlakom naprej.

Kako so odrasli vključevali k delu otroke? Pri kateri starosti so otroci lahko pomagali doma?

To ni bilo vprašanje. Če je bilo treba, si mogu jet (oditi). Jaz sem pasla ovce, drugače smo pobirali sadje in grabili listje, razmetavali smo stelo (steljo), pri mlatenju smo bili v parni (skladišče slame) za klačenje (tlačenje) slame, pa klačili (tlačili) smo tudi seno pri spravilu.

Kako ste Vi preživljali otroštvo? Vam je bilo všeč, da ste pomagali pri delu, ali ne ravno?

Ja, to nisi nič razmišlu (razmišljaj). Tako je pač blo (bilo).

Kakšna je bila porazdelitev nalog v Vaši družini? Kakšna so bila tipična ženska in moška dela?

Imeli smo teto, ki je gospodinjstvo vodila. Sestra je šivala, predla, kuhala, prala, tako, da je mama šla na polje, pa za živino skrbela. Imeli smo precej živine.

S katerimi obrtni ste se ukvarjali v Govcah?

Vsaka kmetija je bila samooskrbna, za sebe bi lahko preživela tudi, če drugih ne bi bilo. Imeli so žage. Rudarske družine so hodile pomagat delat in so v zameno dobile pridelke.

Ste cerkvene praznike obeleževali v Govcah? Kako so potekali?

To so bili pa ta pravi prazniki. Za tavlke (ta velike) praznike je bila v Govcah maša, pa še kdaj vmes. Sploh ta Magdalenska je bila, pa za vlko (veliko) noč je bilo vedno žegnanje (blagoslov) jedi gor. Takrat je bilo treba vse pospravit (pospraviti), vse počedit (očediti), mal lepš oblečt (malo lepše se obleči), da se je strogo ločil (ločilo) kaj je praznik in kaj vsakdan.

Rekli ste, da je bilo žegnanje v Govcah. Ali je bilo potem tudi pri sv. Jederti žegnanje, ali so ljudje prišli v Govce?

Za Magdalensko so prišli tut (**tudi**) od drugod – Hrastnika, Dola ... Prišli so tudi nekdanji domačini.

Za Magdalensko nedeljo ste imeli najprej procesijo in potem mašo ali kako drugače?

Ja, najprej je bila procesija, pol (potem) pa maša, neki (nekaj)jih je bilo v cerkvi, kolkr jih je šlo notr (kolikor jih je šlo noter), ostali so bli (bili) pa zunaj. Značilno je bilo trjančenje (pritrkavanje).

Se morda spomnite zadnje Magdalenske nedelje?

Bla je okoli leta '61. Vsi so že vedeli, da bo treba it (oditi). Če se prav spomnim, je bilo že nekaj stavb delno porušениh, ker so že začeli gozd okoli vasi podirati (podirati) in žgat (žgati) oglje. Tisto oglje so potem, ko so iz cerkve spravili kipe, skladiščili v cerkvi.

Ste oblačila delali sami v vasi ali ste jih kupovali?

V glavnem smo imeli domače stvari – nogavice, štumfe (hlačne nogavice), ki smo jih rekli medvedi, ne žabe. V glavnem so pa doma šivali. Čevljar je bil eden v Hudi Jami, pa na Breznem, pa en stric je tudi šival čevlje. Kar je bilo pa za vsak dan – firtofi (predpasniki), bluze, smo pa kr (kar) same šivale.

Se spomnite kakšne pesmi, ki je bila Govčanom všeč?

Ja, Prav lepa je ta govška fara (župnija), čeprav Govce niso bile fara, pa take kmečke pesmi.

Kako ste praznovali druge praznike razen Magdalenske nedelje?

Mi smo imeli pastirski praznik, za Jurjevo smo šli tut trobit (tudi trobiti) v roge in se od takrat naprej ovce niso smele več pasti v dolini na travnikih, ampak na Govškem Brdu. Tisti, ki smo pasli smo dobili plačilo – jajca in klobaso. Za vse cerkvene praznike je bilo mal bolj na miz (malo boljše na mizi). Rojstnih dni se ni praznovalo, praznovali so se godovi. Za god smo vzeli pokrovke pa piskre (lonce) pa smo šli ofirat (voščiti za god).

Kaj pa so dali za darilo za god?

Ah, nič ni bilo glih (ravno). Kaka flaša jabčeka mrbit, suhe hruške, družga pa ne (Kakšna steklenica jabolčnika mogoče, suhe hruške, drugega pa ne).

Kaj ste običajno jedli?

Največ je bil krompir, fižol, repa, pozimi je bila kisl repa, kisl zelje. Koline so bile nekakšen praznik. En drugemu smo pomagali pri kolinah in meso razdelili med vse vaščane. Veliko je bilo mlečnih jedi, ker so bile peči, pa tudi štedilniki, smo pa morali biti zraven, da ni kaj šlo čez. Mleko se je pregrevalo, fižol se je v peči fajn skuhu (dobro skuhal). Samo je bilo pa nevarno, če nisi znal, si pisker (lonec), ko si ga dal iz peči hitro prevrniti. Iz peči ni znala vsaka jemat, jaz recimo nisem.

Se morda spomnite Vašega najljubšega obroka, ki ste ga jedli kot otrok?

Ja, koroški žganci smo rekli. Tisto sem si znala kmalu sama pripraviti. To je bilo, da si prepražil moko pa zalil z mlekom, da je bil tak sladek okus. Če je blo pa kej cukra (kaj sladkorja) gor je bilo pa še boljše (boljše).

Ste imeli sezonsko hrano?

Pozimi je bilo, kolikor je bilo kolin – jetrne klobase, krvavice, žolco ... je treba bilo pojest, ker ni bilo hladilnikov in zamrzovalnikov. Drugače pa poljščine.

Katero sadje ste jedli?

Češenj je bilo toliko, da so vsi, od Laškega do Hrastnika hodili ponje. Vsi Govčani smo imeli ogromno sadja. Ko je bila trtna uš, so bili vsi govški vinogradi uničeni. Potem so nasadili jabolka, hruške, marelice, češnje.

Ste kdaj iz sadja delali kompote ali kaše?

Sušili smo ga. Iz sliv so mlajše gospodinje skuhale marmelado, samo ne veliko. Sušili smo pa sadje v sušilnicah ali v peči.

Kaj ste običajno pili? Kaj pa ob posebnih priložnostih?

Največ je bil jabolčnik, hruševac, vina ni skoraj nihče pil. Čaj se je tudi veliko kuhu (**OPOMBA: kuhal**) pozimi – lipov čaj, pa tudi kakšne druge rože smo nabirali.

Ste imeli vsi v vasi brajde po trtni uši?

Ja, tisto so bile pa take stoge iz lesa, pa je potem trta rasla gor.

Ste bili Govčani enakopravni drugim prebivalcem KS Sedraž kar se tiče vključevanja v kraj? Zakaj tako mislite?

Kaj pa vem, tudi nismo imeli take povezave z ostalimi razen, če je kdo od koga kupil živino. Za druženje ponavadi niti nismo imeli časa. V vasi se je veliko ukvarjalo s kovaštvom. Prej je bil kovač stric, potem pa moj brat. Pod našo hišo je bila kovačnica. Moj oče je delal mizarska dela. To se je delalo pozimi – grablje, štile, karkoli je bilo treba popraviti. Vsi smo imeli mline, tako, da so tudi od drugod včasih prišli k nam zmlet.

Kakšen je bil odnos rudnika in rudarjev do vaščanov in obratno preden se je govorilo, da bo rudnik začel kopati pod vasjo?

Noben ni verjel, da bo treba it (oditi). Redko smo kurili premog, ker nam je smrdel. Drugače pa je bilo dovolj drv. Rudarji, ko so šli mimo, so se radi oglasili pri nas.

Kako je potekalo obveščanje prebivalcev, da se bodo morali odpovedati vsej svoji posesti in se odseliti? Kako so reagirali? Se je kdo nasilno odzval?

Je bilo treba oditi. Tako se je naredilo. Se je pa dolgo to premlevalo. Deset let preden je bilo treba oditi, smo že čutil spremembe, ko so spreminjali rove. Ko so zvečer streljali v jaških, da bi jih naprej odkopali, če smo sedeli na peči, se je ta stresla. Dobra stran je bila, da je vas kmalu, okoli leta 1930, dobila elektriko. Imeli smo tudi stik s svetom, ker na Liših (Lišah), kjer je bila šala (dvigalo v jamo), je bil tudi telefon. Če se je v vasi zgodilo kaj hudega, smo lahko poklicali.

Kdaj in kako so potekale selitve? Koliko časa so prebivalci imeli, da se odselijo?

Kolikor hitro si je lahko vsak našel nadomestno bivališče. Časovnih rokov ni bilo. Samo težko si najdeš novo bivališče, če si celo življenje v Govcah. Mlajši smo odšli lažje kot starejši.

Je bila odškodnina, ki ste jo dobili dovolj za nakup nove posesti?

Vsak si je iskal tako, da je lahko plačal. Naša dva sta bila starejša, mlajši smo imeli službe, tako, da nismo iskali ravno kmetije. Razen nas in Petkov so imeli ostali kmetije.

Kako so se prebivalci vedli do rudnik in obratno v času razprodaje?

Kozolce, les se je razprodalo, veliko hiš se je tako postavilo v Sedražu, da so porabili še uporaben material.

So ljudje med pogrezanjem vasi še velikokrat obiskali svojo rojstno hišo?

Saj ni bilo kaj drugega videti kot razvaline. Imeli smo še srečanja pri kapeli za Magdalensko nedeljo, da smo se še malo srečali, ker smo bili vsak na svojem koncu. Želela bi samo še omeniti, da se v Govcah ni samo delalo, ampak tudi izobraževalo s pomočjo knjig.

D INTERVJU Z MARIJO IN STANKOM NEMECEM

Marija Nemeč, po domače Kručeva Mici, rojena leta 1942, je rada zahajala v vas Govce, poleg tega pa je njena tašča, Nemeč Marija, roj. Kurnik živel v Govcah približno 35 let. Gospa Marija svojo taščo kliče "naša mama". V intervjuju so njeni odgovori označeni s črko M.

Stanko Nemeč, sin Kručeve Mici, rojen leta 1965, je od otroštva naprej rad zahajal v Govce in ima s svojo družino v najemu 10 ha govških površin. Njegovi odgovori so v intervjuju označeni s črko S. Ker oba intervjuvanca živita na enakem naslovu, sta se strinjala, da naredim intervju z obema hkrati.

Smem vprašati za Vašo starost, datum rojstva, naslov in poklic, ki ste ga upravljali pred upokojitvijo?

M: Sem Marija Nemeč, rojena 26. 1. 1942 in sem trenutno stara 80 let. Trenutno stanujem na naslovu Sedraž 3, rojena pa sem bila v Trnovem 9. Pred upokojitvijo sem bila gospodinja in kmetica na domači kmetiji.

S: Sem Stane Nemeč, rojen 19. 6. 1965 in sem trenutno star 56 let. Trenutno stanujem na naslovu Sedraž 3. Pred upokojitvijo sem delal kot rudar v Rudniku Trbovlje-Hrastnik.

Kaj veste o družinah v Govcah?

M: Vsi v Govcah so se ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo. Mlajša generacija je zraven hodila tudi v službe. No, za Kurnikovega Blažeta vem, da je bil kar doma. Vsega je bilo gor – od žita naprej. Mi smo hodili gor po sadje. Ko so prešali smo hodil tudi po tropine, da smo jih

imel za jesih (kis) delat. Zram (zraven) tropin smo dobili dve vreči jabolk zastonj. V Govcih (Govcah) je sadje bilo, tule dol ga pa ni blo.

Kaj ste drugi krajan kupovali pri Govčanih?

S: To je bila samooskrbna vas. Kar so pridelal so ponavadi tudi porabili. Po večini so prodajali rudarjem pijačo, kruh pa kakšno meso. V Sedraž se ostale stvari niso prodajale.

Ga. Marija, je res, da je Vaša tašča bila Kurnikova iz Govc?

M: Tašča je bila Nemeč Marija in je bila pri Kurnk (Kurnikovih) doma.

Kdaj se je preselila iz Govc v Sedraž?

M: Mislim, da '32 leta.

Je bilo to po poroki ali pred njo?

M: Po poroki, to je bilo pa obvezno nekoč.

Koliko je bila stara, ko se je poročila?

M: 35 let je bila stara, ko se je poročila.

Koliko otrok se ji je rodilo v zakonu?

M: Trije – Franček, Stanko (**OPOMBA: oče mojega intervjuvanca**) in Marjan.

Je imela kaj bratov ali sester?

M: Blažek, Jožek, Zefka, Micka, Bernardka in Anika, ki je šla k nunam v Osijek.

Kako pogosto je po poroki zahajala v Govce?

M: Kar nekajkrat. Spomnim se, da je velikokrat rekla: »Orehov tuki ni, jih v Govcih dobim.« (“Orehov tukaj ni, jih v Govcah dobim”)

Je mogoče šla kdaj še k maši v Govce?

M: Ja.

Samo za praznike?

M: Tut, tut (**Tudi, tudi**). Vaščani cele vasi so bili zelo verni.

S: Govčani so bili samostojni. Še tobak so pridelovali in industrijsko konopljo. To mi je povedal en vaščan, da tobak ni poratal vsak let (uspel vsako leto), konoplja pa. Liste tobaka so mel (imeli) za kadit, konopljne stebre so pa posušili in jih prodali v Varaždin za štrike (vrvi).

G. Marija, ali ste z vašo taščo skupaj odšli kdaj v Govce?

M: Ne velikrat (velikokrat). Ko sem se priženila k hiši je kmalu umrla. Ene dvaket (dvakrat) se pa spomnim, da smo šle. Js sm (Jaz sem) se priženila '64 leta, '69 sta pa oba umrla – tast in tašča v enem mesecu. Ona je umrla 2. marca, on pa 23. marca.

Se mogoče spomnite kakšne dogodivščine v zvezi z Govcami?

M: O, ja, to pa. Ko sem bila taka punca, ko si zdej ti smo hodili v Govce na Magdalensko nedelo pet, to je bila anduht (svečanost). Ko smo šli, je bil Kurniku Blaže, brat od naše mame, in je šel proti štal, me smo pa bile tam uzuni (zunaj). »Pejt sem ti deklje, pejt sem.« (»Pridi sem ti dekle, pridi sem») Pa grem kje. (Pa sem šla tja) Pa je reku: »Tako si fajn deklje, boš en glaž ga spila?« (Pa je rekel: »Tako si v redu dekle, boš en kozarec ga spila?») To se mi je pa dogodilo in tega do smrti ne bom pozabila, ker se mi je super zdelo.

Je dobila Vaša tašča doto ob poroki?

M: To pa jaz ne vem, nikoli niso rekli, da bi kej dobila. Doma je ostal Blaž, on je dobil kmetijo in je Bergomaževo Barbko vzel in je bila poroka kar v Govcah.

Se je Vaša tašča poročila v Govcah ali kje drugje?

M: Če se prav spomnim, v Govcah.

Sta se družini bolj povezali in si pomagali pri kakšnem delu ali ne?

M: Nikoli si niso ravno pomagali. Govčani so bili še vedno vas zase. Včasih so šli pomagat v Govce, ker Blažek sam ni mogel priti pomagat v Sedraž, ker je bil edini poleg Barbke na domačiji Kurnik. Samo je bil pa tudi tule grunt (kmetija) pa ni šlo.

Sta se družini za praznike družili ali sta praznovali vsaka zase?

M: Kadar je bila maša v Govcah, so šli v Govce k maši, drugače so pa oni prišli v Sedraž k maši, ker v Govcah ni bila zmeri (vedno) maša.

S: Maša je bila ob praznikih pa še nekajkrat na leto.

M: Ja, ob sveti Magdaleni pa ene parkrat na leto.

Kaj so Govcah delali moški in kaj ženske?

M: Ženske so se bolj z volno ukvarjale, ker so imeli ovce.

S: Ja, Govški Brd (Govško Brdo) se je začel pred približno 50 leti zaraščat, prej je bila trava skos (vsepovsod) do vrha, ker so ga popasal (popasli). Prvo je bilo treba ovce ostrizt (ostriči), to so delali moški, štrikale so pa ženske.

M: Franca, sestra od moje tašče je bila neporočena in je prišla za našo mamo dol v Sedraž in so tukaj predle.

S: Spomnim se, ko sem hodil v šolo še v Sedraž, ko nam je pisala Anika iz samostana v Osijeku. Zanimalo jo je, kako je v Govcih, pa ni vedla (vedela), da vasi ni več. V pismi (pismu) je napisala, da je pojerbala pojstlo (podedovala posteljo) gor in napisala, da naj pojstla (postelja) ostane pri naši hiši, ker so gor že vsi pomrli. To smo se prov (prav) smejali, ker tiste pojstle (postelje) že nikjer ni bilo več. To je bilo okrog leta '75 in tiste pojstle še kar ni pozabila. Škoda, da smo tole pismo vrgli stran.

Katere igre so se pa otroci igrali v Govcah? Ali ste se kdaj igrali skupaj?

M: Ne, tako povezani kot otroci pa nismo bili, da bi se mi tja gor hodil igrat.

S: Ate mi je povedal, da so se sedražki pobi (fantje) igrali med pašo ovc v Novajeku, govški otroci pa na Govškem Brdu.

M: Ovce so se mogle napasti preden smo v šolo šli. Kurniki so imel veliko zemlje v pašnikih.

S katerimi obrtni so se družine ukvarjale?

M: Ženske so se zelo s prejo ukvarjale.

S: Pa šnops (žganje) so kuhali. Kurnik je imel tudi v Prahah zidanco, jabček (jabolčnik) in kis so prodajali.

M: Pa še en hec sem doživela. Franca je predla, no pa tudi naša mama, samo ne toliko, ker je imela drugega dela dovolj. Franca, ko je pa prišla k svoji sestri je predla pa štrikala. Tako da je bilo tistih jopičev veliko, in sem jih tudi jaz nosila. Pa sem imela enkrat oblečenega za v štalo (hlev). Bil je tak z velikimi knofi (velikimi gumbi) in precej masiven. Sem živino rihtala (oskrbovala), pa pride na obisk moj stric Tinčk pa še en člouk zram (človek zraven). Je bil pa Prosenov Franci, ki živi v Parizu in je bil Tinčkov bratranc. Pa govorimo malo, pa tako. In mine dva meseca, ko se je vrnil v Francijo pa dobimo paket. Pa kakšen paket! Iz Francije! Pa smo dobil paket cot (oblačil) iz Francije, ker se mu je zdel, de sm js (jaz) najbolj revna.

Se Vam zdi, da so bili Govčani enakovredni z ostalimi prebivalci KS Sedraž?

S: Primerjali bi jih lahko z veleposestniki v Sedražu. To se je videlo po kozolcih, koliko je bil kmet vlek (velik) in bogat. Več, kot je mel kozolec štantov (del kozolca med dvema stebroma), bolj je bil kmet bogat. Ko je Avstro Ogrska propadla in se je ustanovila Jugoslavija, je Kurnikov Blaže šel na cerkev obesit Avstro-Ogrsko zastavo in je bil zaradi tega 3 dni zaprt v resti (zaporu) v Laškem.

Ali so lastniki rudnika prišli kdaj v Govce?

S: En Čeh, lastnik rudnika, je velikokrat prišel v Govce. Bil je tudi Blažetov prijatelj. Blaže jim je dal piti in jesti. Bili so kar dosti povezani, ker so Govčani imeli zaslužek od tega.

Je cerkveni zbor velikokrat pel v Govcah? Če ja, kdaj?

M: Poseben praznik je bila Magdalenska nedelja. Peli smo pa nasploh kadar je bila maša v Govcah – na vlk pondelk (velik ponedeljek), velike maše. Radi smo šli gor pet, žal nam je bilo, ko ni bilo več. Vsi smo bili kot eden.

Ali so se hiše same podrle ali so jih potem razstrelili?

S: Vse so se same podrle. Se spomnim, ko sem bil še mulc (razposajen otrok), je bila vsaka hiša ugreznjena v zemljo do okenskih polic, pa polovico vrat je bilo v zemlji. Hodili smo se v te hiše skrivat skozi okna noter, čeprav so bila majhna. To so nam prepovedovali, pa ni nič pomagalo.

Ali so Govčani šli v cerkveni pevski zbor?

M: Ja, Govšekov Jože je šel in Žoharju Miha. Bili so dobri pevci.

Je bilo pokopališče kdaj v Govcah?

M: Ne, vse so pokopavali v Sedražu.

Kako ste ostali krajanji doživljali pogrezanje vasi?

M: Smo pač morali sprejeti, ker je pač bila višja sila. Vsem nam je bilo pa hudo.

Zdaj vi kosite del Govc?

S: Zemlja je last Sklada kmetijskih zemljišč, mi pa kosimo oz. imamo v najemu 10 ha Govc. To je zelo majhen delež v primerjavi z Govcami nekoč. Ogromno Govc je zaraščenih.

Je možno pridobiti gradbeno dovoljenje sedaj v Govcah?

S: Ne, ni možno. V najemni pogodbi je napisano, da se lahko postavi na območju Govc samo lesena staja za živino – brez betona, samo les. S traktorjem se pa lahko obdeluje.

Se teren še poseda?

S: Ja, se še, ampak čedalje manj. Odkar sem začel kosit, se je teren kar dosti spremenil.

M: Ko smo dobili v najem, smo mi očistil grmovje, Sklad je pa dal buldožerja, da se je teren splaniral.

Ali je zdaj v Govcah kakšen plaz?

S: Ne, plazu ni in tudi poseda se skoraj nič več. Ugrezanje se pozna tam, kjer so bili rudniški jaški.

So se Govčani velikokrat pogovarjali o izginuli vasi z ostalimi prebivalci?

M: Ne, ker so se preselili. Država je zemljo odkupila in so šli. Govšeki so kupili hišo v Šmarjeti, Kurniki so šli na Stranice. Jeshi so kupili domačijo pod Kojzico. Jeshov Matija je šel še velikokrat čez Kojzico pogledat v Govce.